

הישיבה השמונים ואחת של הכנסת השמינית

יום רביעי, י"ב אב תשל"ד (31 יולי 1974)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.01

א. הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה

בת, קודם כל, לדון במשמעות הציבורית-לאומית של המעשה על-מנת לחזור ולקבוע כי במדינת ישראל יקויי"ז מו סדרי חיים של מדינת חוק ולא יינתן להפירם. הדבר חיוני לחוסנה הדמוקראטי של החברה הישראלית. הדבר חיוני להמשך של מעשים אחראיים בתחום ההתיישבות.

הכנסת אינה יכולה לפטור עצמה מחובתה לחזור ולקבוע כי החוק בישראל מחייב את כל אזרחי המדינה בתחומים השרים קודם שהחליטו על המעשה אשר אנו מדינה השומרת על זכויות האזרח ומכבדת את חירותו, אך ערכים יקרים אלה אינם יכולים להישמר בלא הקפדה על שמירת חוקי חיינו הנקבעים על-ידי הכנסת.

כללים אלה הופרו במעשה סבסטיה. אנשים מתוך הקבוצה אשר התרכזו בסבסטיה נפגשו אתי ועם אחי דים מעמיתים השרים קודם שהחליטו על המעשה אשר לא ייעשה. הובהרה להם מדיניות הממשלה, הפועלת בהתיישבות כפרית ועירונית על-פי סדרי עדיפויות, שיקולים בטחוניים, מדיניים והתיישבותיים, אפשרויות ומגבלות. בפגישות אף הוצעו להם הצעות ממשיות וסומנו מקומות אחרים שיישובם דליל ואיכלוסם חיוני. הובטח להם דיון בהצעה מוגדרת. הם לא שוכנעו. מתוך הפגישות היה ברור כי לפי מושגיהם הם זכאים להחליט היכן ומתי צריך להתיישב והם מאמינים כי רצונם יקום ובסופו של דבר הם יכפו על הממשלה את החלטתם ותכניתם. בהכרה זו נולד המעשה של סבסטיה. האנשים ידעו כי הממשלה תפעיל את סמכותה, ואף-על-פי-כן האמינו כי ייצרו עובדה מוגמרת וממלכתית של ישראל תענה אמון.

לפיכך הדיון היום אינו על התנחלות, אלא על קיומה של אחריות וסמכות ממלכתית, על אשיות המשטר הדמוקראטי, על סמכות הממשל הכפוף לכנסת. הכנסת צריכה לשלול מעשים אשר מטרתם לערער את אשיות המשטר הדמוקראטי ואת סמכויות הממשל בישראל. הדבר חיוני לא רק במשפט על העבר אלא להבטחת העתיד. לגילוי דעתה של הכנסת יהיה ערך הינוכי ומדיני ממצלה ראשונה. שאיפות בשדה ההתיישבות אינן צריכות לשמש צידוק למעשים אנטי-ממלכתיים.

ישראל היא חברה חפשיה המכבדת דעות שונות וחילוקי-דעות. קיימים חילוקי-דעות גם לגבי היבטים שונים של נושא ההתנחלות. לכל אדם וקבוצת אנשים יקרה דעתו ורבים בתוכנו קנאים לדעותיהם. אולם הדעת אינה סובלת שכל קבוצת אנשים מישראל, ויהיו מגיעה אשר יהיו, תעשה דין לעצמה בתחומים שאינם מסורים לישותו החפשיה של הפרט, אלא נתונים להכרעת הכלל. העם בישראל קובע החלטותיו לא

היו"ר י. ישעיהו :

הגני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. בסדר-היום שלנו: הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה, ודיון. את ההודעה ימסור ראש הממשלה.

ראש-הממשלה י. רבין :

ביום ה' של השבוע שעבר, כאשר למדתי את העובדות על מעשה סבסטיה, לא היה לי ספק בדבר משמעותו השלילית של המעשה. היועץ המשפטי נשאל וחיווה דעתו כי זוהי הפרת חוק. לא היה לי ספק כי חובה על הממשלה לפנות את האנשים אשר התמקמו ללא אישורה, כדרך שנהגו הממשלות בישראל מאז מלחמת ששת-הימים. הבאתי את הנושא לפני מליאת הממשלה. ממשלת ישראל ערכה דיון יסודי. בתום הדיון קיבלה הממשלה את הצעת הסיכום של ראש הממשלה :

היאחזויות והתנחלויות בשטחים מוקמות אך ורק על-פי החלטותיה של הממשלה.

הממשלה תמנע כל נסיון להתמקם או להתנחל ללא אישורה והחלטתה של הממשלה. ראש הממשלה ושר הבטחון מוסמכים להוציא לפועל מדיניות זו.

אינני רואה צורך לתאר את השתלשלות המאורעות. החלטת הממשלה קיימת. צה"ל פעל בהתאם להוראות. איני יכול להגיד כי האנשים פינו את המקום מרצונם החפשי, אך פינוים יצא אל הפועל מבלי שהיה כורח לנקוט אמצעים אשר רצינו להימנע מלנקוט אותם כל עוד אפשר היה לבצע את הפינוי בלא להיוקק להם. פעלנו ללא שיקולי יוקרה, אך בעקביות ובהתאם לתכניתנו. היה ברור לאנשים בסבסטיה כי לא יתנהל אתם משא-ומתן על התנחלות במקום אחר בטרם יפנו את סבסטיה. את עיתוי הפעולה קבענו בהתחשב בשמירת השבת ותענית ט' באב. לוח הזמנים שקבענו לעצמנו נתן אפשרות לאנשים להיווכח בנחישות החלטתה של הממשלה, לשקול את צעדיהם ולהעדיף פינוי ללא התנגשות עם צה"ל. ראיתי במאורע מבחן לכוחה הפנימי של החברה הישראלית ולא מבחן לכוחו של צה"ל. אני שמח כי חסכנו מעצב מנו צעד וכלימה ואולי אף יותר מזה.

חברי הכנסת, בקווי היסוד של מדיניות הממשלה נאמר כי נפעל להמשך ההתיישבות וההתנחלות בהתאם להחלטות אשר תקבל ממשלת ישראל. התחייבות זו מקיימת הלכה למעשה. המדיניות בנושא זה הובהרה לא אחת והכנסת אף החליטה לערוך דיון בנדון. לפיכך עלי להדגיש בפתח דברי כי בהודעתי זו לא אדון בתכניות ובקריטריונים, באפשרויות ובמגבלות של מעשינו בתחום ההתיישבות וההתנחלות.

היום, לאחר מאורעות השבוע שעבר, הכנסת חיי

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (רבינ, לנדאו); (דיון) (ישעיהו, בגין, רונן, בן-אהרן, שרון, לנדאו, בן-מאיר, ורדיגר) —

צה"ל חובות בטחוניות הנובעות ממעשים בלתי-אחר-ראיים. אין לכפות על צה"ל משימות המשבשות את הכנותיו ותכנותיו, ואין להביא את צה"ל למצב שבו יהיה אנוס למנוע בכוח התמקמות שלא זכתה לאישור מוקדם ומוסמך.

הממשלה תקפיד גם בעתיד על קיום הסדרים המקובלים עליה בתחום ההתיישבות וההתנחלות. היא תעשה להמשך ההתיישבות בהתאם להחלטותיה המוס-מכות. היא תעשה את המוטל עליה למניעת כל נסיון לנצל אידיאל התיישבותי לתכלית אנטי-דמוקרטית.

חברי הכנסת, וזכותנו על הארץ היא בלתי-מעוררת. לא על כך הוויכוח. הכנסת גדרשת לא להסחית דעתה מחובתה היום.

חיים לנדאו (הליכוד):

בדיוק על כך הוויכוח, אדוני ראש הממשלה.

ראש-הממשלה י. רבין:

הממשלה קוראת לכנסת לתת את מלוא תמיכתה במדיניות זאת, אשר בה הערובה לקיום שלטון החוק וסמכות הממשל והכנסת.

1. דיון

חיים לנדאו (הליכוד):

חברי-הכנסת בן-אהרן, הבולשיביסטים עדיין קיים בקי-בוצים מסויימים.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי-הכנסת לנדאו, זה מפריע לדיון.

(חברי-הכנסת י. קרגמן קורא קרי-את-ביניים)

חיים לנדאו (הליכוד):

זה בולשיביסטים שקיים כל השנים. הוא היה רדום.

(חברי-הכנסת י. קרגמן קורא קרי-את-ביניים)

היו"ר י. ישעיהו:

חברי-הכנסת קרגמן, אני מבקש להפסיק את הק-ריאות.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

חברי-הכנסת קרגמן, אין כאן פאשיסטים בכנסת הזאת. על מה אתה מדבר בכלל?

(קריאות מכל חלקי הבית)

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

חברי-הכנסת קרגמן, אתה תטפל במסים.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

הוא צודק. אמרתי שאין כאן פאשיסטים בכנסת, זה הכל. אני מציע לכם, אל תדברו על פאשיסטים פה. זה כבר לא עושה רושם, חברי-הכנסת קרגמן.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, אני מבקש להפסיק את קריאות-הביניים. חברי-הכנסת בגין, תמשיך בבקשה.

על-פי שרירות-לב אלא על-פי כללים והליכים דמו-קראטיים ובהכרעת רוב. כללים אלה חייבים לחול גם על ההתיישבות בשטחים אשר לא סופחו לישראל. וכל מעשה התיישבות בשטחים חייב שיקול-דעת בטי-חוני ומדיני. כל מעשה התיישבות בשטחים מטיל חור-בות על צה"ל ומחייב אחריות ממלכתית.

רק ממשלת ישראל מוסמכת להחליט היכן ומתי להתיישב, בעיתוי זה ובעיתוי אחר, ושום ממשלה אינה יכולה לסבול הפרת סמכות זו.

על החלטות הממשלה אפשר להשפיע באמצעות הקלפי, בהחלטות הכנסת, בהשפעת דעת-הקהל, אך לא על-ידי מעשים המערערים את אשיות משטרנו. תרי-דעה זו מחייבת את כל חלקי ציבורנו, וקודם כל את נבחרי העם ושליחיו.

בסיכום, בתנאים שבהם שרויה ישראל, כל התייש-בות חדשה חייבת אישור. מוקדם של ממשלת ישראל, הנתונה למרות הכנסת. אין לסבול יוזמות מתגרות ובלתי-מאושרות בשטחים המוחזקים. התיישבות אינה מפגן ואינה מתיישבת עם הפרת חוק. אין להטיל על

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה שלוש שעות לדיון הזה. רשות הדיבור לראשון הנאמים, חברי-הכנסת בגין, ואחריי לחברי-הכנסת אבן.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מורי ורבותי חברי הכנסת. השבוע זכינו, חברי ואני, למטר של גידופי שיסוי. חברי-הכנסת אריאל שרון גם זכה לביקור קיבוצי בבי-תו, ברשות הפרט שלו. שנלווה בשבירת רגלו של נכה צה"ל אשר נפצע בשתי רגליו במלחמת יום-הכיפורים. תמה אני, אדוני ראש הממשלה, שבכל הודעתך לא מצאת לנכון לאמור אפילו מלה אחת על הבראבריות הזאת.

(חברי-הכנסת י. בן-אהרן קורא קרי-את-ביניים)

אלעזר רונן (המערך):

זה מה שיש לך להגיד על מעשה סבסטיה?
(קריאות מכל חלקי הבית)

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, עוד מוקדם. אני מבקש לדחות את הקריאות לאחר הישיבה.

מנחם בגין (הליכוד):

אני מודיע מראש שלא אשיב על קריאות-הביניים.

יצחק בן-אהרן (המערך):

שם המשטרה לא נשאה אותם על כפיים.

אריאל שרון (הליכוד):

חבר הכנסת בן-אהרן, זה אותו דבר. בדיוק אותו דבר.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיין) (בגין, ישעיהו, רונן, לנדאו, הכהן, פעיל, בן-מאיר) —

את המתנחלים בחברון למען יישארו במקום ולא יעזבוהו. מי היו שלושת השרים ההם? שניים נמצאים באולם הזה: האחד הוא שר הדתות לשעבר, חבר הכנסת זרח ורהפטיג; השני עומד על הדוכן; השלישי נמצא היום במרחקים, הלא הוא סגן ראש הממשלה ושר החוץ דהיום. ואמנם כן, המתנחלים נשארו בחברון. (קריאה: זו הבעיה באמת.)

מאיר פעיל (מוקד):
זו הברית — — —

היו"ר י. ישעיהו:
חבר הכנסת פעיל, אני מבקש לגלות פחות פעילות בקריאות ביניים.

מנחם בגין (הליכוד):
המתנחלים נשארו בחברון.

אדוני היושב-ראש, כך ולא אחרת נוסדה קריית ארבע. ואינני זוכר שמישהו או דרש להסיר את הסיגנון של אותם חברי כנסת. אף אינני נזכר שמישהו העלה זכרונות בקשר לפירוק הפלמ"ח ואמר כי הנה ניתנה הוכחה שבאמת צריך היה לפרק את הפלמ"ח.

ועכשיו, לאחר שסיפרתי את הסיפור של ה"פוטש" של פסח לפני 6 שנים, אספר לכנסת את הפרטים הידועים לי בקשר עם ה"פוטש" החדש.

קבוצת יהודים המאמינים באמונה שלמה שארץ ישראל שייכת לעם היהודי, ויש להתיישב ולהתנחל בארץ הזאת, פנתה אל חברי כנסת מכל הסיעות הציוניות, לרבות מפלגת העבודה, והזמינה אותם להיללות אליהם לעלייה על הקרקע בשומרון. אני יודע שחברי כנסת מכל הסיעות הציוניות — לרבות מפלגת העבודה — קיבלו את ההזמנה. הם אפילו לא אמרו לנו היכן הוא מקום ההתנחלות או "ההתמקמות". יצאנו עמם, 17 או 18 חברי כנסת, בלי החלטות פורמאליות של סיעותינו; כל אחד על-פי החלטתו שלו.

אני רוצה לומר לחברי הכנסת כולם, גם לאלה שאינם פוסקים לצעוק, שצעקותיהם לא יעזרו להם, כי באותו ערב היתה לחברי הכנסת שהיו שם הרגשה של התרוממות רוח נדירה בחייהם. הוד קדומים אפף אותנו. ואמנם כן — ראינו נוער נפלא, מאמין, טהור, אידיאליסטי, מסור, הבא להתנחל בארץ אבות. לא אכחד בפניכם שגם זכרנו את הפסוקים על מקום שכס, אלון מורה, על ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת". אני יודע, יש אנשים המוכנים להשמיע, בקשר עם זכרון כזה, דברי זילזול ולומר שזו דבקות בעבר, זוהי לאומנות, רחמנא ליצלן, או קנאות לאומית או דתית. לא אשים לב לא למזלזלים ולא לדברי הזילזול.

אנחנו יושבים פה יחד שנים רבות, ואני אומר לכם, יריבי הנכבדים: אני מאמין באמונה שלמה כי בפסוקים קדושים אלה חי עם ישראל ובזכותם שבנו כולנו לארץ אבותינו.

כעבור שעות מספר הופיעו חיילי-בנינו. נמסרה לנו ידיעה שהם קיבלו הוראות, באמצע הלילה, להוריד את המתנחלים. דאגנו מאוד. חלילה, חלילה שניגיע להתנגשות בין חיילים ומתנחלים. כולם בנינו, כולם יקירי נפשותינו, לכולם נתון לבנו. ולכן היתה

מנחם בגין (הליכוד):

אני מודיע מראש שהיום לא אשיב לקריאות ביניים.

היו"ר י. ישעיהו:
זאת בפירוש הבקשה.

מנחם בגין (הליכוד):

לחלל האוויר הוטלו המלים הבזויות ביותר; לא אחזור עליהן כדי לא לבייש את "דברי הכנסת". אבל מלה אחת אוכזר: "פוטש", מה בריה זו עושה בקשר עם ההתנחלות בשומרון, או על-פי השפה הרשמית הג'אונית: "נסיון ההתמקמות בסבסטיה"? סטודנטים למשפטים זוכרים שהיתה מהלכת ביניהם שאלה משוערת: מתי מהפכה היא חוקית. והם היו משיבים בטעות. הפרופסור ציפה לתשובה אחת: המהפכה נעשית חוקית כשהיא מצליחה. אבל מעולם לא נשאלה שאלה כזאת לגבי "פוטש". זו מלה שמקורה באירופה המרכזית, ופירושה נסיון תפיסת השלטון בכוח שנכשל.

אליעזר רונן (המערך):
זה מה שקרה פה.

חיים לנדאו (הליכוד):
מי זה החכם הזה?

(קריאות באולם)

מנחם בגין (הליכוד):

ערב ט' באב השתא נעשה נסיון לתפוס את השלטון בכוח הזרוע והוא נכשל. הכיזד? גרודים? חמושים בפיקודו של הרב נריה יצאו למקום מושבה של הממשלה כדי להסתער עליו ולתפוס אותו. אלא שערנותה של הממשלה, אופיה החזק והתמיכה הנרחבת של הציבור הכשילו את הנסיון הזה של עשיית "פוטש" בישראל. עליתי היום לדוכן, אדוני היושב-ראש, כדי לספר לכנסת את כל הפרטים הידועים לי בקשר עם נסיון ההשתלטות הזה על מדינת ישראל וממשלתה. אבל לפני כן אספר משהו על "פוטש" קודם.

היה זה לא בט' באב, אלא בפסח; לא השתא, אלא לפני שש שנים ויותר. קבוצת יהודים עלתה לחברון והתמקמה במלון "פארק". לאחר ליל הסדר היא הודיעה שהיא לא תזוז משם. זו חברון, עיר אבות, באנו כדי להישאר פה לנצח. והם עשו זאת בלי רשיון של הממשלה.

מנחם הכהן (המערך):
גם בלי חברי כנסת.

מאיר פעיל (מוקד):

אם הממשלה היתה מתנהגת או כמו היום, או לא היה המצב של היום.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

ואז לא היתה חברון ולא היתה קריית-ארבע.

מנחם בגין (הליכוד):

בימי חול המועד פסח יצאו לחברון שלושה חברי כנסת שהיו שלושה חברי הממשלה, והם עודדו

חואחמה, גם עם ג'יבריל ואף עם ד"ר חבש. עם כולם מותר לנהל משא-ומתן. לכולם צריך לפנות בהצעות פשרה והידברות, על אף כל העובדות שהם רוצים את הנסיגה הטוטאלית ומנסים לגזור על הכל. המדיניות הזאת פשטה את הרגל לעיני כל כאשר שר הבטחון, ראש הממשלה והרמטכ"ל מזהירים אותנו: הם מאיימים עלינו במלחמה אם לא נקבל את דרישותיהם, שאפילו אבירי הפשרה לא מוכנים לקבלן. ואף-על-פי-כן, עוד ועוד מוצעים משא-ומתן ופשרה והידברות עם אויבים. אך עם היהודים שבאו להתנחל על אדמת ארץ-ישראל חלילה, אסור שתהיה הידברות.

ואפילו התביעה הזאת, גבירותי ורבותי, חברי הכנסת מכל הסיעות, הופיעה באותיות עבריות: למה לא הופעלה נגדם ארטילריה? תותח? כך קראנו, ואכן, חשכו עינינו.

(קריאה: איפה הופיע?)

כנראה אינכם קוראים את כל המאמרים. אנחנו קוראים.

(קריאה מספספסלי המערך: חבל על הזמן.)

חבל על הזמן לקרוא את עתון "דבר"? את זה אני מקבל.

אולי מזה נלמד לקח: לא נלמד מאיש דמוקראטיה וגאמנות לה. אנחנו הוכחנו את גאמנותנו זו כל השנים. מישוהו אחר צריך עדיין להוכיח אותה. אנחנו איננו מטיי פים לשום הפרות חוק. אני משוכנע, אני מאמין באמונה שלמה, שבמקרה דגן שום חוק לא הופר. היה חוק שאסר התמקמות באזור ההוא של ארץ-ישראל, ושמו "הספר הלבן", אבל הוא הוכרז בטל ומבוטל ביום חידוש עצמאותנו. אנחנו רוצים בארץ-ישראל. חטאנו? פשענו?

מישהו מנסה להפוך את הקערה על פיה: ההתנחלות ביהודה ושומרון זו הפקרות, חוסר אחריות ושנאה את השלום, ואילו החזקת שומרון ויהודה בלי יהודים, "פקדון" בשביל חוסיין ועראפאת ונכונות למסור אותם בידי האויב, זו אחריות. לא, ידידים ויריבים, הפיכת הקערה על פיה לא תצלה. יש חלק עצום בעם יש-ראל — אני מאמין שהוא רוב — המשוכנע כי החזקת יהודה ושומרון ללא יהודים ונכונות למסור אותם בידי האויב זו ההפקרות, זה שיא חוסר האחריות הלאומית. ומשום כך אנו מבקשים את כולם, על אף דברי השי-סוי, על אף דברי ההסתה, על אף כל מה שקראנו ושמענו בימים אלה, לעשות מאמץ עליון בימים מיוחדים לעמנו ולארצנו ולהתאחד באהבת ישראל, באהבת ארץ-ישראל.

הבה נעשה התנחלות על-פי דעת הכנסת ורובה ביהודה ושומרון. אני שמעתי את דבריו החשובים של חבר-הכנסת דיון לפני שבוע. הוא אמר במפורש: צריך להתנחל לא רק ביהודה, אלא גם בשומרון. יש לי יסוד להניח שהוא דיבר גם בשם חבריו לחטיבה חמישים וארבעה חברי כנסת מן הצד הזה של הבה אמרו במפורש: יש להתנחל בארץ אבות, ביהודה ובשומרון. אם כך הרי זה הרוב של הכנסת. בלי רק"ח.

(חבר-הכנסת י. בן-אהרן קורא קריאה — את-ביניים)

דאגה בלב. כאן יושבים חברי כנסת מסיעות שונות, שהיו שם, והם יעידו כולם: המאמץ הראשון היה להביא לידי מניעת התנגשות. אותו לילה ניסינו להתקשר עם שר הבטחון בראדיו-טלפון ולא נסתייע הדבר. אז שוחחנו עם בכיר המפקדים והסברנו לו שבמחנה הגדול הזה יש נשים, יש ילדים, משפחות שלמות. זה לילה. אין להעלות על הדעת שתהיה פעולה בתנאים כאלה נגד אנשים. המפקד הקדיש תשומת-לב רבה מאוד לדברי ההסברה השקטים האלה, והוא ביקש מיד למסור אותם בדיוק כפי שנאמרו. הם נמסרו. כעבור שעה הלכו החיילים לדרכם. נמנעה התנגשות. אני רוצה לומר לכם מיד, יריבי הנכבדים, אם רק זאת השיגו חברי הכנסת אותו לילה — ובדיעבד אנו יודים עים שקרה מה שאמרנו, בבוקר נפעיל כולנו שכלנו ונבטיח שלא תהיה שום התנגשות בין בנים לבנים, בין חיילים לחיילים, כי הרי כולם חיילי ישראל — לא לכך תרמנו. כל דברי הגידוף, השיסוי והעלבון כד-איים. נקבל אותם לא רק בשלוחת-נפש אלא אפילו באהבה.

בהמשך היום שוחחו חברי הכנסת רימלט, הור-ביץ, המר, בן-מאיר ואני עם שר הבטחון. לא אכנס לפרטים. אבל בדיעבד — חברי כנסת נוספים הופיעו, חברי הממשלה דגן — אנו יכולים כולנו לומר שגם מצד המתנחלים הוכחה אחריות רבה ואהבת ישראל, נמנעה כל התנגשות. ושוב אני חוזר: כל מי שנתן ידו למניעת ההתנגשות — יבורך.

אבל אני מבקש עכשיו לשאול: מדוע זה צריך להעליל עלילות על פוטשים ופאשיסטים וחתירה תחת המשטר הדמוקרטי כאשר יהודים הולכים להתנחל בארץ-ישראל? מדוע לא להניח שהמניע היחיד שלהם הוא אהבת ארץ-ישראל?

סיפר לנו אתמול הרמטכ"ל, שהיה נוכח בזמן הפינוי, שלצד עמדת יהודי עולה מרוסיה אשר עדיין לא למד עברית ולכן דיבר בשפת ארץ מוצאו. הוא קרא קריאות. אבל שלוש מלים יצאו מפיו והן היו עב-ריות: "ושבו בנים לגבולם". עולה חדש זה שדיבר רוסית בלבד השמיע תמיהה: ושבנו בנים לגבולם — מדוע מתרחש מה שמתרחש? פוטש? מדוע לא להניח את הטהור במניעים — לא להשאיר את שומרון שומם מיהודים, להתנחל בו, לעבוד את אדמת ארץ-ישראל, לשוב אליה, להידיק בה באהבה, בחסד, ברחמים, בט-רה, בקדושה ובאמונה? האם יהודים ילמדו מהמ-קולקלים שבהם להעליל עלילות כזב, עלילות דם, על בני עמנו?

שנית, הוטל לחלל האוויר המושג פשרה. מה רע בפשרה כזאת? מה רע בהידברות בין יהודים ליהודים בימים מיוחדים כאלה? שמענו קולות, קראנו מאמרים, הגיעונו זעקות שבר: בשום פנים ואופן לא משא-ומתן, שום פשרה עם האנשים האלה, שום הידברות עמם. מי השמיע קריאות מחאה אלה? אנשים הקוראים לפי-שרה עם סאדאת המודיע שהיהודים מטמאים את אדמות ערב הכבושות ומתכוון גם לירושלים; עם אסאד האומר שעלינו לעזוב את רמת-הגולן כולה, ולא — יעשה מלחמה; עם חוסיין החובע מה שהוא מכנה "החזרת ירושלים העתיקה לריבונות ערבית". ואין זה סוף הרישמה; משא-ומתן ופשרה גם עם עראפאת, גם עם

חוברת כ"ז, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (בגין, בן-פורת, קרגמן, שרון, לבני, ישעיהו, בן-אהרן, לגדא, דרובלס, אבן) —

בבות, גם בארץ, גם בתפוצות הגולה. כפי שקראנו לפני שבע שנים על דעת הממשלה כולה: קומו, עלו לנחלת אבותינו, תישמע הקריאה גם בימים אלה על דעת הבית כולו ותהיה התרוממות רוח במקום ריב ומדון, אהבת ישראל תשרה בקירבנו ונעשה מעשה ציוני גדול, גואל, כפי שהאמינו בו אבות אבותינו עד ימינו. אדוני היושב-ראש, זו היום הקריאה לכנסת.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבן, ואחריו לחברי-הכנסת המר.

אבא אבן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הכינוי "עם חכם ונבון" הודבק לישראל בתורה רק על-ידי הגויים אשר מסביב. גדולי ישראל לא אמרו מחמאה כזאת על עמנו. ייתכן כי דווקא הם היו מודעים לנטייה הייחודית הטראגית להקדים טפל לעיקר ולטפח מריבות בית דווקא בשעות סכנה מחוץ.

חברי הכנסת, שעתנו חמורה מאוד. היא מחייבת אותנו לצלילות-הדעת — —

אריאל שרון (הליכוד):

אתם גרמתם לכך, ואתה בראש וראשונה.

מנחם בגין (הליכוד):

רק לפני חודשים מספר הבטחת שלום.

אבא אבן (המערך):

אל תפריע לנאום-בכורה של חבר הכנסת מהשורה.

אריאל שרון (הליכוד):

זה נכון.

אבא אבן (המערך):

— שעתנו חמורה מאוד. היא מחייבת אותנו לצלילות-דעת רבה לגבי התוצאות של כל מהלך. מדינאי ישראלי חייב לשאול את עצמו בכל מקרה לא רק "האם אני צודק?" אלא גם "מה תהיה התוצאה?"

חברי הכנסת, אמרתי: עיקר וטפל. אשר לעיקר — השמעת את דעתי כבר ביום שישי לאמור: העיקר הוא לדעת אם ישראל היא מדינת חוק או מדינת הפקר. בכלל זה ראוי לברר אם ישראל היא מדינת חוק או מדינת הפקר גם בעיני חברי הכנסת אשר נשבעו לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה. שימונה לב: המדינה והחוקים בנשימה אחת — כערכים בסדר-משקל שווה.

איוולת היא להעלות על הדעת סתירה בין ציוויי הציונות לבין חוקיה של מדינת ישראל. תמציתה של המהפכה הציונית היא בכך שאחרי דורות הגלות חל גורלו של העם היהודי להיות נתון לסמכותם ושרירות-לכם של זרים או ליצר לבו של כל יחיד או של כל קבוצה בעם ושב הגורל הזה להיות נתון להכרעתו של העם הנטוע בארצו. החוק של מדינת ישראל הוא הביטוי של המהפכה הזאת. בלעדיה מתבטלת המהפכה הלאומית וחוזרת הגלות על כל כיעור גילוי-ייה ועל כל רסיון קיומה.

מנחם בגין (הליכוד):

אדרבה, נעשה את רצונו של רוב נבחר העם ונח-ליט על התנחלות גם ביהודה ובשומרון ונבצע אותה על-פי תכנית טובה.

מרדכי בן-פורת (המערך):

יש השלמה לפי החלטות הממשלה — את המחצית השנייה.

מנחם בגין (הליכוד):

אדרבה, זו פנייתו לממשלה, שתעשה את רצונו של הרוב בכנסת.

ישראל קרגמן (המערך):

אתה עושה את ההיפך.

מנחם בגין (הליכוד):

שלום עליכם.

(חברי-הכנסת מ. הכהן קורא קריאת-אית-בנינים)

אריאל שרון (הליכוד):

סוף כל סוף אני יודע מה זה רב-מטעם.

איתן לבני (הליכוד):

אני גם יודע איך הרב הכהן מטהר ממזרים.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, אני מבקש להפסיק. לא כל קריאת-בנינים היא בעלת טעם.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הכרנו את הנוער הזה הרוצה להתנחל. אני אומר לכם בכל לבי ובכל גפשי על יסוד נסיון של שני דורות: נוער טוב ממנו לא קם לו עם ישראל. אשרינו שזכינו לבני דור המשך כזה, מכל המחנות, בעלי כל ההשקפות, הרוצים להתנחל בארץ-ישראל, לגאול את יהודה ושומרון.

יצחק בן-אהרן (המערך):

אילו כל המחנות? מה התרומה של התנועה שלך להתיישבות בארץ? מה היא מפת ההתיישבות של חירות והריביונים? תראה לי את המפה שלך, לא מפת המלל.

חיים לגדא (הליכוד):

לולא חירות היית עבד בארץ הזאת, חברי-הכנסת בן-אהרן.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):

אתה צריך ללמוד את המפה.

חיים לגדא (הליכוד):

אתה רגיל למפות של גיטו, חברי-הכנסת בן-אהרן.

מנחם בגין (הליכוד):

אין שום סיבה, אין שום הצדקה, שעל רצונו הט-הור של הנוער הזה יהיה לנו ריב ומדון. נהפוך הוא, עמו וסביבו, עם רוחו ועם אמונתו אפשר להקים דברים אדירים בארצנו, הוא לא מאות, הוא אלפים ור-

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (אבן, הורביץ, לנדאו, ישעיהו, בגין, נסים, אליעד, אביעד יפה, אליאב) —

חברי הכנסת, כלום מסוגל מישור ברעג זה להיזכר מתי והיכן בעולם נקבצו תריסר-יוצאי חברי פארלאמנט כדי לעודד מעמד העוקף את החוק והעלול להפר אותו? היכן ומתי היה כדבר הזה? זוהי שלהבת אש שהדליקו אלה שעודדו לא מעשה התנחלות, כי אם — כתיאור ראש הממשלה — אקט פוליטי למען עירי עור ממשלה תוך ניצול רגשות עמוקים. יש כותבים: כוהו של חוק ישראלי פוקע שעה שאיננו עומד לשי- רותם של ציוויים ציוניים. הבל ורעות רוח. שהיי אם תתקבל דעה זו הרי כל אחד יהיה בן-חורין לקבוע מתי מופרים ציוויי הציונות. לשון אחרת, לכל אחד ייווצר תירוצו רצון להצדיק את הפרת החוק כראות עיניו. הרבה חורבנות באו לעולם בשםם של ציוויים נעלים. זה דבר המקרא: איש הישר בעיניו יעשה. וזהו הטראגדיה: חורבן החברה בא מתוך שאדם נוטל על עצמו לפסוק ביושר של עצמו ולא מרוע-לב.

מנחם בגין (הליכוד):
אני רוצה להביע הסכמה לכך שחייך קשים וחיי היו המיד קלים.

אביעד יפה (המערך):
חבר-הכנסת בגין קורא רק "דבר", הוא לא קרא את "הארץ".

אבא אבן (המערך):
אני רואה להבהיר: אילו בניגוד לדעתי פסקה הממשלה ואישרה כי יש להקים נקודת התיישבות דווקא בסבסטיה או בכיכר המרכזית של שכם — הייתי מוקיע חבר הכנסת אשר היה מעודד בגופו ובנוכחותו מניעת ביצועה הנאמן של החלטה, אפילו מוטעית. שה- רי מי ששיקול-דעתו אומר לו כי חשוב או רצוי להקים התנחלויות דווקא בשומרון ודווקא ביולי 1974 — מי ששיקול דעתו הוא באמת כזה — הדרך הפתוחה לו היא אחת ויחידה: עליו להיאבק בציבור ובכנסת כדי שדעתו תיהפך לדעת הכלל. חבר-הכנסת בגין חוזר על הפומון שיש רוב לדעתו — אדרבה, יציע את הצעתו לפני מליאת הכנסת ויפיע הרוב הגנוז.

משה נסים (הליכוד):
בלי משמעת קואליציונית בנושא זה.

אריה אליאב (המערך):
משני הצדדים. אז נראה.

אבא אבן (המערך):
אדוני היושב-ראש, בראשיתו של האירוע סבור הייתי כי לפנינו רק עניין החוק ועקרון קיומו, ולא עניין ההתנחלות; אולם לאחר מה שהתרחש — לא נבון ולא מציאותי להתעלם מגופו של עניין. לאמיתו של דבר מציעים כמה מדוברי האופוזיציה תפנית חדשה במדיניות הממשלה ובתנאים הגרועים ביותר. חלפו שבע שנים שבהן הוקמו כמה עשרות נקודות התיישבות, רובן במקומות שבהם קיימת וזדקה מובהקת לכך בשם מגמה חיונית: מניעת מלחמות על-ידי חיסול מוקדי פגיעות מופרות, מוקדי חיכוך כרוניים. זו משי- מעותם של פיתחת-רפית, של יישוב הרמה הצפונית והחולשת במישורין על ישובינו בגליל ועוד. לא הוקמו יישובים כאלה בתוך האזורים צפוני האוכלוסין עד כדי שבירת הרציפות הלשונית והחברתית הקיימת של מרחבי הגדה, וזאת כדי לא לחסום אפשרות, סיכוי של משא-ומתן; ויהיה הסיכוי קלוש או ממשי כאשר יהיה, גרסו ממשלות ישראליות שאין לסתום את הגור- לל עליו. לא באו ממשלות ישראליות לשלול מעצמן או מהבאות אחריהן אפילו אפשרות אובייקטיבית להציע משהו לשכנים במסגרת של פשרה טריטוריאלית; לא הממשלה שבה ישבו נציגי גח"ל שלוש שנים, לא הממשלה שבה ישבו נציגי המפד"ל מרבית שבע הש- נים האלה. לאמור, ההגיון של אי-יחסית אופציות

חברי הכנסת, כלום מסוגל מישור ברעג זה להיזכר מתי והיכן בעולם נקבצו תריסר-יוצאי חברי פארלאמנט כדי לעודד מעמד העוקף את החוק והעלול להפר אותו? היכן ומתי היה כדבר הזה? זוהי שלהבת אש שהדליקו אלה שעודדו לא מעשה התנחלות, כי אם — כתיאור ראש הממשלה — אקט פוליטי למען עירי עור ממשלה תוך ניצול רגשות עמוקים. יש כותבים: כוהו של חוק ישראלי פוקע שעה שאיננו עומד לשי- רותם של ציוויים ציוניים. הבל ורעות רוח. שהיי אם תתקבל דעה זו הרי כל אחד יהיה בן-חורין לקבוע מתי מופרים ציוויי הציונות. לשון אחרת, לכל אחד ייווצר תירוצו רצון להצדיק את הפרת החוק כראות עיניו. הרבה חורבנות באו לעולם בשםם של ציוויים נעלים. זה דבר המקרא: איש הישר בעיניו יעשה. וזהו הטראגדיה: חורבן החברה בא מתוך שאדם נוטל על עצמו לפסוק ביושר של עצמו ולא מרוע-לב.

חברי הכנסת, מדינת ישראל זקוקה להגנה בפני הישרים בעיני עצמם והחוק הוא מגן יחיד לה בפני פגיעתם של אלה. אדוני היושב-ראש, אני רואה נחמה בכך שחשיבות עקרון זה נתפסה היטב על-ידי הציבור ורחש של חרדה עבר בו כאשר ראה ידיים מורמות, בין במזיד, בין בשגגה, נגד עצם הקיום החברתי המאורגן והמוסמך של עם ישראל.

יגאל הורביץ (הליכוד):
אולי תאמר גם מלה אחת בעניין ההתנחלות בשומ- רון?

חיים לנדאו (הליכוד):
הוא גם נגד ההתנחלות ביהודה שהיתה ונגד הת- נחלות ברמת-הגולן.

היו"ר י. ישעיהו:
אני מבקש לכבד הסכמים. הסכמנו כולנו שלא להפריע לנואם.

אבא אבן (המערך):
בפעם הבאה אני אבקש את חבר-הכנסת הורביץ להשתתף בתיכנון נאומי.

מנחם בגין (הליכוד):
החלק השני של הנאום הוא כבר לא נאום בכורה.

אבא אבן (המערך):
ראויים לכבוד מיוחד חברי סיעת הליכוד אשר העדיפו את עקרון כיבוד החוק על סולידאריות עם כמה ממנהיגי סיעתם. אגב, חבר-הכנסת בגין עושה את חיי קלים — הוא בונה לעצמו תדמית של רוב על-ידי שהוא מונה את שורותינו ואיננו מונה את שו- רותיו. יש לי רושם ששני המניינים אינם מדויקים.

משה נסים (הליכוד):
אין כל חילוקי-דעות בליכוד בעניין הצורך בהת- נחלות ביהודה ובשומרון.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
חבר-הכנסת נסים, תקרא את מאמרו של חבר-

הממשלה תקיים את עקרון החוק אם תבטיח שלא תהיינה תוצאות ליומה בלתי-חוקיות שנגקטה, והרי אם כתוצאה מכך יקום ישוב לא בסבסטיה כי אם בקירבת מקום, לא היום כי אם בעוד שבועיים — יהפך הע"קרון החוקי והחברתי ללעג.

אין להצטער על סבלנות שמנעה התנגשות ואין להפליג בכינויים קיצוניים שהטחיו אורחים וסיעות זה כנגד זה. המילון העברי הוא עשיר במונחי תוכחה ואין צורך להיזקק למילון לועזי.

לא בשומרון צריך לתת סיפוק ופורקן לשאיפה יפה של מיטב הנוער להיחלץ ממחנק של מגאולופוליס המכרסם בערכי החברה ובכל תפארת חייה. הדבקות של שבי-ציון בנופי ארצם — מידה נעלה היא. אולם היא באה על קילקולה שעה שהיא מופעלת אך ורק בממדים המיועדים ליצור חיכוכים ולהערים מכשולים לפני שלום והידברות.

דברי ראש הממשלה נגד אקט פוליטי בסבסטיה היו יותר בעלי תהודה אילו נתלוו בתכנית של הממשלה למי ען תנופה מחודשת של התיישבות ציונית וחלוצית בגליל השומם ובנגב הריק. מרחבי הצפון עומדים לאח-רונה גם במרכז הסכנות הבטחוניות, ואין סימן ליד גואלת.

אשר לסכנת המלחמה — יש מקום לחיזוק ישובים קיימים. מה קורה? התיישבות בשלום וללא חיכוכים כבר איננה ציונית; הציגונות היא רק התיישבות הגוררת קטטות וחוסמת הידברות.

מאז הטיפול המוצלח בהסכמי ההפרדה מקיימת מדינת ישראל את חייה באווירה של ציפייה ללא את-גרים, כאשר השנון מוסיף לפעול מכוח תנופה קודמת שטרם פקעה. אבל יש אתגרים; האתגר להתיישבות הוא באזורי התיישבות קיימים ובחבלי ארץ שוממים בפפון ובדרום, ולא רק בחיזוקם של ישובים שנק-בעו מאז שנת 1967. האתגר הבטחוני הוא בהמשך חי-זוקו של צה"ל, בשיכלול נשקו, בהפקת לקחי נסיונו ובהגברת ערנותו המתוחה. והאתגר בתחום המדיני הוא בעיבוד הצעות מפורטות להסדר-ידי-קבע; ואם ית-ברר כי אין השעה בשלה להם עכשיו — לעיבוד הס-דר-ביניים עם ירדן לפי מתכונת ההולמת את נסי-בותיה.

והרי יש שני סוגי נוכחות ישראלית בגדה המ-ערבית: הנוכחות הממשלית והנוכחות הצבאית. בהסדר-ביניים אפשר לדעת להתפשר עם ממשלת ירדן ותו-שבים פלשתינאים בדבר השתתרות מהנוכחות הממ-שלת, גם קודם שנקבעה הפשרה הטריטוריאלית שת-חייב נסיגת צה"ל לקווי השלום. ראוי שתילמד סוגיית הגבול הפתוח, כדוגמת הגבול הקהילתי באירופה — זה הפתוח לתנועה הדדית בכל הכיוונים ומכל הסוגים.

ראוי שישאל תגבש תכנית להקמת קהיליה של מדינות ריבוניות במזרח התיכון: ריבוניות נפרדת ומירב-האחדות הכלכלית, התברתית והאנושית.

בסיכומי של דבר רחוק הוא העניין של חידוש מדיניות ההתנחלות על-ידי התיישבות והתנחלות בשומ-רון — רחוק הוא מכל אתגר סביר, רחוק הוא מכל חרדה דחופה. טוב תעשה הכנסת אם תיטוש את הטפל למען העיקר.

ההגיון של קביעת סולם עדיפויות הגיוני הוגשם בין להלכה ובין למעשה על-ידי כולם. ואי-קיום התנחלות יהודית בשכם, או בסמוך לה, איננו מקרה כי אם פרי של מדיניות רצופה של ממשלות ישראליות.

השאלה היא: האם רצוי דווקא עכשיו לסטות מהתאפקות מחושבת זו? חברי הכנסת, אשיב על שאלה זו על רקע האופק הקרוב, לאמור — על שא-רית ימי שנת 1974.

אומרים לנו דוברי הממשלה כי יש סכנה רצינית של מלחמה.

(קריאה: למרות האופציות.)

אינני חושב כי שבע הודעות כאלה הן יותר מ-עילות מאחת, לא כל שכן כאשר בתוכן מסתמן רמז מיותר ומזיק של מכת מנע. לפי דעתי אין איש בממ-שלה או בצמרת צה"ל המוסמך לרמוז רמז כזה בפומבי בלי בירור מוסמך של עצם האפשרות ושל תבונת הדי-בור עליה בפומבי; במערכת ההרתעה ההדדית שעליה מושתתת אותה מידה של יציבות הקיימת באזורנו גור-דעת חשיבות להודעות של מדינאים ושל אישים ציבור-יים מרכזיים. זוהי סוגיה הראויה למחקר משנת 1967 ואילך, ומן הדין שתקבע מדיניות מוסמכת ללא חריגים רטוריים.

אינני שותף להערכה כי מלחמה היא כמעט בלתי-גמנעת עד סוף השנה. אך אין ספק שאנחנו חברי-כנסת וכאורחים חייבים להתייחס ברצינות לאזהרות ששמענו. מול סכנה של מלחמה, האם עלינו להחליש את התכונה ואת האמונים, את כל שיכלול כוח ההר-תעה וההתגוננות, על-ידי הטיית הכוח למיבצע שאין בו שום תרומה להצלחתנו במלחמה כזאת אם אמנם תתלקח, ובשום אופן לא תרומה לאותו ליכוד לאומי שבשעת מבחן יהיה הכרחי וחיוני?

אולם אני סבור שהדגש הנפשי, המדיני המילולי והרטורי שלנו צריך להיות נעוץ עכשיו לא בהמתנה פאטאליסטית למלחמה אפשרית, כי אם במניעתה וב-הפחתת סיכויי התלקחותה על-ידי היערכות להליכי הי-דברות רצופים ומתמידים, בהמשך למדיניות שנקטה הממשלה בוועידת ג'נבה, שם התחייבה על משא-ומתן עם מצרים ועם ירדן, ללא הבחנה, ושם התחייבה על פשרה טריטוריאלית עם כל אלה שהשתתפו בוועידה, ללא הבחנה, ללא הכתבת תורנות של משא-ומתן.

היזכרונא, חברי הכנסת, כי כך התחייבה ממ-שלת ישראל, בהרכב יותר רחב מהנוכחי, ועל דעת כל הסיעות בממשלה שנציגיהן בדקו בהקפדה את ההתחייבויות שנוסחו בשמן.

לסיכום: הקמת ישוב בשומרון אין בה תבונה מול סיכוי של מלחמה, ואין בה תבונה מול סיכוי שש-הידברות. מי שרוצה להכשיל את ההידברות מתוך חשש לתוצאותיה — פתוחה הכנסת לפניו לשינוי המ-דיניות. אינכם רוצים פשרה טריטוריאלית — עליכם להשיג הכרעה בכנסת או בעם.

בינתיים הממשלה תיטיב לעשות אם תטה אופן לביקורת הנמתחת על אי-מינעת הנהירה לסבסטיה אשר, כיוון שנתרחשה, היתה מוכרתה לעלות בסיכוכים ובמפח-נפש.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (ישעיהו, המר, פעיל, ידיד, לנדאו, לבני, גלילי) —

היו"ר י. ישעיהו :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת המר, ואחריו לחבר-הכנסת זכני.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההתנחלות בשומ"רון היא בהחלט אקט פוליטי. נכון יותר : אקט לאומי. ואף — כן! — אקט דמוקרטי. בה נפתח לציבור ובציבור הדיון הגדול והגורלי על ההתנחלות, על עתידה של ארץ-ישראל, ועל גורלן של יהודה ושומרון — נחלת אבותינו. הדיון נפתח בתנופה ולעניות דעתי הוא לא יופסק, כי רגשות כנים ומסירות עצומה ילבוהו וילווהו, עד שתמודד עמו ביושר ובאמת ועד שנכריע בו בג' לוי.

המתנחלים ואוהדיהם ביקשו להקים נקודה בשומרון. משלא ניתן להם הביעו את מחאתם בהפגנה אדירה ונהדרת, שיכולה וצריכה לשמש מופת חינוכי לנוער ולעם.

מי שאומר שהשאלה שהועמדה היא בין משטר חוק ובין הפקרות — ויסלח לי גם שר המשפטים — אינו יורד לעומק העניין. הוא מנפח בשוגג או במ"ז עניין שולי. ובעצם הוא טועה ומטעה. תודה לאל, אין עדיין חוק במדינת ישראל האוסר להתנחל בארץ-ישראל. ואם יש המושל המונע שהות של יותר מ-48 שעות מבלי היתר, מדוע קמה הצעקה הגדולה בין השעה ה-1 לבין ה-47?

לכן הניפנף בחוק — בעוד הממשלה והכנסת הח' ליטו על זכותנו על ארץ-ישראל ועל התנחלות בכל רחבי המולדת — הוא בעיני זריית חול בעיני תמימים.

אדוני היושב-ראש, מי שאומר — ויסלח לי ראש הממשלה שאני מעריך מאוד את שיקול-דעתו — שכאן היה אקט פוליטי פנימי שכוונתו להפיל את הממשלה או לערער את סמכותה, ומי מהנערים שמוסיף על כך שהיה זה פוטש פוליטי, ומי מהשמאלנים שמצרף לכך את זכר אלטלנה — מוכיחים עצמם כעסקנים מבוהלים שכל מעייניהם בשלטון ותסביך רודף אותם שהנה כל העת מתכננים להפיל אותם. מפני שמי הם אויבי העם שמאחורי ה"פוטש הגדול"? ומה התכוונו לעשות? האם באמת בני קצובר, מנחם פליקס, יוסף ארציאל, יהודה עציון ויצחק לוי שיוזמו את ההתנחלות, הנתיגו את אוהדיהם, איתרו את המקום, בחרו את כל דרכי הגישה ותיכננו את כל המהלכים התכוונו להקים את ממלכת ישראל בשומרון מול זאת שבירושלים? ולהתמנות, לפי הסדר שהוכרז, כראש הממשלה, שר הבטחון, ואולי גם כשרי הבריאות, הקליטה התירות ובלי התיק?

להעזי ולהגיד — ויסלח לי חבר-הכנסת בן-אהרן — שאין כאן כוונה רצינית להתנחלות אלא הפגנת סרק, זוהי שנאה שמקלקלת את השורה. הייתי מצפה מוותיקי מפלגת העבודה, חלוצים גדולים בזמנם, שיש מחו לראות דור חדש בארץ בעת הזאת של העדר אידיאלים, תלישות והתנכרות לערכי ההתיישבות וההתנחלות, ולו גם הוא דתי-לאומי; שייזכרו בעלומי-הם שלהם, ברצון להיאחז בארץ תוך קשיים ומאבקים, לבנות אותה ולקבוע בגופם את גבולותיה תוך סי-

כונים. הייתי מצפה שתעמידו אותם כסמל ולא שתכפישו אותם.

פתחו את "שדמות", בטאון בני הקיבוצים. ממיטב הנוער. קיראו ציטטאות אופייניות משיח תלמידי כי-תות י"ב מבני הקיבוצים, שלפי עדותו של יוהר סמי-לנסקי איפיינו את השיחה :

1. "המדינה הזאת היא מדינה שנגמרה". 2. "לנו אין כעת שום אידיאלוגיה ושום משאת-נפש". 3. "המל-חמה שלנו? — הכל שטויות, ואין בה שום טעם". 4. "אני מפקפק בוכות שלנו על הארץ הזאת". 5. "יהו-דים? בסך הכל עם רגיל, מה כל כך חשוב להילחם על קיומו?" —

מאיר פעיל (מוקד) :

ההופעה שלך — זו הסיבה לכל הדיבורים הא-לה. ייתכן מאוד שהבילבול הזה בנוער נובע מההת-נהגות שלכם.

מנחם ירד (הליכוד) :

זה הנוער הלאומי שלכם.

חיים לנדאו (הליכוד) :

אתה כבר לא צריך להתבלבל.

מאיר פעיל (מוקד) :

פתאום חבר-הכנסת לנדאו בעד התיישבות.

חיים לנדאו (הליכוד) :

אתה מזמן מבולבל, האם צריך לבלבל אותך?

(קריאה : חבר-הכנסת מאיר פעיל, אתה הת-יישבת בשייך-מוניס).

מאיר פעיל (מוקד) :

הסימפטום של הבילבול זה הליכוד והמפד"ל.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

אולי תשמע למה אתה מחנך אנשים?

איתן לבני (הליכוד) :

עם מבולבל תתבלבל.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

— 6. "ההיסטוריה היהודית לא מדברת אלי כלום". 7. "האם ארץ-ישראל היא האפשרות היחידה הקיימת בשבילי?" ואחרון : "תאמר, האם זה לא רק מזלי הרע שאני יהודי?"

לדירכם כך תמשיך להיבנות הארץ?

השר י. גלילי :

אל תאמר שהירידה מהארץ זו תופעה טיפוסית לנוער הקיבוצים.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

אני אומר ההיפך. זהו מיטב הנוער ואם הוא מת-חיל לפקפק, מה יהיה על היתר?

מאיר פעיל (מוקד) :

כאשר הוא מביט עליך, הוא מוכרח לפקפק.

חוברת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (המר, ישעיהו, פעיל, לבני, גולן, אליעד, רפאל, דרובלס) —

6,000 חיילינו מתאמצים במשך יומיים לסלק בכוח 2,000 מתנחלים, לעיני העולם, לעיני הערבים ולעיני עם ישראל. — —

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית) :
2,000 מתנחלים היו שם? כמה יש בארגמן?

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

— — לנסוע ולפלוש לחלקה פרטית של אדם שכל חייו היו קודש לבטחון ישראל, שמיבצעו האמיץ תוך סיי כון חייו במלחמה האחרונה היה מגורמי נצחוננו, ול- עשות בה שמות. ולהתנפל על נכה צה"ל ולפצעו קשה. זוהי ההשוואה שכל אדם בעל מצפון במדינה הזאת חייב להעמיד לנגד עיניו.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

הנושא שלך חשוב מכדי שתטפל בו בדמאוגיה כזאת תענה לשאלה: הסמכות של מי היא, של מי הסמכות לקבוע התנחלות, שלך או של הממשלה? זו השאלה.

(קריאות)

השאלה פשוטה, אם תהיה סמכות או אתם תהיו בע- לי הסמכות.

איתן לבני (הליכוד) :

תפסיק את הקשקשן הזה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

תענה על השאלה. הסמכות בידיכם או בידי מדי- נת ישראל? אתם בורחים מן הוויכוח.

איתן לבני (הליכוד) :

הסמכות בידי שר התיירות.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

תענה על שאלת הסמכות. בידי מי הסמכות?

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית) :

אילו הממשלה היתה שומעת לך, היתה שם שפי- כת דמים.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

לא נכון. אתה מעליל עלילות, וזו דוגמה לדמאוגיה שלכם. אני שמחתי מאוד — — —

היו"ר י. ישעיהו :

האם צריך להזמין בורות בינכים? חברי הכנסת אליעד, אני מבקש להפסיק.

מתתיהו דרובלס (הליכוד) :

די-וזה עלה באישור הממשלה?

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

אני משבח — — —

היו"ר י. ישעיהו :

יש לך עוד שתי דקות.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :
אתה דמאוג גדול.

היו"ר י. ישעיהו :

חברי הכנסת פעיל, אני ארשום את קריאות הביניים שלך על חשבון רשות הדיבור.

מאיר פעיל (מוקד) :

תודה רבה.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

לדידכם כך תמשיך להיבנות הארץ? או במעשה ההתנחלות המאמינה? האם אין המתנחלים נכס לאומה, ולא מעמסה? ולשיא הגיעו כאשר חברת הכנסת הרליץ ממסד ההתנדבות הזכירה את המתנדבים האמיתיים של תקופתנו בהקשר עם היטלר ומוסיפה "הצעירים הד- תיים האלו". ואני שומע בצליל של הדברים כאילו נא- מר: "היהודים האלו". וכשיושב-ראש הדור הצעיר של המערך טוען שלא יכול לגשום בשבת ובתשעה באב מפני שלא סולקו המתנחלים, הפסיקה הציונות לגשום והפסקתי גם אני לגשום.

איתן לבני (הליכוד) :

צריך לספק לו ריאה מלאכותית.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

ואיני יכול עוד לישון כשאני חושב שכך קרה לתנועת העבודה, שזוהי מנהיגות דור העתיד שלה — כל כך לא אהבת יהודים, כל כך תלושה משרשיות, כל כך לא רגישה ולא מבינה לרגשות אמיתיים ונכונים.

אדוני היושב-ראש, ראיתי במחנה המתנחלים אנשי תקשורת שעמדותיהם שונות לחלוטין מאלו שייצגו המתנחלים. כולם, עד לאחר, עמדו גלגלים ונפעמים מהאידיאליסם הצרוף והמסירות לארץ ולעם, מהאמונה הנדירה שהתגלתה שם. מי שראה את 150 המתנחלים בשומרון, גברים, נשים וילדים, ואת אלפי אוהדיהם זורמים מן ההרים בצום הכבד, גומאים עשרות קילומט- רים ברגליהם, לא יכול היה שלא להיזכר בביריה. תוצו: בפלמ"ח. תוצו: בחומה-גמגול, בתקופת הברא- שית התמימה והאידיאליסטית והמסורה של טרום המ- דינה. אל תביטו על כך מכיוון הממשלה — ראו זאת מבחינת הבחורים והמטיבאציה שלהם. כל מי שראה את המחזה ושהה עמם לא יכול היה שלא לראות בהם את מיטב הנוער הטוב שלנו.

אדוני היושב-ראש, ראו מה בינם לבין משטיניהם, איוז אהבת ארץ-ישראל ועם ישראל ואחיהם מפעמת בלבם. ראיתי אותם כל הזמן דואגים: אנו חיילי המי- לואים איננו רוצים להיתקל בחיילי הסדיר והקבע; כל חייל הוא קדוש, הם אמרו.

גם החיילים דבקה נפשם בהם. ראיתי אותם מצ- טרפים לתפילותיהם ושירתם. ידעתי שיקשה עליהם להבין מדוע ואיך יורידו אותם בכוח.

ואילו משטיניהם: איוז אדישות לארץ-ישראל, איוז שנאה ליהודים. לרוץ לכפרי הערבים ולהסיחם הסתה — כפי שמעיד החג' בשכם — יעילה יותר מזאת של המחבלים, קהיר ודמשק, כנגד המתנחלים, לדרוש את פינוים מיד ובכוח וללא שום משא-ומתן. תארו לעצמכם

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (המר, ישעיהו, ידיד, בן-מאיר, בגין, דרובלס, פעיל) —

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :
היו לי הפרעות.

היו"ר י. ישעיהו :

אני קובע שהפרעות הן עליפי רוב על חשבון הנר-אם. הוא מזמין את קריאות הביניים. תאר לך שחבר כנסת יכול לעלוו ויש לו רבע שעה והוא מזמין הפ-רעות.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :
אני מזמין הפרעות ? אני מעורר הפרעות ? תהיה אובייקטיבי.

היו"ר י. ישעיהו :

דברין מזמנים הפרעות.

מנחם ידיד (הליכוד) :
ההערה שלך מיותרת לחלוטין.

היו"ר י. ישעיהו :

אני מודה לך ומבקש שיהיה שקט. אמרתי שגואם שמעורר קריאות-ביניים צריך להביא זאת בחשבון.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית) :
אתה נוהג איפה ואיפה. הוא לא עורר שום הפרעות. זו לא פעם ראשונה.

היו"ר י. ישעיהו :

חברי-הכנסת בן-מאיר, אני לא אופה ולא איפה ולא איפות.

מנחם בגין (הליכוד) :
חברי-הכנסת המר השתמש בלשון פארלאמנטארי.

היו"ר י. ישעיהו :

לא על תוכן דבריו אני מדבר, אלא על התביעה להוספת זמן.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :
אני לא מבקש שום תוספת זמן. אתה לא מפסיק אותו.

היו"ר י. ישעיהו :

אני נאבק אתו למען לא יפריע לך.

מתתיהו דרובלס (הליכוד) :
חברי-הכנסת אבן דיבר 25 דקות במקום רבע שעה.

היו"ר י. ישעיהו :

יש חשבון של המערך, ואל תתווכח אתי.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

הפרעת לי לשבח חלקים בממשלה. אני משבח את ראש הממשלה שלא התפתה למסיתים ונהג באופן נבון ומאוזן; ואת שר-הבטחון מר פרס, שכך נהג ואף הגן על זה באומץ וביישר בראותו את האמת ואת העיקר; ואת הרמטכ"ל שהיטיב לראות עם מי יש כאן עניין, ובמו אומץ שמעתי אומר: זהו נוער נפלא.

אדוני היושב-ראש, אין זאת הפעם הראשונה שה-

התנחלות נדחת מלמטה, לא עליידי קיצוניים — זהו דימוי מזויף — אלא עליידי מאמינים אידיאליסטיים בזכותנו על ארץ-ישראל, הרוצים באמת ובתמים לממ-שה. עוד כשהיו המפד"ל חברים בממשלה וגם כאשר הליכוד היה בה, כשרצו חנן פורת וחבריו, בני כפר-עציון, לחזור לגוש — לא ניתן להם, והוכנה השיירה לעלות בלי רשות. וברגע האחרון גברה התבונה הממ-שלחית והרשות ניתנה. כשרצו הרב לוינגר וחבריו להקים את קריית-ארבע, קודם ישבו ואחר כך ניתנה הרשות. היום יושבים בגוש עציון ובקריית-ארבע מאות משפחות.

וכך היה בגולן בתחילת ההתנחלות בו, ואף בשל-הי הממשלה הקודמת. ומעניין, בהקמת "קשת" שש-מחתי להקמתה לא אמר איש: פוטש ועבירה על החוק. אני מבטיח לאנשי הממשלה הזאת: נסו זאת, רק תאשרו ישוב בשומרון ותיווכחו אילו שבחים יע-ריפו עליכם המתנחלים. כולנו רוצים בהחלטות ממלכ-תיות על ההתנחלות.

אדוני היושב-ראש, אני מודה, בראש ובראשונה מונעים צעירים אלה, חברי וידידי, עליידי מניעים דתיים רגשיים. הם בעיקרם חניכי "בני-עקיבא" ו"מר-כו הרב" וכך חונכו. עם זאת, לידם ניצבת גם העמ-דה האסטרטגית הגיאופוליטית ברצותם שיהודה ושומ-רון יהיו בידינו. וזוהי צביעות ממדרגה ראשונה והסתה פרועה כאשר חוג צעירי המערך כורך זאת בסיכול השלום ובהבאת המלחמה.

רוח עוועים זו שלהם היא שמסכנת את קיומנו. והרי גם אתם, החולקים עלינו, אינכם מביאים בכפכם את השלום, ומקשים, כביכול, עליו בתנאים, אם אמנם אתם מתכוונים לעמוד עליהם, כמו ריבונותנו על ירו-שלם, — —

מאיר פעיל (מוקד) :

אתם הרבצתם לנו מכות ביום שישי.

זבולון המר (חזית דתית לאומית) :

— היות הירדן גבול בטחוננו, הימצא צבאנו וישובינו בבקעה, הישארותנו בגולן, וקיומם של גוש-עציון וקריית-ארבע. הממשלה עצמה הרי הסכימה שבי-אשר לעתיד יהודה ושומרון יישאל העם. אלא שבי-תיים, ועל כך הוויכוח הגדול, אתם קובעים עובדות בנושא זה של המשאל. אתם סוגרים את השומרון, עד להכרעה, בפני התיישבות יהודית. ולכן יש מס-שפתיים והעדר האמת כאשר אומרים: "זכותנו לשבת בכל ארץ-ישראל, להתנחל בכל חלקי המולדת, וההת-נחלות-תהיה רק ברשות הממשלה" — ואת הרשות הזאת לא לתת. ואם כן — פירוש הדבר שאין לנו זכות כזאת.

אדוני היושב-ראש, נכון, המתנחלים האלה מוסרים את נפשם על עניין זה. יהודה. יושבה במשהו, ירו-שלם מקובלת על כולנו, שומרון עדיין ריקה מיהודים. על כן, או שתפתחו את אדמותיה החפשיות להתייש-בות יהודית, או שתודו ששומרון סוגרה ליהודים וכבר הכרעתם בעניין קודם בבחירות. ואם כן, הביאו זאת עתה למשאל-עם ולבחירות שיכריעו אם להתיר ליהו-דים להתנחל בשומרון או לאסור עליהם זאת.

י"ב אב תשל"ד (31 יולי 1974)
— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (זכין, פעיל, ישעיהו, המר, שובל, נסים, ג. כהן, דרובלס, בגין) —

דב זכין (המערך):

אהוד, אתה עוד צעיר — — —

מאיר פעיל (מוקד):

מי הרביץ מכות ביום שישי בבוקר?

דב זכין (המערך):

מאירק'ה, זה על זמני. תפסיק.

(חבר הכנסת מ. פעיל קורא קריאת ביניים)

היו"ר י. ישעיהו:

חבר הכנסת פעיל, חבר הכנסת פעיל, חבר הכנסת פעיל, אני קורא אותך לסדר, לא ייתכן דיון כזה בכנסת.

זבולון המר (חזית דתית לאומית):

תתחבר עם — — —

מאיר פעיל (מוקד):

אתחבר עם מי שאני רוצה.

היו"ר י. ישעיהו:

חבר הכנסת פעיל, ביקשתי שתפסיק, ועכשיו אני פונה ל — — —

(חבר הכנסת י. בן-מאיר קורא קריאת ביניים)

חבר הכנסת המר ובן-מאיר, את זמנכם ניצלתי; אין לי כבר ממי לנזות. עכשיו הניחו לנואמים אחרים.

דב זכין (המערך):

הזכרתי עתונים כמו "הארץ" ו"מעריב" ואחרים, שראו במעשה סבסטיה סכנה למוקראטיה ואיום במלחמת אחים. כיצד הגיב, נאמר, אחד השושבינים הראשיים של הליכוד? הנה מה שקראתי ב"טור הליכוד" בעתון "הארץ": "קבוצות קיצוניות בתוך הממשלה — — —"

זלמן שובל (הליכוד):

חבר הכנסת זכין, את "טור הליכוד" ב"הארץ" היום כתבתי אני, ואני אינני "אחד השושבינים" של הליכוד, וכל מלה שכתובה שם ממעטת — — —

היו"ר י. ישעיהו:

אל תגלה סודות מן החדר.

דב זכין (המערך):

אני מצטט מעתון "הארץ" מה-28 ביולי, ותן לי לצטט את דבריכם: "קבוצות קיצוניות בתוך הממשלה ומחוצה לה מלכות היום את אש ההסתה נגד המתנחלים ונגד רעיון ההתנחלות והגשמתו. הסתה זו שייכת למעשה למסורת הארוכה והרצופה של הקומוניסטים הארצישראלי האנטי-ציוני". דברים יקרים מאוד בתשלום.

חברי הכנסת, מי מייצג את הקבוצות — את כל הקבוצות — הקיצוניות הללו שהתנגדו להפגנת הסרק של המתנחלים בסבסטיה ולהפרת החוק? מי הם "הקו"

מוניסטים הארצישראליים" הוותיקים האלה? הרי הם "קומוניסטים ותיקים" כאלה, ו"אנטי-ציונים" כאלה, כמו העורך החדש של ה"מעריב" והעורך הוותיק של עתון "הארץ". מר שלום רוזנפלד — איזה "שמאלנים אנטי-ציוניים ותיקים וקומוניסטים".

משה נסים (הליכוד):

מה על סגן העורך?

נאולה כהן (הליכוד):

אתה כל כך חלש שאתה צריך להסתמך על אחרים? אתה כבר לא בטוח בעצמך — — —

דב זכין (המערך):

זה לא נעים לכם, אבל אני לא חייב לנאום כדי להנעים לכם, אלא לנאום לעניין.

מתתיהו דרובלס (הליכוד):

אין שום סכנה. את זה ידענו מראש.

(חבר הכנסת מ. בגין קורא קריאת ביניים)

דב זכין (המערך):

חבר הכנסת בגין, אני אקרא את דברי מר רוזנפלד, ואתם לא תפריעו לי. במאמר תחת הכותרת "הזמנה למלחמת אחים" — — —

נאולה כהן (הליכוד):

יש שם עוד מאמר.

דב זכין (המערך):

— הוא כתב: "מדינת ישראל או שתהיה מדינת חוק, או שחלילה לא תהיה כלל"; והלאה: "אותם מנהיגי הליכוד והמפד"ל שיזמו או סייעו למעשה סבסטיה — — —"

מנחם בגין (הליכוד):

חבר הכנסת זכין, שאלה.

דב זכין (המערך):

אל תפריע לי לצטט. אחרי זה — ברצון. אגמור את הציטטה.

— אותם מנהיגי הליכוד והמפד"ל שיזמו או סייעו למעשה, סבסטיה נטלו על עצמם אחריות כבדה ביותר לעצם קיומו של המשטר במדינה.

היו"ר י. ישעיהו:

עכשיו תן קריאת-ביניים לחבר הכנסת בגין.

מנחם בגין (הליכוד):

חבר הכנסת זכין, הבאת ציטטה. תאר לעצמך שא-נחנו היינו עולים על הבמה והיינו מצטטים חלקים מיומנו של שרת.

דב זכין (המערך):

אם אתה רוצה — תצטט. אני ציטטתי ממה שנכתב ביום א', אחרי שהודעתם כי אלו הן קבוצות שמאלניות שהתנגדו בארץ להפרת החוק, ואני מוכיח שזהו הציבור הרחב ביותר, מכל גוני הקשת, רובו של הציבור בארץ. ואתם לא גיניתם את זה.

חבורת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (חריש, בגין, ישעיהו, זכין, נסים, בן-מאיר) —

חברי הכנסת, מה מסתתר מאחורי הפגנת המתנחלים בסבסטיה ודווקא עכשיו? רבים הביעו את תמיהתם על כך שהליכוד, כאשר ישב בממשלה שלוש שנים, ואפילו המפד"ל, שישבה בממשלה שבע שנים, היו שותפים לסיכול נסיונות התנחלות שם. ואני כמתיישב זה הרבה שנים דואב את העניין, אני בעד התיישבות של אמת במקומות שישנם — חברי הכנסת אבא אבן דיבר על כך — אבל עכשיו מתפשטת אופנה אחרת שאנו, מת-יישבי להבות-הבשן, ברעם, שמיר ועמיר ושאר-ישוב, אנחנו לא ידענו את האופנה הזאת, אופנה של דיבור רם, של מליצות, של הפגנות קולניות בלי מעשים של ממש. אני מתכוון למעשים רצופים עם התמדה, עם הגשמה עצמית, כפי שאנו עשוינו במאות ישובים, כמו שבים ובקיבוצים ולא נתגלנו בכלל במשך עשרות בש-נים על-ידי גואמי הפראות המשולהבים של היום.

חברי הכנסת, מסתבר לי כי בימים האחרונים היינו עדים להפגנה פוליטית — אני מסכים עם כבוד ראש הממשלה — בעלת עיתוי מחושב שמטרתה לטר-פד המשך של משא-ומתן, שמטרתה למנוע בכל מחיר את פתיחת המשא-ומתן עם ירדן, ויש לי פה דברי מנחם פליקס עם מזכירות המתנחלים שאמר כי זאת המטרה העיקרית; והאיש הזה, בדברי הסיכום — והיו מגיעו אשר יהיו, כנים ביותר — אמר בשעה האחרונה למתנחלים, כשבא צה"ל לפנות אותם: כש-חייל צה"ל בא ואומר לכם ללכת אין זה חוקי, יש חוק מעל לזה, אבל אל תתנגדו. הוא עשה לנו טובה אחרי ההקדמה הזאת.

מתי עושים, חברי הכנסת, הפגנות כאלה — ואני מסיים בזה: בשעה שארצות ערב הקיצוניות עושות מאמצים בלתי-גללים כדי לצרף את ירדן לחזית משו-לשת נגד ישראל. דווקא בשעה כזאת מבצעים מעשים פאטריסטיים, כביכול, כדי לשכנע את ירדן שאין כל תקווה למשא-ומתן עם ישראל. ומר בגין, אני פונה אליך, אתה שואל אותנו כל שבוע שני, ובהתרגשות שליאתם, מה קורה לנו? מה קורה לכם, רבותי?

חברי הכנסת, בעם ובבית הזה קיים, אולי, מיי-עוט קטן בלבד התומך במדיניות נוסח סבסטיה. שום לוליינות אריתמטית לא תועיל כאן, שכן אילו ניתן חופש ההצבעה גם אצלכם היה מתברר שהרוב המכריע של חברי הכנסת תומך בשמירת החוק והסדר ובפשרה טריטוריאלית תמורת שלום —

(קריאה: למה אתם לא נותנים חופש הצ-בעה? תנו חופש הצבעה.)
— ובמאמץ למען השלום.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחברי הכנסת משה נסים, ואחריו ל-חברי הכנסת לורנץ.

משה נסים (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה ומת-ודה שזוהי אחד הדיונים הקשים שהכנסת ידעה בעת האחרונה. מצד אחד זכותנו וחובתנו להתנחל בא-רץ ישראל, ומן הצד האחר הצורך בהתנחלות תיעשה בדרך העולה בקנה אחד עם סדרי ממשל תקינים. לו

מכאן חריש (המערך):

חברי הכנסת בגין, היה לך גאון שלם, כולו ציט-טות, בהצגת הממשלה. אז עשית את זה. זה לא בסדר?

מנחם בגין (הליכוד):

אינני מתרעם על הציטוט. אני רק אומר — — —

היו"ר י. ישעיהו:

רבותי, להפסיק עם — — —

דב זכין (המערך):

שאלת שאלה, אז תן לי לענות לך. הקשבתי לך, ואפילו שמתי לב לטון האפולוגטי. אבל אני רוצה להזכיר לך שלשורה הזאת של הקיצונים כביכול, למר רונפלד ולמר שוקן, הצטרפו גם חברי ליכוד נכבדים, ואדם "אנטי-ציוני" ו"קומוניסט" מובהק כמו קצין המיבצעים של אצ"ל לשעבר, עמחי פגליון, וראש עי-ריית רמת-גן מר פלד, וגיבורי-ישראל יוחאי בן-גון, ועמיתו אלוף במילואים מאיר זורע — ואם שכחתי קודם כמה אנשי ליכוד מכובדים, שישלחו לי.

נשה נסים (הליכוד):

מאיר זורע הוא איש הליכוד?

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
אלה אנשים שאסור להם לטעות?

דב זכין (המערך):

חברי הכנסת, זה לא נעים, זה מכאיב, אבל זאת האמת. חברי הכנסת, חמורה מכל היא העובדה שחברי בית המחוקקים בכבודם ובעצמם הצטרפו בשכם לימין מעשה שבעיני עולל היה ליהפך למעשה ירבעם בן נבט. חברי הכנסת שנתנו יד להפרת החוק התנהגו כאילו הם עומדים מעל לחוק ויצאו נגד החוק בראש חוצות.

(קריאה: נגד איזה חוק אתה מדבר?)

החוק של הממשלה והמדינה.

(קריאה: איפה יש חוק כזה? אולי תקרא את החוק הזה? מהו החוק?)

תקרא את פסק-הדין של השופט העליון מר זוס-מן.

דווקא אלה שרוממות הליכוד בגרונם גורמים במו ידיהם לפילוג בעם בשעה חמורה לישראל. חברי הכ-נסת, יתר על כן, בשעה שראש הממשלה ושר הבטחון מודיעים שעל אף המאמצים המדיניים — ואני בעד מיצוי כל המאמצים המדיניים וגם התכוננות לאפ-שרות של מלחמה — בשעה שיש צורך לאמן את צה"ל ולנצל כל יום וכל שעה — ואני שומע את הנאומים במקום מסוים על זה — בשעה כזו ריתקו מפגיני סבסטיה כוחות צה"ל גדולים. ועלי נאמנים דברי סגן אלוף בצה"ל, אשר האשים את המפגינים בכך שבגילים הוא נאלץ להפסיק את אימוני הגדוד שהוא מופקד עליו להכנתו למלחמה, ואנחנו יודעים מה זה להוציא היום אדם ליום מילואים אחד כדי לשמור על המתנחלים, ואחר כך תציגו את זה כמעשים פאט-ריסטיים?

רי חברה מתוקנים. אמנם אין לנו אמון בממשלה זו. היא נהנית מתמיכה דלה, והיא איננה הממשלה שהעם זקוק לה בימים קשים אלה. אבל היא ממשלת ישראל. עם כל הכרתי שממשלה זו שגתה שגיאה פא-טאלית בסרבה לאשר התנחלות בשומרון — וזו איננה השגיאה הפאטאלית היחידה שלה — הרי אין להתעלם ממה שמחייב הסדר הציבורי; כי מדיניות של התנחלות, כמו כל מדיניות של ביצוע, היא באחריותה ובאישורה של הממשלה. זהו כלל שחייב להנחות אותנו גם כאשר אנו סבורים, ואכן אנו סבורים, שהממשלה היא רבת-משגים. ולעולם אסור באיסור חמור לה-גיע לכלל התנגשות כלשהי עם כוחות צבא ישראל אשר שומה עליהם למלא פקודת הממשלה גם כאשר הן רעות וצורבות. לפיכך רווח לכולנו כאשר המתנחלים הציבו כלל חשוב זה לעצמם מלכתחילה.

אבל בפרשה זו אבדו, לצערי, הפרופורציות. הממשלה משרה היום הודעה בכנסת על נסיון "ההתמקמות" בסבסטיה. לא "התנחלות", חלילה. ראש הממשלה אמר בישיבת סיעת המערך כי זו לא היתה התנחלות אלא אקט פוליטי, נסיון לערער סמכות הממשלה ולהפילה. אני מציע לראש הממשלה לכלל אנשי השמאל שלא לייחס לקבוצה של המתנחלים כוונות מסוג זה ולב-הוג בה כבוד. מדובר בקבוצה של צעירים אידיאליסטים מאין כמותם, אנשים הממלאים את המצוות והחובות הק-שות ביותר של העם, במסירות, בדבקות ובהקרבה שאין למעלה ממנה. הם מגלמים באופן הנעלה ביותר את החלוציות היהודית של ימינו, את הנכונות לכל שמישה קשה. ואין ספק בכוונותיהם הכנות, הטובות והטהורות. כוונות אלה מעוגנות באהבת הארץ בלבד. הנטייה לפגוע במתנחלים על ידי שימוש במטבעות לשון דוקר-ניות איננה משרתת כל מטרה, וראוי לנו אם נתייחס כך אל אוהבי הארץ. פגיעה במתנחלים עלולה לפגוע יותר ברוח העם שהיא בלאו הכי פצועה ונכאה. זוהי קבר-צה שבנכונותה לכל קרבן עשויה לשמש מופת לעם כולו בימים קשים, לעודד את רוח העם ולחשלו.

עירעור סמכותה המוסרית של הממשלה, אדוני ראש הממשלה, נובע מעמדותיה שלה, ואין צורך בה-ליכה להתנחל כדי להוכיח זאת. אבל סמכותה הפור-מאלית של הממשלה עומדת לה מכוח הכנסת, ואם תיפול הממשלה, היא תיפול בבית הזה ולא בכל מקום אחר. אכן, הווימו לסבסטיה חברי כנסת מסיעות שונות, והם באו, כפי שאמר חברי-הכנסת בגין, כל אחד ואחד לפי הכרתו האישית, לא כנוף ולא בשם סיעה. העובדה שנכחו בסופו של דבר במקום חברי כנסת רבים נתנה מקום לפרשנות מעוותת, ואולי היה ראוי משום כך שחברי הכנסת היו מביאים זאת בחש-בון בטרם יצאו למקום. אבל אני מציע שלא נצא משי-ההמשקלנו. אין ספק כי חברי הכנסת הללו לא היה לנגד עיניהם אלא עניין ההתנחלות ולא כל מגמת-לוואי, כפי שניסו לייחס להם.

ראוי לעמוד על כמה אמיתות בפרשה זו: הת-נחלויות רבות, מחברון היא קריית-ארבע ועד גרעין "קשת" של חברי הקיבוץ המאוחד ממרום-הגולן, לר-בות כמה מהישובים אשר קמו ברמת-הגולן וחבר-הכנסת אבא אבן שר להם שיר תהילה — קמו ללא קבלת אישור מוקדם של הממשלה. אז לא נשמע קול השופר של חברי-הכנסת ב'אהרן הקורא בזעקה על

זכינו, לא היתה דילמה זו באה לעולם. לו זכינו היתה הממשלה יוזמת, בהתאם לקווי היסוד שלה, התנחלות בכל שטחי ארצנו, כפרית ועירונית, לרבות בשומרון. אלא שהממשלה נהגה באולטי-יד בעניין זה, ואם תמצא לומר שלא אולטי-יד היתה כאן אלא מדיניות, הרי הדבר חמור שבעתים, כי התנחלות בכל שטחי המולדת אינה רק ביטוי לזכותנו על ארץ-ישראל אלא גם עניין חיוני ראשון במעלה לבטחונה ועמידה של מדינת ישראל והיא תשתית לכל משא-ומתן להסדר של שלום.

הייתי נפעם ונגרש כאשר חברי-הכנסת אבא אבן חלק מחמאות לכמה מחברי הליכוד. בוודאי התכוון לחברי הטיבה שאני משתייך אליה. אבל צר לי לאכ-זב את חברי-הכנסת אבא אבן. אותה חטיבה שחבר-הכנסת אבא אבן התכוון אליה אינה שותפת לדעתו בנושא ההתנחלות. כאשר קרא לחבר-הכנסת מנחם בגין לראות את השורות שלו לא קל למטרה. המפלגה הלי-ברלית, שהיא חלק מהליכוד —

(קריאה: אל תשטשש את עמדותיכם האמי-תיות.)

— המפלגה הליברלית, שהיא חלק מהליכוד, גר-רסת וסוברת, בהתאם להחלטתה המפורשת בשבוע זה, שהתנחלות עירונית וכפרית בשומרון וביהודה היא צו השעה וצורך דחוף וחיוני.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית): צטט את כל ההודעה.

משה נסים (הליכוד): הרשה נא לי להביע את דעת המפלגה הליברלית. אולי אעשה זאת יותר נכון ממך.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית): עד עכשיו לא עשית זאת.

משה נסים (הליכוד): בהסכם הפרדת הכוחות עם סוריה, אדוני היושב-ראש, הרחיקה הממשלה לכת בנכונותה לנסיגה, ואילו לא היתה רשת הישובים שלנו ברמת-הגולן פרושה כפי שהיא פרושה, דומה כי גבול הנסיגה היה יכול להיות אחר, ולא לטובה. ההתנחלויות שהוקמו ברמת-הגולן היוו ומהוות חומה ובלם, ולא רק בעינינו של-נו, לכל נסיגה העולה לסכן את בטחוננו. חשיבותה של ההתנחלות ביהודה ובשומרון לא זו בלבד שאינה נופלת מזו של רמת-הגולן אלא משמעותה כפולה ומ-כופלת. הממשלה אשמה אפוא בחוסר יזמה בתחום ההתנחלות כפי שמחייבים צרכי בטחוננו. במיוחד חמו-רה העובדה שעד היום לא הוקמה שום נקודת הת-נחלות בשומרון. ודבר זה מלמד על מדיניות יותר מאשר על מקריות. יש טוענים כי הקמת התנחלות בשומרון, או בכלל כל התנחלות, מונעת, כביכול, אופ-ציות לשלום. אני סבור שצריך להיות מוסכם על כולנו כי שלום האזור על רגל יהודית להתיישב בארץ-ישראל אינו שלום אלא פיקציה. לכן שגתה הממשלה שגיאה חמורה כשסירבה להיענות לפנייתם של המתנח-לים לאשר להם התיישבות בשומרון.

אבל עם כל זאת אנו חייבים ומצויים לחיות בסד-

חברת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (נסים, שובל, אולמרט, פעיל, שינמן, לורנץ, לין) —

סים שזו מצווה מהמצוות הגדולות ביותר; יש גורסים שזוהי עבירה מהעבירות החמורות ביותר, חילוקי הדעות אינם רק בין המפלגות, אלא גם בתוך המפלגות, ולפעמים גם בתוכו של אותו האיש עצמו.

חברי הכנסת, דעתי היא שהמצווה בכל אופן אינה כל כך גדולה שתצדיק יצירת מתח בין יהודים, ובדואי שהעבירה איננה כזאת שתצדיק הסתה, הפגנות, דברי גידוף והסגת גבול ברשות היחיד.

אמננו ליו (הליכוד):

אתה מתכוון לשכם גופה?

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

לכול עת וזמן לכל חפץ, אומר החכם מכל אדם. הזמן מחייב שנעסוק בדברים המרבים אחדות בעם, ואל נעסוק בדברים העלולים להביא לשליהוב יצרים, שנאת חנם.

חסד עשה הקדוש-ברוך-הוא שהכל עבר בשלום בסבסטיה. מגיעה כל ההערכה מצד אחד לממשלה ולצה"ל על המתניות ושיקול הדעת בהחלטות ובביצוע; ומצד שני — כל ההערכה למתנחלים על התנהגותם למפת בקבלם על עצמם את הדיון מבלי להתנגד בפורענות על לאנשי צבא אשר בוודאי היו חייבים לעשות את מה שהוטל עליהם. שאם לא כן מי יודע איזה אסון היה עלול להתרחש בשכם, מקום מועד לפורענות מאז שנאת אחים הראשונה, מכירת יוסף על-ידי אחיו בשכם, ובימי המצרים, ימים שהם מועדים לפורענויות. אדוני היושב-ראש, לא דרוש דמיון פורה במיוחד לתאר לעצמנו מה היה מצבנו היום ואיך היה נראה הדיון הזה בכנסת לו היתה התנגשות, אפילו הקלה ביותר, בין חיילים בשירות. לבין חיילים במילואים, בין חיילים לבין אזרחי ישראל. לרבות נשים וטף.

חברי הכנסת, בימים גורליים אלה לא די לקבוע שפעולה פלוגית היא פעולה טובה, חיובית, מצווה. ובוודאי שהתנחלות בנחלת האבות היא פעולה טובה וחיובית. אבל בימים גורליים אלה לא די לקבוע מהו הרצוי, הטוב, האידיאלי, אלא עלינו להעמיק חשוב בה יותר מאשר בימים גרילים. עלינו לעשות חשבון השכר מול ההפסד, וההפסד מול השכר. ובראש וב-ראשונה עלינו לעשות את הכל כדי שהדברים שיעשו יתרמו לאחדות, אחדות פנימית, שהיא היום עניין בטחוני ממדרגה ראשונה.

אדוני היושב-ראש, בוודאי תהיינה לי עוד הודמניות להביע את דעתי. היום אני מסתפק בכך שאביע את תקוותנו וגם את תפילתנו שכולנו נדע מה האחריות הגורלית המוטלת עלינו במישור הבטחוני והמדיני בימים החמורים שלפנינו ובהתאם לכך נכלכל את כל מעשינו.

ועוד הערה אחת. הסגת הגבול בחוותו של חבר-הכנסת אויאל שרון היא מהתופעות החמורות ביותר, דבר ללא תקדים במדינת ישראל ובכל מדינה מתוקנת. אוי ואבוי ליהודה למדינה, לשלטון, אם יעברו על תופעה חמורה זו מתוך קלות-דעת ושוויון-נפש.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יהודה שערי, ואחריו לחבר-הכנסת יוסי שריד.

"פוטש פוליטי", רחמנא ליצלן. חבר-הכנסת בן-אהרן איננו כאן כדי לתרץ קושיה זו. חלק ניכר מהמתקוממים נגד ההתנחלות בסבסטיה הם מתנגדים מושבעים לכל התנחלות, גם באישור הממשלה; ואת שיקוציהם ואת גידופיהם היו אבירי דמוקראטיה אלה שתמיד ניהלו להתמרד —

זלמן שובל (הליכוד):

אנשים אלה התנגדו להתנחלות מותרת של הממשלה בפיתחת-רפית.

משה נסים (הליכוד):

הוא, אשר אמרתי. האם אני חייב להזכיר את כולם?

אהוד אולמרט (הליכוד):

הם גם הרביצו את המכות ביום שישי.

מאיר פעיל (מוקד):

ביום שישי, בירושלים, אנשים שלכם הרביצו מכות.

משה נסים (הליכוד):

— הם קראו לציבור להתמרד נגד החלטות הממשלה, ואלה אותם אנשים מאותן קבוצות שעלו לביתה של ראש הממשלה הקודמת, גולדה מאיר, בירושלים; אלה היו מטילים את שיקוציהם על הממשלה אילו היתה מחליטה שיש להתנחל בשומרון או בכל מקום אחר. לכן הצעתי לממשלה לא להיות מושפעת מקבוצות שוליים אלה, לא להישען עליהן ולא לשנות את קולותיהן וגידופיהן.

רבתי חברי הכנסת, נתגלו בימים אלה כמה סימנים של בריונות ואלימות. הפריצה לחוותו של אריק שרון אין מגונה ממנה. היא זרע רע שאחריתו מי ישר. אלימות מכל צד, ותהא מבוצעת על-ידי מי שתבוצע, יש לעקור מן השורש.

אדוני היושב-ראש, שעתנו היא שעה קשה. אנן עומדים לפני מבחנים מדיניים חמורים שהיטיבו להב-הירם ראש הממשלה ושר הבטחון. גם בתחום הכלכלי נשקפות לנו סכנות חמורות. שעה זו מחייבת הסרת מוקדי מתחים בעם, מציאת המשותף והפגנת אחדות לאומית. רק אחדות לאומית, אחדות המחשבה והמעשה כאחת תציל אותנו מאווירת הדיכדוך ורוח הנכאים שאנו נתונים בה. רק היא תוכל לאפשר לנו לעמוד במבחנים הקשים שאנו עומדים לפנינו.

ההסתערות וההיסטריה של חוגים שמאלניים אינן תורמות לכך. אני קורא למפלגת העבודה העומדת במרכז של ממשלה זו לראות נכוחה את חומרת המצב ואת חומרת השעה ואת הדרכים הנכונות לשיקום מצבנו, לסלק כל מגמות כיתתיות צדדיות, כדי לחשל את רוחו של העם לעמוד במבחנים הללו.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, ואחריו לחבר-הכנסת שערי.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בנושא ההתנחלות בשכם חלוקת הדעות בציבור בצורה קטבית. יש גור-

שנייה, אולי בנושא אחר, ליצור עובדות מוגמרות אחרות, וכל רקמת השלטון והסדר והחוק תתפורר. פעור לול כאלה באות לערער לא רק את השלטון והממשל התקין אלא גם את המושג של שלטון החוק. ויש לשיאול שאלה קשה ונוקבת: האם חברי הכנסת, המחוקקים חוקים, רשאים לעודד בגלוי ובאופן אקטיבי הפרת החוק? האם הכנסת איננה צריכה לתת דעתה על תופעה מסוכנת זו?

זאת ועוד: כללי המשחק הפארלאמנטארי מחייבים שזירת ההתמודדות בין השלטון ובין האופוזיציה תהיה בפארלאמנט. ואת יחסי הכוחות בפארלאמנט אפשר לשינות על-ידי בחירות, ורק על-ידי בחירות. חשבנו שגורמים פוליטיים הפועלים בכנסת נטשו אחת ולתמיד את השימוש באמצעים אקסטר-פארלאמנטאריים שיש בהם הפרת חוק כדי לנסות לקבוע מדיניות או עובדות. ואני שוב שואל: האם כל הגורמים הנמצאים בכנסת איתנים בדעתם להמשיך במאבק למען מדיניות שלהם, או למען שינוי המדיניות הקיימת, באמצעים פארלאמנטאריים, או שיש בתוכנו גורמים הגולשים לשימוש באמצעים אקסטר-פארלאמנטאריים שיש בהם משום הפרת חוק, כדי לשנות את המדיניות?

זלמן שובל (הליכוד):

חבר'ך לסיעה מופיעים הערב באסיפה עם גורמים אקסטר-פארלאמנטאריים.

מנחם בגין (הליכוד):

למי אתה מטיף מוסר?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית): השתתפות באסיפה איננה אמצעי הנוגד כללי הדמוקרטיה. אבל נסיון ליצור עובדות מוגמרות, לא דיבור או הטפה למדיניות מסוימת אלא נסיון לקבוע עובדות מוגמרות שיש להן משמעות פוליטית, והן בניגוד לעמדת הממשלה שאושרה על ידי הכנסת — והן שימוש באמצעים אקסטר-פארלאמנטאריים, ואתה אינ'טליגנטי די הצורך להבחין בין הדברים.

זלמן שובל (הליכוד):

הליכוד לא יום מבצע סבסטיה.

מנחם בגין (הליכוד):

מה אתה מטיף מוסר?

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית): מדוע אתה ירא לשמוע תשובה?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית): חבר'ה הכנסת בגין, בעניין זה יש ויכוח בינינו. זה שאלה היא — וזו השאלה הנוקבת והיסודית: באילו אמצעים משתמשים כדי להכריע בוויכוח זה?

מנחם בגין (הליכוד):

אין לך שום יסוד להניח שעלינו ללמוד דמוקרטיה ממך ומבן-אהרן. אמונתנו בדמוקרטיה הוכחנו במעשים במשך כל השנים, בממשלה ובאופוזיציה. אתה יכול להתנגד לעמדתנו, אבל אינך צריך להטיף לנו מוסר.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אתה מטיף לנו מוסר לא פעם, ושואל: מה קרה

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבכדה, אני מצטער להגיד שהכשרון הרטורי של חבר'ה הכנסת בגין לא עמד לו הפעם. הבעיה איננה הערכה נלבבת של הנוער שהתקבץ בסבסטיה, ולא פסוק זה או אחר מהתנ"ך. אלא על חבר'ה הכנסת בגין וחלק מחבריו להשיב על שאלה יסודית אחת: האם החליטו לא להסתפק במאבק הפארלאמנטארי לקביעת המדיניות, והם רוצים לעודד שימוש באמצעים אקסטר-פארלאמנטאריים, ואף בלתי חוקיים, כדי לקבוע את מדיניות הממשלה ומדיניות מדינת ישראל? וזהו השאלה.

חבר'ה הכנסת בגין השתכח בדבריו במאמציו למנוע התנגשות בכוח בין המתנחלים ובין הצבא. המאמץ הראשון היה צריך להיות למנוע מעשים בלתי-חוקיים, ואז לא היה צורך לפעול למניעת התנגשות.

לכן, חברי הכנסת, הבעיה העומדת לדיון איננה מדיניות ההתנחלות בשטחים, ואנחנו הליברלים העצמאיים מחייבים התנחלות כזאת אם היא מותנית בצרכי הבטחון ובאינטרסים המדיניים שלנו, אך לא כדי לסגור אופציה של פשרה טריטוריאלית. הבעיה היא מי קובע את המדיניות: הממשלה והכנסת — או כל קבוצה של אנשים, גם אם הם בעלי כוונות טובות. הבעיה היא אם קיים ממשל תקין במדינה — או אנרכיה. הבעיה היא אם יש לכבד את חוקי המדינה — או שיש קבוצות ואישים שיכולים להרשות לעצמם כיבוד סלקטיבי של החוקים, והם גם קובעים אילו הם ראות של צה"ל יש לכבד ואילו לא. הבעיה היא, כפי שאמרתי, האם המדיניות של המדינה נקבעת על-ידי הפארלאמנט — או על-ידי גורמים שהם אמנם קיימים בכנסת, אבל החליטו לפעול ולהשתמש בדרכים חוץ-פארלאמנטאריים במטרה למוטט את הממשלה, לפגוע בה ולשנות את מדיניותה, ולמעשה על-ידי כך לערער את כל המשטר הדמוקרטי.

התפלאתי מאוד לשמוע מפי חבר'ה הכנסת המר שאמנם המעשה הזה הוא אקט פוליטי, אבל הוא דמוקרטי ולאומי. מאימתי כל אקט פוליטי הוא דמוקרטי ולאומי? נכון, זה היה אקט פוליטי, אבל זה לא היה דמוקרטי ולאומי, אלא זאת היתה פעולה בניגוד לעמדה המוצהרת של הממשלה ושל הכנסת. ומי שבור שדעת הרוב בכנסת שונה יעמיד את העניין למבחן הכנסת ויראה עוד פעם מה עמדת הכנסת ומה עמדת הממשלה. ובכן, מנין שזה אקט דמוקרטי?

התפלאתי גם לשמוע את הדברים ששמעתי מפי חבר'ה הכנסת נסים. אינני יודע אם הוא מבטא בזה את דעת כל חברי סיעתו או חטיבתו בתוך הליכוד. אין להפריד בין ההתנחלות ובין חוקיותה. אני יכול בהחלט להבין שמישהו מחייב התנחלות בכל שטח ובכל מקום, אבל אם הוא מכיר בכך שכל פעולה כזאת צריכה להיות בעלת בסיס חוקי, אין הוא יכול לחייב את הנסיון שנעשה בסבסטיה.

לכן, חברי הכנסת, אלה שעודדו את נסיון ההתנחלות הפארטיזאנית בסבסטיה ניהלו משחקים אסורים ומסוכנים, מעין brinkmanship, הליכה עד סף התהום. כי ברגע שאין שלטון תקין, ואיש הישר בעיניו יעשה, עצם קיום המדינה נתון בסכנה; וברגע שקבוצה אחת תצליח ליצור עובדות מוגמרות, תנסה קבוצה

חוברת כ"ז, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (שערי, בגין, לנדאו, שינמן, אליעד, שריד) —

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):
אם יש רצון כן להתנחלות, האם אין ישובים בש-
טחים הזועקים לתגבורת? אם הכוונה איננה הפגנה
פוליטית, אלא מעשים, האם אי-אפשר לכוון את הנו-
ער הטוב הזה לאפיקים רצויים לכל הדעות?

חברי הכנסת, אנו נמצאים בשלבים של מגעים
ומשאומתן על הסדר מדיני. יש בינינו ויכוח על
פשרה טריטוריאלית לגבי יהודה ושומרון. הממשלה הו-
דיעה שאם נגיע לאפשרות של הסדר בנושא זה, יובא
להכרעה לפני ציבור הבוחרים. אבל ציבור הבוחרים
יכריע ולא קבוצה זו או אחרת שתנסה עליידי מעשים
לסגור כל אופציה ולמנוע מהממשלה הנבחרת לבצע את
מדיניותה.

לכן בשעה קריטית זו, כאשר אין אנו יודעים מה
ילד יום, יסוד מוסד להתלכדותנו ולחיוזקנו הוא שנשמור
על החוק והסדר ועל יסודות המשטר הדמוקרטי;
נכבד החלטות הרוב, ולמרות חילוקי הדעות בינינו
נפעל יחד לפי החלטות אלו.

חברי הכנסת בגין דיבר באירוניה על כך שממ-
שלת ישראל מוכנה לנהל משאומתן, ומוכנה להגיע
לפשרה טריטוריאלית, עם-כל אויבינו — והוא מנה
אותם כולם — אך לא עם קבוצת מתנחלים. מה
השוואה זו? אין המשל דומה לנמשל. אין אנו מנ-
הלים משאומתן בינינו כאויבים. אנו בנים לאותה
אומה, ואנו פועלים לפי חוקי המדינה ולפי כללי המש-
טר הדמוקרטי. אין זה משאומתן בין אויבים.

לכן חושב אני שהשאלה העומדת לדיון היום
איננה מדיניות התנחלות — על כך יהיה דיון נפרד
— ולא השאלה של פשרה בינינו, אלא שאלת קיום
הסדר והחוק במדינה, קיום סמכותם של הפארלאמנט
והממשלה. וזוהי שאלה גורלית לעצם קיומה של
המדינה.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת שריד, ואחריו לחבר-
הכנסת לבנבראון.

יוסי שריד (המערך):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, את הדברים כאן,
היום, אני מבקש לומר במנותק מהסוגיה של בעד ונ-
גד התנחלות ביהודה ושומרון. ניתוק זה איננו נסיון
מאולץ של הצגת הדברים אלא השתקפות נאמנה של
הלכי הרוח בציבור. להוציא קיצונים להוטים מכאן
ומכאן, הרי רוב רובו של הציבור שפט את ההתנחלות
בסבסטיה במנותק מדעה זו או אחרת לגבי התנחלות
בכלל, חיוניותה וערכה. אך איני יכול לפטור עצמי
מהקביעה כי היום יותר מאשר בעבר חייבת ההתנחלות
להיות סלקטיבית במיוחד, מנוערת כליל מכל שיקול
אחר, לבד משיקול של בטחון מובהק. היום יותר
מתמיד מחוייבים אנו בזהירות שלא נהיה שמים אבני
נגף בדרך להידברות ישראלית-ירדנית-פלשתינאית. היום
יותר מתמיד מחוייבים אנו להאמין ולטעת אמונה כי
ישראל עושה כל שלאל ידה כדי למצות כל סיכוי להס-
דר.

כראיה שניתן להפריד ולהבחין בין חופעת סבסטיה
לבין היחס להתנחלות בכללה אביא כאן דבריו של

לכם? מותר לבקר גם את מעשיך. אתה אינך נעלה
מביקורת.

דווקא ראיית חומרת הנסיון, ועוד יותר — חומרת
הסכנות הטמונות בו, הביאה לשתי תוצאות חיוביות:
מצד אחד, הממשלה ראתה עצמה מחוייבת לעמוד איתנה
בדעתה: ומצד שני, הציבור השמיע את קולו וחרדתו.
ואף רבים וטובים מאנשי הליכוד ומהמפלגות המרכז-
ביות אותו הסתייגו מעלייה על דרך זו. טוב איפוא
שהממשלה נשארה איתנה בדעתה. טוב שלא עשתה
עיסקה עם אלה שפעלו בלי אישורה. ומאידך גיסא,
טוב שהצליחה להביא לפיגוי המקום בלא שיהיה צורך
להשתמש בכוח.

בסופו של דבר אלה שרצו להחליש את הממשלה
על ידי מעשה זה — חיזקו אותה; אלה שרצו לער-
ר את הציבור למען התנחלות ביהודה ובשומרון על-
ידי מעשה זה עוררו חרדה בלב הציבור, גם בלבם
של אלה המחייבים התנחלות, אבל לא בדרך זו.

ואני שואל: האם זהו הזמן לפתוח במלחמות יהו-
דים ובהתמודדות אלימה ביניהם עכשיו, כשהאויב
מתכונן בקדחתנות לפתיחת מלחמה חדשה ואנחנו זק-
קים לכל גרגיר כוח ולמאמץ עליון לשיקומו של
צה"ל, לאימונו ולהכנתו למבצעים קשים, אם וכאשר
יבואו? האם אנו צריכים להשתמש עכשיו בצה"ל כדי
למנוע מעשים כאלה? אני רוצה להוסיף ולשאול: אם
יש רצון כן להתנחלות, האומנם כבר אין לאן ללכת?

מנחם בגין (הליכוד):

שומרון איננו מקום ללכת אליו?

חיים לנדאו (הליכוד):

ישאלו אותך לאן ללכת?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

בהחלט. אתה צריך לשאול את הממשלה והכנסת.
לא ייתכן שאתם תקבעו, שאתם מעל החוק ומעל לכל
סדר דמוקרטי.

חיים לנדאו (הליכוד):

על מה אתה מדבר?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אני מדבר על דברים שאתה יודע שהם נכונים.
אם אתה אומר שאתה קובע את החוק — — —

חיים לנדאו (הליכוד):

איוה חוק הופר?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אינני יודע מה הם המעשים ההתיישבותיים
שלך — — —

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת שערי, אתה צריך לסיים דבריך. אל
תשיב על קריאות-ביניים.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

קריאות-ביניים אינן על חשבון זמנו.

(חברי הכנסת ח. לנדאו קורא קריי-
את ביניים)

חברי הכנסת לנדאו, אני בטוח שמיד תהייה לך
סיבות יותר טובות לקרוא קריאות ביניים.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
חברי הכנסת לנדאו, אם אתה מביא את מוטי אשכנזי
כדוגמה — זאת היתה התנחלות, לא הפגנה.

יוסי שריד (המערך):
בשנים האחרונות נראה היה כי כל חלקיה של
האופוזיציה הפארלאמנטארית בישראל נגמלו מנסיון-
נותיהם לכפות את דעתם באמצעים חריגים, זרים לרוח
הדמוקרטית הפארלאמנטארית. באה סבסטיה והוכיחה
כי תהליך הגמילה משימוש באמצעים אלה לא הגיע
מן הסתם אל סיומו.

חיים לנדאו (הליכוד):
היא הולידה את הארס המפעפע שהיה רדום בכס.

יוסי שריד (המערך):
האופוזיציה, כך נראה, חשה אמנם מצוקה מסוימת
בהיותה כופרת בדין הרוב. היא איננה עושה זאת
בלי מאמץ לתרץ את התנהגותה. חברי הכנסת בגין
חוזר לכן ומצהיר בלי הרף — הוא אמר זאת גם היום
— כי למעשה נהנות עמדותיו מרוב בבית הזה; אך
משום-מה איננו מעמיד רוב זה במבחן. אם תכלית
ההתנחלות חשובה וחיונית עד כדי כך, מדוע לא יעשה
חברי הכנסת בגין את המאמץ, יטרח ויגייס את הרוב
המתייצב לימינו?

גדעון פת (הליכוד):
רעיון טוב.

יוסי שריד (המערך):
נסיון ההתנחלות בסבסטיה והתמיכה בו מתאפיינים
באיפיון בולט נוסף: אמנם חוק המדינה הוא חוק, אבל
יש חוק כלשהו שהוא גבוה מכל חוק מדינה. אומר
חברי הכנסת שרון בראיון ל"מעריב": "מה זה מעשה
בלתי-חוקי? כל המדינה הוקמה בצורה 'בלתי חוקית'.
מי בכלל קובע מה זה חוקי ומה לא חוקי?" ושאלות
אלה נשאלות על-ידי אדם היושב לא כסטודנט בקורס
לאזרחות אלא בבית-החוקקים עצמו. וחבר מזכירות
המתנחלים בסבסטיה אומר לחבריו טרם פינוי: "כשחיל
אומר לנו ללכת — זה לא חוקי. יש חוק מעל לזה."
והרב קוק אומר: "אשר לשאלתך קאילו היה זה בלתי-
חוקי, ההיפך הוא הנכון. מי שמעכב יהודים מלהתנחל
הוא עושה את הדבר הבלתי-חוקי".

חברי הכנסת, אין זאת איפוא התבטאות מקריה,
חד-פעמית, פליטת פה. זוהי השקפת עולם מגובשת
ומוצקה. היא נשמעת באחרונה יותר ויותר בנוסח זה או
אחר. היא תגרוור בהכרח למצב שאיש איש ירצה לנהל
את חייו על-פי החוק שלו, החוק שהוא מכיר בו,
החוק שהוא מעל לחוק. השקפה זו לא רק שמשמיתה
את הקרקע מתחת לחיים דמוקראטיים תקינים אלא היא
מבטלת כליל את האפשרות לחיים יחד בארץ הזאת.
מצדדי ההתנחלות חייבים להבין כי כל ציבור, לא רק
הם, חי באמונתו, דבק בה, סבור כי הצדק לימינו.

קצין צה"ל המצדד דווקא בעמדתם של המתנחלים,
כפי שהובאו בכמה עתונים: "גם אני — אמר הקצין
— תומך בשלימות הארץ, אך לא אסלה לכם כי
בגללכם הוציאו את יחידתי מתרגילי אימונים". וקצין
אחר שאל באותו מעמד: האם זהו בדיוק התפקיד
שצה"ל צריך למלא בשעה זו?

אינני רוצה להתעכב על התופעות המסוכנות וה-
חמורות שנתגלו במרוצת ארבעת ימי ההתנחלות, תו-
פעה אחת מסוכנת וחמורה מחברתה: על השמחה שא-
חזה במתנחלים לאחר שהצליחו להערים על צה"ל;
על ההתראות של סופר ומחנך בישראל כסוחר קרקעות
כדי להוליך את צה"ל שולל; על ריתוק כוחות צבא
בימי אימונים וכוננות גבוהה; על הטענה המופרכת
לזכותם המיוחדת של חברי הכנסת לתנועה חפשית
ביהודה ובשומרון; על ניצול חסיונותם של חברי הכנסת
לרעה. על כל אלה כבר נאמר ונכתב רבות.

ברגעים הספורים העומדים לרשותי ברצוני לעמוד
אך ורק על הפילוסופיה המדינית המדריכה את מתנחלי
סבסטיה ותומכיהם והעלולה להביאם בזמן הקרוב לצ-
עדים מרחיקים לכת עוד יותר. אין סיבה להניח כי
פילוסופיה זו תגיע למעשי התנחלות בלבד ולא תדריך
את ההתנהגות הפוליטית הכוללת של אותו גורם
מדיני בארץ המאמץ אותה לעצמו והמלמד עליה סני-
גוריה. נסיון ההתנחלות בסבסטיה והתמיכה בו מלמ-
דים קודם כל על אי-שביעות-רצון בולטת ועל חוסר
סיפוק גלוי מסדרי החיים הפארלאמנטאריים. אין זה,
למען האמת, הביטוי הראשון לאי-שביעות-הרצון משל-
טון הרוב הדמוקראטי ומהכרעתו במרוצת עשרים-ושש
השנים מאז הקמתה של המדינה. כבר היו דברים מעו-
לם.

חיים לנדאו (הליכוד):
אתה חולם.

יוסי שריד (המערך):
אני לא חולם, אני דווקא רואה דברים באופן מצי-
אותי מאוד. נדמה לי שאתה חולם חלומות באספמיה,
ותיכף אדבר על החלומות. יש פה בנאום הזה מסכת
חלומות.

זלמן שובל (הליכוד):
מה היתה דעתך על ההפגנות של מוטי אשכנזי?

יוסי שריד (המערך):
תיכף אומר לך על מוטי אשכנזי: הוא לא הפר
שום חוק.

זלמן שובל (הליכוד):
מה היתה דעתך על ההפגנות מול בית ארלוזורוב?

יוסי שריד (המערך):
אני לא עומד לחקירה צולבת —

חיים לנדאו (הליכוד):
הוא דווקא היה מאוד מרוצה מההפגנה הזאת.

יוסי שריד (המערך):
— שאלת שאלה, השבתי בקיצור ובבירור.

כאן חבר-הכנסת בגין על הדוכן ואמר דברים חמורים, עלילות דם, ולא הפרעתי לו. היו לי גם הרבה שאלות להציג לו.

יעמידו עצמם חברי הכנסת המצדדים במעשה סבסטיה במקומה של ההנהגה המדינית בישראל ובמקומו של הפיקוד הצבאי העליון וייווכחו עד מהרה לדעת כי יש לדחות ולפסול מכל וכל את ההשקפות שהם מציעים לנו בתמימות כזאת.

חבר-הכנסת שרון אמר למראיין: "שקר וכזב הוא שאמרתי לקצינים שאני לא הייתי מבצע הוראה כזו; אמרתי, שלא הייתי נותן הוראה כזו, וזה מותר לי להגיד." ומחרה מחזיקה אחריו חברת-הכנסת גאולה כהן: "עצם נוכחותו של אריק שרון בשטח הביכה את החיילים". ושני חברי הכנסת המכובדים האלה מצפים כי חיילים הנמצאים בלאו הכי בנסיבות של התרגשות ומתיחות יבחינו בהבדל הדק והאנין בין "אמציות להוראה כזאת" לבין "אמציות להוראה כזאת". מסקרן מאוד לשער מה היה חבר-הכנסת אריק שרון חושב ואומר, בהיותו משרת בצה"ל, על הפוליטיקאים המופקרים הבאים לומר לחייליו שלו כי הם לא היו נותנים הוראה כזו כפי שנתן האלוף שרון. מעניין מאוד מה היה חושב ואומר על פוליטיקאים אלה הבאים להביך את חייליו הממלאים פקודה. האם היה חבר-הכנסת שרון מצדיק הסתובבות של חברי הכנסת בפיתחת-רפיח, לדוגמה, המטיפים לחייליו שהם לא היו נותנים "פקודות כזאת" לפנות את הבדואים המקומיים? האם היה חבר-הכנסת שרון מלמד עליהם סניגוריה אילו היו מבינים את חייליו העוסקים בפינוי עליפי פקודתו?

ולבסוף, חברי הכנסת, משפטים ספורים לממשלה: הפינוי מסבסטיה נערך ונסתיים בלי אלימות, בלי שפיכות דמים — ועל כך יש לברך כמובן ברכה מקרב לב; אולם אל יהיו המתנחלים מועמדים עכשיו לפרסי ניתומים אך ורק משום שאחרית דבר בסבסטיה היתה אחראית יותר וראצינאלית יותר מראשית. אין הם ראויים לפיצוי כלשהו. הממשלה חייבת לשקול את שיקול ההתנחלות הכולל במנותק לחלוטין מאי-רועי הימים האחרונים, מהלחצים, מההפגנות ומהאיומים. אין זה עתה תור ההתנחלות בשומרון. עתה בא תורו של נסיון ההידברות. אם יש סיכוי כלשהו למשא-ומתן, קלוש ככל שיהיה, אל גרע ממנו דווקא עכשיו כמו דינו.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם לבנבראון, ואחר-כך לחבר-הכנסת משה כרמל.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נסיון ההתנחלות בסבסטיה הוא הנסיון השני תוך חודש וחצי הנעשה על-ידי קבוצת אנשים מהימין הקיצוני בעידודם של חברי הכנסת המליכוד מהמפד"ל. זהו נסיון ליצור עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים ולהכתוב לממשה ולעם את מדיניותם הרת-האסון המסכנת את השלום והבטחון באזור. מטרת הפעולות הללו היא גם לחבל במאמצים הנעשים ליצירת התנאים לחידוש שי-ח השלום ב'זנבה'. מבצעי ההתנחלויות יודעים שפ-עולות מסוג זה מגבירות את המתיחות בין מדינת יש-

כי התבונה המדינית אתו. כל פרט בחברה הפורע את סדרה, המפר את חוקיה, מאמין באמונה שלמה שנעשה לו עוול, שהמשטר מתנכל לו או מתעלם ממנו, שהוא קורא ואינו נענה. אני מטיל ספק אם לאחר מעורבותם של חברי כנסת במעשה סבסטיה תהיה עוד לכנסת זכות מוסרית לדון ולהחליט במקרים של הפרות חוק, מש-מעת וסדר ציבורי, לכן מחובתנו היום הזה לשוב ולר-מר בקול ברור שאמונה אישית אינה מכסה על עבירה; ותחושת צדק פנימית אינה מכפרת עוון.

כל הדברים האלה נראים לכאורה יסודיים כל-כך, פשוטים וברורים כל-כך. על כן אתה תמה שוב ושוב לשמוע חברי כנסת שרוממות הדמוקראטיה בג-רונם אך למעשה הם מציעים לנו תפיסות אנארכיסטיות ביסודן. הנה, למשל, כותבת חברת-הכנסת גאולה כהן ב"מעריב": "הממשלה חולה ואינה מסוגלת לתת את האישור להתנחלות. היא חלשה. הממשלה זקוקה איפוא לעזרה. כל כניעה לחולשתה של הממשלה תחליש אותה עוד יותר. הממשלה חלשה בגלל לחצים מבחוץ. צריך איפוא להגביר את כוחה. צריך ללחוץ מבפנים סם שכנגד." חברת-הכנסת גאולה כהן, שעמדות הממ-שלה ומדיניותה אינן מקובלות עליה, כידוע, קובעת כי הממשלה חלשה ולכן יש צורך לכפור בפועל במ-דיניותה, להפך למעשה את החלטותיה, להתעלם מהו-ראותיה, לעשות את חוקיה פלסטר, וכך מציעה לנו חברת הכנסת כי מהאגנדרלמוסיה המשתררת, מהתוהו-והוה תשאב הממשלה כוח ועוצמה. אולי גם חברת-הכנסת גאולה כהן תעמוד על הסכנה החמורה שבהט-פות משונות אלה אם נהפוך לרגע את היוצרות? מה יעשה איש כמוני אם באחד הימים ירכיב הליכוד ממשלה בישראל?

חיים לנדאו (הליכוד): תלך להתנחל בסבסטיה.

יוסי שריד (המערך):

יש להניח כי מדיניותה של ממשלה כזו לא תהיה מקובלת עלי. אני אקבע איפוא שהממשלה חלשה, אינה ממלאת את תפקידה לשביעות רצון; אני אחליט שיש צורך דחוף לחזק אותה, כלומר לשנות את עמדותיה; אני אפר את הסדרים שנקבעים על-ידיה, אני ארמוס את החלטותיה, בהסבירי כי אינני בא אלא לתמוך בה, לייצבה ולהגביר את חסנה. האם זוהי הדרך שמציעים לנו ללכת בה?

ומה יעשה חבר-הכנסת בגין אם באחד הימים תתמלא משאלתו ותתכונן בישראל ממשלת ליכוד לא-מי? — אין להניח כי חבר-הכנסת בגין מצפה שכל החלטות הממשלה יתקבלו על דעתו ועל-פי עקרונותיו. היעלה על הדעת שחבר-הכנסת בגין יישב בממשלה אך יוסיף לתת יד ליוזמות המכוונות נגדה, הבאות לס-תור את החלטותיה, והעומדות בניגוד למדיניותה? לא יקשה איפוא להניח כי מעשה סבסטיה הוכיח גם לספקנים שממשלת ליכוד לאומי בנסיבות הקיימות אי-ננה אלא חלום באספמיה.

חיים לנדאו (הליכוד):

חבר-הכנסת שריד, במטותא ממך, מה היה בחברון?

יוסי שריד (המערך):

אל תפרעו לי, אינני מנהל אתך דו-שיח. עמד-

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (לבנבראון, שינמן, כרמל) —

זכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי — אלה לא יובילו לשלום, אלא למלחמה אשר את ממדיה ותוצאותיה לא ניתן לחזות מראש.

דבר אחד ברור: גם מלחמה חדשה לא תפתור שום בעיה אלא רק תחמיר את המצב עוד יותר. יש רק דרך אחת המובילה לשלום בתנאים שנוצרו, והיא הדרך של ביצוע החלטת מועצת הבטחון 338 הכוללת את החלטת מועצת הבטחון 242. החלטות אלה פירושן נסיגה מכל השטחים שנכבשו במלחמת יוני 1967 והכרה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי, לרבות זכויות להגדרה עצמית, החלטות אלה מבטיחות זכות קיום לכל העמים והמדינות באזור, לרבות מדינת ישראל.

חברי הכנסת, מי שחושב שאפשר יהיה להשיג שלום באזורנו בלי להכיר בזכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי, לרבות זכותו להקמת מדינה עצמאית — הוא משלה את עצמו ומשלה גם אחרים. מי שרוצה בשלום צריך לפעול להפסקת הפעולות המתגרות והמחבלות בסיכויי השלום מצד קבוצות קיצוניות ימניות; צריך לפעול להפסקת ההתנחלויות בשטחים הכבושים וחיסולן. על ממשלת ישראל ליצור תנאים לחידוש שיחות השלום בזיבה במטרה להביא לשלום צודק במזרח התיכון שיהיה לטובת כל העמים באזור.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת כרמל, ואחריו לחברי הכנסת לין.

משה כרמל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מעשה סבסטיה עורר חרדה עמוקה והתנגדות קשה ברחבי הציבור כי הכל חשו שהדבר חורג הרחק מעבר לוויכוח הלגיטימי על מיקומה, היקפה וקצב התפתחותה של ההתנחלות, והוא בוגע ביסוד היסודות של משרד דמוקרטי תקין, ממשל מסודר ואסטרטגיה לאומית של עת חירום. מעשה זה הוא לא רק נסיון פסול של חתירה תחת סמכותה של הממשלה החוקית ומאמץ גלוי לערער את כוחה מצד ראשי האופוזיציה, הוותיקים מתנועת החרות והחדשים מהמפד"ל; זוהי פגיעה חמורה באחדות הלאומית, זריעת פירוד במחנה והתנכלות פרועה במדיניות הממשלה והכנסת, מדיניות שעוצבה באורח חפשי ודמוקרטי. זהו נסיון להטיל בדרכים פסולות את דעת המיעוט על הרוב ולכפות רצון של יחידים על הכלל. זהו מעשה שלילי ומופקר, בחינת כל הישר בעיניו יעשה. זהו חינוך לאנרכיה במקום חינוך לסדר ציבורי. זהו מעשה אשר לו היתה הממשלה משה לימה עמו היה גורר עמו תופעות של התפוררות חברתית, מעורר טינה הדדית ומביא להתרופפות החיילים שוקים של החברה הישראלית דווקא בעת שאנו זקוקים למאמץ של התגברות על גורמים והתאזרות של כוחנו המשותף לעמידה מול מבחנים חמורים העולים באופק.

בין אלה שהגיעו לסבסטיה והכריזו על עצמם כמתנחלים יש ללא ספק תמימי-דרך, חלוצים נאמנים, המבקשים להתיישב ולקבל על עצמם עול מצוות של חיים קשים ועבודה אפורה, והם ראויים במחלט להערכה על כוונותיהם הטובות, אם לא על מעשיהם המוטעים. אבל אי-אפשר לומר דבר זה על הפוליטיקאים העסי-

ראל והמדינות הערביות, בין ישראל לבין העם הערבי הפלשתינאי. לא מקרה הוא העיתוי של פעולות אלה, בעת שהבעיה של העם הערבי הפלשתינאי נהפכה לבעיה העיקרית, בעת שחוגים רחבים בישראל מבינים שבלי פתרון צודק לבעיה זו, בלי הכרה בזכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי, לרבות זכותו להגדרה עצמית, לא יהיה שלום באזור.

נאמנים לקו הפוליטי שלהם — החוגים הימניים הקיצוניים אינם רוצים בשלום, וכשם שהתנגדו להסכם הפסקת-האש עם מצרים ולהסכמי הפרדת הכוחות בין ישראל ומצרים ובין ישראל וסוריה, הם עושים עכשיו הכל כדי לחבל בכל צעד העלול לקרב אותנו לשלום. זוהי המטרה העיקרית של פעולות ההתנחלות מצד הקבוצות הקיצוניות הימניות. תופעה חמורה נוספת בפעולות אלה היא צורת ההתארגנות המזכירה אווירה של פוטש. פעולות מסוג זה הנתמכות על-ידי חברי כנסת יש בהן סכנה חמורה לדמוקרטיה.

לצערנו, מדיניותה של ממשלת רבין ביחס להתנחלויות בשטחים הכבושים, כפי שהיא באה לידי ביטוי בקווי היסוד של הממשלה המדברים על הגברת הקמתן של היחידות בטחוניות והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת — מדיניות זו היא היוצרת את הקרקע לפעולות של הקבוצות הקיצוניות כדוגמת נסיון ההתנחלות במבואות חברון ובסבסטיה. כאן לא תועיל התחממותה של הממשלה הקוראת לנסיון ההתנחלות בסבסטיה "התמקמות" כדי שלא יחשדו בה שהיא מתנגדת להתנחלות בשטחים הכבושים.

חברי הכנסת, ברור שיש להוקיע את המעשים המתגרים והבלתי-חוקיים של הקבוצות הקיצוניות הימניות, בעידודם של חברי הכנסת מהליכוד והמפד"ל, הרוצות לכפות בכוח את מדיניותן הכושלת וההרפתקנית על הממשלה והעם בישראל. אבל צריך שיהיה גם ברור שהמדיניות הרשמית של הממשלה, מעשיה וההכרזות, מרחיקים את סיכויי השלום. החלטות הממשלה ביחס לעם הערבי הפלשתינאי וזכויותיו יש בהן סכנה לישראל, לבטחונה, ועלולות להביא למלחמה חדשה.

אדוני היושב-ראש, במקום לעשות צעדים שיאפשרו חידוש שיחות השלום בזיבה מרבים שרי ישראל וקצינים בכירים בצה"ל לדבר על הכנות למלחמה חדשה. הרמטכ"ל, רב-אלוף גור, שהופיע בסעודה מטעם לשכת המסחר ישראל-אמריקה בבית אמריקה בתל-אביב, אמר: "צה"ל בנוי לאופציה התקפית והגנתית, ובהחלט אפשרי מצב שבו אנו נהיה הפותחים במערכה". דיבורים כאלה מובילים למלחמה. יש להצטער ששרי ממשלה ומפקדים בכירים בצה"ל לא למדו כלום ממלחמת אוקטובר וחוזרים על אותן העמדות, על אותן הקונצפציות, שמלחמת אוקטובר הכיחה את כשלונן. שוב אנו שומעים: "נשובור להם במלחמה הבאה את העצמות".

חברי הכנסת, האם לא שילמנו די בגלל הגישות והקונצפציות הכושלות של הממשלה שהובילו למלחמת אוקטובר? כמה יתומים ואלמנות דרושים עוד? כמה דם צריך עוד להישפך כדי שממשלת ישראל תבין שלא זו הדרך לשלום ולבטחון העמים? יצירת עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים, התנחלויות חדשות, שלילת

ואת המשקל הרב אשר להתיישבות בהגנת הארץ. מקום שבו קיים מתיישב יהודי ומגן עליו חייל יהודי — ולעיתים קרובות המתיישב והחייל זהים — הוא חלק מן המולדת היהודית.

אולם אנו חיים עתה במדינה יהודית עצמאית וריב בוניית יותר מאשר בכל עת בעבר קשורה עתה ההתיישבות היהודית על הקרקע באסטרטגיה הלאומית הכוללת, המעוצבת על-ידי השלטון החוקי בארץ. ואסטרטגיה זו היא שחיבת להכתיב את מעשינו גם בהתיישבות. מעשים פארטיזאניים וראוותניים במקום התיישבות מתוכננת ואחרת עלולים לסתור את המגמה הלאומית-ממלכתית, המדינית-בטחונית, לעורר פרובוקאציות, לשמש דוגמה רעה לאלמנטים הרסניים ולסכל את מטרות השלום. לפיכך אין להתיר בשום פנים התנחלות אלא זו התואמת את החלטות הממשלה ואת מדיניות הכנסת — בביצור הגנת המדינה ובחתימה לשלום. והממשלה היא שתקבע את המקום, העיתוי והתפקיד של כל מעשה התנחלות.

כבר הובטח לא פעם שדבר לא יוכרע סופית לגבי גורל יהודה ושומרון בכל הנוגע להסדר שלום עם ירדן אלא לאחר פנייה אל העם כי יקבע דעתו בבחירות חפשיות ויאשר או לא יאשר את עמדת הממשלה והכנסת. והסכמיה עם השכן ממזרח, כשתגיע השעה לכך, אין להתיר בשום פנים שקבוצת לחץ רע-שנית, חצופה ופאנאטית שהיא מיעוט קטן בעם תקבע עובדות בשטח שיהיו עלולות לסכל מראש את הכרעתו הסופית של העם בבחירות, ואולי בכך גם לסכל את סיכויי השלום עצמם. וצריך להיות ברור לכל שבעתיד תוסיף הממשלה להגן על החוק, על החלטות הרוב ועל המדיניות המוסמכת. דבר זה מן הדין שיחשבו עליו ה"מאיימים" בוקר וערב במעשי התפרעות חדשים. הממשלה לא תתיר מעשים של התגרות והפקרות והיא תעשה להחנקתם באבם — בהגנה על המשטר הדמוקרטי, על סדרי שלטון וחוק תקינים ועל מדיניות השלום, כרצון הנציגות המוסמכת של העם — הכנסת.

חברי הכנסת, חרפה היא להשמיע את ההשוואה שבין איסור "הספר הלבן" לבין מדיניות הממשלה, בין ההתנכלות האנטי-ציונית של ממשלת המנדאט לבין ביטול העצמאות היהודית תוך מאמץ של שלום. מחדש בוגות מעוררת השוואה זו לגבי מידת הבנתם של כמה פושקי-שפתיים, מידת הבנתם במהות הממלכתיות היהודית והעצמאות המדינית של עמנו.

אין הממשלות שלאחר מלחמת ששת הימים עניות ממעש בתחום ההתיישבות מעבר לקו הירוק — בגורל, בבקעת-הירדן ובסיני. למעלה מארבע עשרות ימים הוקמו, אפשר שאין זה מספיק, אך אין זה מבוטל, לצערי, לא אוכל להגיד דבר זה עצמו לגבי התיישבות מעבר מזה לקו הירוק, בגליל ובנגב — שגם הם חלק מארץ ישראל השלמה. שם ההתיישבות בשנים האחרונות היתה מבוטלת ממש. וחירות מוזמנת בזה לגייס את הנוער שלה לצורך המעשה ההתיישבותי בממש, ולא בדבר שפתיים ולא בהפגנות ולא בחגיגות, בכל חלקי הארץ, בהתאם למדיניות הכנסת והחלטות הממשלה.

קנים והגלויות אליהם למיניהם שביקשו לחולל את המהומה הגדולה כדי לדוג דגים במים עכורים, לפגוע בסמכות השלטון הנבחר ולערער את כוחו. שכן הם יודעים היטב כי בדרכים רעשניות אלה לא תקודם ההתיישבות בארץ אלא תינזק. זהו מעשה חסר אחריות לאומית ונוגד את סדרי החיים הנאורים של מדינה מתוקנת.

חטא לא יכופר הוא להביא לידי כך שצה"ל יועסק במלאכות כאלה של הרחקת מתנחלים כביכול מן השטחים המוחזקים בעת שמוטלים עליו תפקידים רבים וכבדים בהבטחת בטחון המדינה מפני אויבים מהחזן ובהערכות לקראת מבחנים חיצוניים הצפויים בעתיד. לצה"ל יש תפקידים חשובים הרבה יותר מאשר טיפול ביהודים מתפרעים וגירסתם אל כלי רכב וזוהי לתם אחר כבוד בשיירות בדרכי הארץ. זוהי גם זריעת ריב אחים בקרב לוחמים בגלל קלות-דעת והעדר אחריות מצד אלה המדברים גבוהה על התנחלות בארץ ואינם אלא בוחשים בקדירה פוליטית, תוך ניצול רגשות נעלים של מתיישבים אמיתיים למטרות מדיניות. שהרי עסקני חירות והמפד"ל יכלו לדעת היטב כי מיזמה גואלת זאת יכול היה לצאת כל דבר פגע, אך התיישבות של ממש לא יכלה לצמוח מיזמה זו.

ממשלה זו, הנישאת על-ידי תנועת העבודה וממשיכה את מסורתה ואת דרכה בבניין הארץ זה שלושה דורות, איננה זקוקה להטפה מפי תלמידי הרביונים וראשי חירות לגבי חשיבותה של ההתיישבות. ההתיישבות היהודית ברחבי הארץ שחוללת תנועת העבודה קיימה וטיפחה במשך שנים רבות את בניין הארץ בהעזה ובתנופה —

יגאל הורביץ (הליכוד):

תלמיד שלך מהקיבוץ המאוחד לא קיבל את עמדתך. והוא וחבריו עלו לקשת אשר בקונויטרה נגד רצון המוסדות.

משה כרמל (המערך):

— ובקרבות רבים בהתאם לנסיבות המיוחדות בכל עת, בהתאם לאינטרסים הישוביים ולצרכים הבטחוניים ולמגמות המדיניות. ההתיישבות היא שנתנה בידנו את מדינת היהודים והיא שאפשרה לנו לקיימה, לבצרה ולגונן עליה. וזאת בעת שנציגי המלל הציוני הלעיגו על העדר חזון וקוצר המשיג; זאת היתה "הסתפקות במועט" מצד תנועת העבודה, מול הדין בורים הרמים, המנופחים, והנבובים על המטרה הסופית אשר בלי התיישבות ברחבי הארץ לא היתה מתממשת לעולם. ונכון הדבר שתקופת ההתיישבות החלוצית לא חלפה ולא תחלוף במשך שנים רבות, נוכח מאמץ ההגנה הציונית שלפנינו וגלי העלייה הצפויים. הארץ נקנית לא בחגיגות המוניות ורעשניות ולא בחאראקות פוליטיות, אלא בעמל מפרך, בהשתרשות בקרקע וב-נכונות לשאת באורח חיים חלוצי קשה ואפור.

מנסיגנו המר, הממושך והמאלף למדנו כי רק מקום שבו תקענו יתד בקרקע והעברנו שם מחרשה וגלילנו נכונות לחיות שם ולעבוד שם ולהיאבק בקשיי הטבע — מקום זה היה לנו. ורק מי שמנוכר לתהליכים היסודיים ביותר של הגאולה היהודית בארץ אי-ננו מבין את הקשר העמוק שבין ההתיישבות לבטחון

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דין) (שינמן, לין, זכין, אליאב) —

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין, ואחריו לחבר הכנסת בועז מואב.

אמנון לין (הליכוד) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, הייתי בין אותם חברי כנסת שבאו לאלון-מורה להביע הזדהות עם המתנחלים ואני גאה על כך. הייתי רוצה לומר לחברי הכנסת מעל הבמה הזאת שהתפעלתי מרוח האמונה והציונית שפיעמה בקבוצה נהדרת זו של מתנחלים.

אולם באותם רגעים שראיתי את הקבוצה הנהדרת הזאת שלהט ציוני ואמונה ציונית יוקדים בלבם, עברו בלבי גם רגשות קנאה וגם צער. לפתע חשתי כי קרה משהו מעניין מאוד בחברה הישראלית. מי הם המתנחלים ומי הם המקטרגים? דברי הקיטרוג נגד הליכוד ונגד המתנחלים ונגד רעיון ההתנחלות בשומרון ויהודה — מפי מי הם באו? הרי הם באו מפי אלה שבשעתם, בחוברת "בבריתך", חתרו על דגלם את חובת ההתנחלות בכל שטחי ארץ-ישראל; אלה היו תלמידי טבנקין. ושאלתי את עצמי: היכן תנועת העבודה הציונית הסוציאליסטית שהיתה למעשה החלוץ של ההתנחלות הגדולה היהודית, הציונית, במשך כל תולדות ההתנחלות היהודית?

היו ימים שגם במחנה העבודה היו קטני אמונה וספקנים למיניהם. הם ניסו לערער את הלהט הציוני ולרפות ידי המגשימים. אלא שתמיד היה המחנה החלוצי האקטיביסטי והאופטימיסטי חזק יותר בתנועת הציונית, דומינאנטי. הוא. אשר הוביל את תנועת העבודה הציונית הסוציאליסטית לדרך המעשים בתקופה רבת-הפעלים ורב-ההיילולים של תנועת העבודה הישראלית. באותם ימים הרשינו לעצמנו את הלוקוס של החלוקה בין חוגי הימין האזורי לבין המחנה השמאלני החלוצי והסוציאליסטי. לדעתי, חברי הכנסת, התאפשרה החלוקה הזאת רק בזכות קיומו של יסוד אחד שמעולם לא עורער: ההכרה הציונית והאמונה שהיתה נחלת שני המחנות, הן המחנה האזורי והן המחנה הסוציאליסטי, זו האמונה שליוותה את כולם שלנו הזכות להתנחל כאן בארץ אבותינו בכל מקום, ללא שום הבדל וללא שום הגבלה. לכן יכולנו להרשות לעצמנו את הלוקוס להתפלג לשני מחנות של ימין ושמאל.

אולם, חברי הכנסת, רשאי אני לקבוע בוודאות — ואני מצטרף לדעתו של חבר הכנסת משה כרמל, קודמי — כי מעולם לא הרשתה לעצמה תנועת העבודה הישראלית להשאיר את הכמיהה להגשמת הרעיון הציוני בכל חבלי ארצנו רק בידי אלה שאותה מטח נגדם אשמות, היום אלה הם "חירות", אתמול היו אנשי הימין. תמיד אמרו אנשי תנועת העבודה, שב ראשה הלכו אלה שכתבו את "בבריתך", שהזכות הזאת היא הזכות של כולנו. אלה היו אנשי מפא"י ההיסטורית ואנשי טבנקין ותלמידיו. שום איש לא יסביר לי, ואינני יכול להבין עד הרגע הזה, מה קרה למחנה העבודה ולתנועת העבודה, אלה שהיו תלמידיו של טבנקין ואנשי בן-גוריון.

דב זכין (המערך) :

חטיף מוסר לאנשי משמר-העמק.

אמנון לין (הליכוד) :

אני עומד להגיע גם לנושא זה. לא ארפה גם מאנשי משמר-העמק, אם יספיק לי הזמן.

קשה לי להבין איך קרה שדווקא תנועת העבודה, התנועה הכבירה שיש לזקוף לזכותה את רוב ההישגים של מדינת ישראל, איך קרה שדווקא לאחר מלחמת ששת הימים הגיעה לחולשה כזאת ולעירעור כל המוסכמות; איך קרה לתנועה הציונית דבר כזה, דבר שאיש לא פילל, איש לא האמין, שדווקא בעתות היפות ביותר של הישגינו, לאחר מלחמת ששת הימים, איבדה המנהיגות של תנועת העבודה את האמונה בעתיד הציוני ונת ובחובה לממש את זכותנו על ארץ אבותינו.

חברי הכנסת, גם לאחר מלחמת השיחרור היו ספקנים והיו אשליות שהשלוש בשער. והיו סכנות למיניהן וחששות שהנה שוב פורצת המלחמה, בסיכוב שני. אולם היה לנו מנהיג, מנהיג גדול, שלמות כל הסכנות ידע לרכו סביבו את כל המאמינים וידע שאין זה הרגע ואין זו התקופה להשלות את עצמנו ולקוות להתגשמות חלום השלום שכולנו ציפינו לו. הוא אמר: הבה ננצל כל שעה וכל שנה ליצירת עובדות קבע. ובאמת, בתקופת מנהיגותו של דוד בן-גוריון הוקמו מאות ישובים חקלאיים, מטעם כל התנועות, ולתנועת העבודה יש חלק עצום במעשה גדול זה. אבל דוד בן-גוריון הקים גם שלושים-ושש ערים בישראל; הוא הבין היטב שעם כל החשיבות שביצירת ישובים חקלאיים — עליידי הקמת ערים גדולות מונעים אנו כל אשליה של זמניות בהתנחלותנו בשטחי המולדת.

אריה אליאב (המערך) :

לאשכול היה חלק בזה.

אמנון לין (הליכוד) :

חבר הכנסת לובה אליאב, הירגע, אני מגיע גם לאשכול ולא אשאיר לך את הזכות הזאת.

דוד בן-גוריון הצליח להפעיל משאבים לשם הקמת ערים גדולות, גם כאשר אמרו: מהיכן ניקח את המשאבים? אמנם היו אז העליות הגדולות, אבל חשוב היה לכוון אותן ליעדים.

אני רוצה לציין שגם אשכול, נוסף למעשה העצום שלו בהתנחלות החקלאית, שמורה לו בהיסטוריה היהודית-הישראלית זכות גדולה שהקים שבע ערים ביש"ר; ראל; בין השאר, בזמנו של לוי אשכול הוקמה קריית ארבע, הוקמה אופירה. הוא האיש שהיה לו העוז להכריז על איחוד ירושלים. אני רוצה לומר לכם, חברי מפלגת העבודה בעיקר, שיש רק ממשלה אחת שתיכנס להיסטוריה היהודית כממשלה שלא תזקוף לעצמה את הזכות של הקמת עיר בישראל, אף לא עיר אחת — וזוהי ממשלת גולדה מאיר, זוהי אותה ממשלה שחבר הכנסת אבן היה בה, אותה ממשלה שחבר הכנסת דיין היה בה; אף עיר חדשה אחת, יהודית, לא הוקמה באותה תקופה בשטחים המשוחררים ובשום מקום אחר בארץ.

אני אומר ליצחק רבין, ראש הממשלה, שאני יודע את מקורו של המחלל הזה. האם אעלה על דעתי שיידי חבר הכנסת אבן לא היה מעוניין להקים ערים בישראל?

חברת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (כרמל, לין, שינמן, מואב, בן-מאיר) —

משה כרמל (המערך):

האם חסרות לך ערים נוספות?

אמנון לין (הליכוד):

האם יעלה על דעתי לומר שתנועת העבודה אינה רוצה להקים עיר יהודית בישראל?

משה כרמל (המערך):

מדוע דווקא ערים?

אמנון לין (הליכוד):

אני יודע שבלבך פנימה אתה שותף אתנו בכ- מיהה להקים ערים גדולות בישראל.

משה כרמל (המערך):

ערים ועיירות.

אמנון לין (הליכוד):

מקורו של המחדל הזה הוא באשליה שמלכתחילה לא היה לה שום בסיס — אשליית חוסין, וארשה לעצמי לומר כמה מלים על כך.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים התפתחה אצלנו אשליה שחוסין שונה מערבים אחרים ואין אצל חוסין אותה שאיפה להשמדת המדינה הציונית. אינני חושב שאני יודע פחות מאחרים מה שמתרחש בירדן, ואי-נני מאמין שחוסין שונה מערבים אחרים בארצות ערב. חברי הכנסת, דוקטרינה שמגמתה השמדת ישראל קיימת בארצות ערב. שר הבטחון אמר לנו לפני זמן קצר, וגם ראש הממשלה, שכנראה סוריה מתכוונת להלום בי-ש-ראל בעוד כמה חודשים. מדוע? משום שלא נרד מרמת-הגולן. אני חושב שזו שגיאה במהותה. הסורים רוצים להלום בישראל לא מפני שאין אצלנו רוצים לרדת מרמת-הגולן, אלא מפני שקיימת שם דוקטרינה, פילוסופיה, שלא הסכימה מעולם שנהיה, גם כשהיינו בתל-צביר, עוד לפני שהיינו ברמת-הגולן, והיא אינה שונה בירדן.

חברי הכנסת, אם חלילה בלך שולל אחר עצות של מדינאים מסויימים ונמסור את יהודה ושומרון לחוסין, מה יקרה שם? אני משוכנע ששם תתחיל תחרות מסחררת בין אירגוני החבלה שיפעלו כדי לערער את שלטונו של חוסין. והתחרות המסחררת הזאת לא תהיה על אהדה לישראל, אלא על שגאה לישראל. ומה תהיה הברירה לפני חוסין? כדי לש-לוט יצטרך להפעיל כוח. ואם התנאי שלנו יהיה פיר-רוז יהודה ושומרון מנשק ירדני כבד, כיצד יוכל חו-סיין להשתלט על אירגוני החבלה? לכן ברור מראש שכל אלה שאומרים שאנחנו מחזיקים את יהודה ושומ-רון כדי למסור אותם לחוסין, ואומרים שהאזור הזה יהיה מפורז — אינם אומרים את האמת כולה. כי בהכרח יצטרך לאפשר לחוסין להכניס כוחות מחץ כדי שיוכל להשליט סדר ביהודה ושומרון. על כן נר-אה את הצבא הירדני 16 ק"מ מלב לבה של מדינת ישראל. והרי אנחנו זוכרים עדיין שבהשראת הצבא היר-דני פעלו חוליות חבלה בלב לבה של ישראל.

אני סונה אליך, אדוני ראש הממשלה. אינני

יודע אם אתה שותף לאשליה זו — לא אשאל אותך — אבל אני אומר לך: אל תעבור עוד תקופה של אשליה כקודמתך, כממשלה שקדמה לך, במחדל של התנחלות, בגלל האופציה כביכול שצפויה לנו מצד מי שרוצה ללכת אתנו להסדרי שלום. כל יום שעובר ואיך קובע עובדות של התנחלות יש בו משום פגיעה בבטחון המדינה. כי כשם שבעבר היתה ההתנחלות חלק מהבטחון, כך גם בעתיד. כשם שנצרת עילית וכרמיאל ויישוב הגליל הוסיפו לנו בטחון, כך גם ערים בשומרון ויהודה עשויות להיות חלק ממערכת הבטחון של המדינה.

לסיום אוסיף הערה אחת: אנחנו שומעים מפיו של שר הבטחון ומפיך, אדוני ראש הממשלה, שיש סכנה של מלחמה — ואני חש בכך. האם זה הרגע ללבות שגאה כזאת בסיעת המערך ולדבר על פוטש, לדבר על דברים שאין להם אחיזה? והרי אתה יודע, אדוני ראש הממשלה, שצריך להכין את העם למלחמה. להכין את העם למלחמה פירושו להכין את העם לנכונות לקרבנות. האם תהיה מוכן, האם תהיו מוכנים, אם חלילה תפרוץ מלחמה, לקבל את האחריות על עצמכם בלבד? מוטב לכם שכולנו נישא באחריות. ואני מציע לך ולכל חבריך לחשוב על כך שאנחנו נמצאים כבר עכשיו עי-רב שעת חירום. אנחנו בשעת חירום. שעת חירום פיר-ושה להכין את העם לשעת חירום. שעת חירום פיר-ושה שיש לכוון ממשלת חירום, ממשלת חירום של ליכוד שתכין את העם לקראת כל הסכנות, ואולי גם הסיכויים הגדולים.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בועז מואב, ואחרי-ו לחבר-הכנסת מיכאל חריש.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא שעליו דנים היום איננו רק עניין שלטון החוק לעומת הפגנות ללא רשיון, אלא זהו חלק משאלה יסודית שבה תלוי עצם קיומה של מדינת ישראל.

אין טעם לבחון את מעשה סבסטיה כמאורע בפני עצמו, אלא כהסלמה חמורה של ויכוח ציבורי על שאלת יסוד. השאלה היסודית היא עתידה של מדינת ישראל. אין בישראל אף אדם אחד שאיננו רוצה בש-לום. הוויכוח הוא על מחירו של השלום. יש סבורים שצריך לשמור בכל מחיר על הסטאטוס-קו, אפילו במחיר של מלחמות נוספות ובלתי-נגמעות; ויש סבו-רים — והם הרוב — שיש לחתור לקראת הסדרי שלום על בסיס של נכונות לפשרה טריטוריאלית.

על רקע זה של התחדשות הוויכוח הלאומי בנושא זה יש לבחון את ההפגנה בסבסטיה. רצוי, לדעתי, להב-חין בין הצעירים המוכנים להתנחל בגופם, מצד אחד, לבין מאות האורחים, המלוחים, האוהדים וחברי הכנסת המרגיעים את הרוחות, במרכאות, מצד שני.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

למה במרכאות? אולי באמת?

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (מואב, שוסטק, ג. כהן, אולמרט, שיגמן, שרון) —

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

היו כאן כמה חברי כנסת שהשתתפו בדיון ואמרו שהם באו להפגין.

אליעזר שוסטק (הליכוד) :
לעודד.

גאולה כהן (הליכוד) :

למה לא להפגין? ראש הממשלה לשעבר גם היא רוצה להפגין.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

אני בעד הפגנות. אני אומר שההפגנות יהיו ברש"י.

אהוד אולמרט (הליכוד) :

כשהיא היתה ראש ממשלה והפגינו ברש"י —

היו"ר פ. שיגמן :

חברי הכנסת, איננו מנהלים שיחות בתוך הכנסת. **בועז מואב** (תנועה לזכויות האזרח) :

אם ננתק את עצמנו לרגע מן המעשה עצמו ומ' כוונותיהם של המתנחלים ונתייחס לצעירים עצמם — הרי אף שאינני מסכים לדעותיהם מכבד אני את עצם נכונותם לוותר על הנוחיות והבטחון בחייהם וללכת להתיישבות. מדינת ישראל לא היתה קמה לולא היתה לה תשתית של התיישבות חלוצית. אילו היתה המטרה העיקרית של צעירים אלה להקים נקודות ישוב חדשה, בה יחיו ויתפרנסו מעמל כפיהם, הייתי רואה אותם כחלוצים במלוא מובן המלה והייתי פונה לממ"ש לה ולציבור להגיש להם סיוע ועזרה.

(ק ר י א ה : איפה? בחברון?)

אולם, לצערי, לא זאת היתה מטרתם של אותם צעירים. נסיונם הראשון להתנחל בשכם נתקל בהתנגדות הממשלה. לכן עצם הנסיון של ההתמקמות בסבסטיה היה לו אופי של הפגנה. ברור היה למתנחלים לאור נסיון העבר שהממשלה תתנגד בתקיפות לכל צעד שרירותי שלהם לגבי קביעת המקום והעיתוי של ההתנחלות. מהצהרותיהם של אותם צעירים ברור שהם מתכוונים להפגנות נוספות בנוסח הפגנת סבסטיה. לכן ברור שלא רק מעשייהם אינם רצויים, אלא גם כוונתם אינה רצויה.

ישראל לא סיפחה מעולם את יהודה ושומרון ולא החילה עליהם את החוק הישראלי. משמע שיש בידה עדיין כל האופציות לניהול משא-ומתן על הסדר בש"טחים האלה.

אליעזר שוסטק (הליכוד) :

את בקעת-הירדן סיפחו? את הגולן סיפחו? את חברון סיפחו?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

מיד אפרט מה הם לדעתי הקריטריונים להתנחלות. עתידם של יהודה ושומרון צריך, לדעתי, להיקבע במהלך המשא-ומתן עם ירדן והפלשתינאים.

אהוד אולמרט (הליכוד) :
והפלשתינאים?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

לכן התיישבות, או התנחלות, בשטחים אלה חייבת להיעשות בהתאם למגמות הממשלה, ורק : א) בא"זורים שאינם מאוכלסים בצפיפות ; ב) באזורים שאין בהם צורך בנישול בעלי הקרקע ; ג) באזורים שיישארם בתחומי מדינת ישראל לכשיקבעו הגבולות המוכרים והבטוחים בהסדרי השלום.

שמעתי כאן בשבוע שעבר נוסחאות מעורפלות על הסדר של התיישבות יהודית בתחומים הנחונים למינהל אזרחי ירדני. אם המטרה של נוסחאות מעורפלות כאלה היא לבלבל את האויב, והכוונה היא למ' עשה סיפוחם של השטחים לישראל — נ"חא. אולם אם מתכוונים לנוסחאות כאלה ברצינות, הרי עצם הע"דוד של התיישבות יהודית בתחום ריבונות ערבית סותרת את מטרתה של הציונות — מדינה יהודית בעלת רוב יהודי גדול. לא ייתכן שמדינת ישראל תעודד ברצינות התיישבות באזורים שבהם יהודים יהיו במ"עוט, במקום לעודד את ריכוזם של כל היהודים בתוך מסגרת מדינית יהודית ריבונית.

אם נחזור לעניין ההפגנה בסבסטיה, הרי נראה כי הכל אורגן לקראתה בסדר מופתי, כאילו היה זה אירוע ספורטיבי גדול. הקבוצה, התלבושת, השלש"אות, ואפילו המכוניות הפרטיות שחיכו למשתתפים עם גמר האירוע, המלווים הרבים של הקבוצה, האוהדים שליוו את הקבוצה, ועל הכל חברי הכנסת שבאו להרגיע את הרוחות כביכול — כל אלה שיוו, לדעתי, להפגנה זו אופי מזוה.

אריאל שרון (הליכוד) :

לא רק אתם יכולים לארגן. גם המתנחלים יכולים לארגן.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

אינני מתנגד להפגנות. אבל הפגנות צריכות להיות ברש"י.

אריאל שרון (הליכוד) :

אתה מתפלל על האירוע.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

אני משבח את האירוע המופתי, אני רק טוען שיש לו אופי מזוה. ויש בהפגנה זו סכנה רבה. הסכנה שבהפגנה כזאת היא שהיא תשמש תקדים. אם הפגנה כזאת תשיג את מטרתה, הרי היא עלולה לעודד הפ"רות חוק סיוטניות ומאסיביות הרבה יותר, וזאת הסיכנה הגדולה. אורך-הרוח והמתנות מצד הממשלה כלפי הפגנת ההתנחלות הקטינה אמנם את סכנת ההסלמה, אבל אצל חוגים קיצוניים עשויים המתנות ויישוב-הדעת להתפרש כחולשה והססנות.

אהוד אולמרט (הליכוד) :

למה אינך מבין את החכמה הגדולה הזאת לגבי המשא-ומתן עם הערבים?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

לכן מן הראוי הוא שראש הממשלה יבהיר שכל נסיון נוסף של הפרת חוק מסוג זה ייתקל בהתנגדות חד-משמעית.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (מואב, אולמרט, שינמן, חריש, ארידור, ג. כהן, שרון) —

יורם ארידור (הליכוד):

החוק הישראלי חל על ישראלים המשרתים בשטחים או עובדים בשטחים.

(קריאה: הם לא שירתו אותו רגע בשטחים.)

מיכאל חריש (המערך):

חברי הכנסת ארידור, אפרט לך את סעיפי החוק לאחר מכן. מכיוון שאתה עורך-דין, תוכל לבדוק לעצמך.

העניין נבדק, נבדק גם עם שר המשפטים וגם שר המשפטים, שבדק עם היועץ המשפטי, קבע שיש כאן עבירות על חוק המדינה בצורה פשוטה ביותר. קודם כל צריך שנדע על מה אנחנו מדברים. מדובר על עבירות שמאפשרות מעצר עד שלוש שנים, לפחות, בגין אחת מהן.

חברי הכנסת שרון, אני מגיע עכשיו לנקודה העיקרית, לתופעה החמורה ביותר. אני רואה את התופעה החמורה ביותר לא בעצם הנסיון של קבוצת אנשים בלתי-חשובה, בעלת דעות קצת קיצוניות, קצת מזוירות, לבצע את ההתנחלות הזאת. לא בזה היתה התופעה הכי-חמורה. התופעה הכי-חמורה היא זו שאותה שותף לה וכן חברי כנסת אחרים. אני חושב שפה הנקודה העיקרית. מה שאתם אינכם תופסים, לפי דעתי, הוא שכאשר מנסים מתוך מגמה פוליטית לערער את סמכות הממשלה בפנים ובחוץ, ללכת ולערער את שלטון החוק ולתת יד לעבירות על החוק, ולתת תמיכה של חברי כנסת לעבירות על החוק, אז, חברי הכנסת אולמרט, מחנכים לשיטה שבה, כאשר אתה חושב או את חושבת שהדבר הוא צודק, מותר לקחת את החוק בידים, זו השיטה.

נאולה כהן (הליכוד):

מדוע, כאשר מערערים את סמכות הממשלה מבחוץ אינך מתקומם?

מיכאל חריש (המערך):

חברת הכנסת כהן, בואי ונדון על כל דבר בזמן. אנחנו דנים כרגע על עבירה מאוד מסוימת שאת נתת את ידך לה, אבל זו לא התופעה היחידה. התופעה החמורה השנייה היא בכך שחברי כנסת היו שותפים לאירגון כמעט צבאי של המיבצע, כפי שתואר על-ידי כמה עתונים, למשל על-ידי "ידיעות אחרונות". שכן ההתנחלות בשומרון אורגנה כמיבצע צבאי — היו התוויית יעד, נקודות היערכות, קביעת סיסמה, תיכנון וביצוע של הטעיית צה"ל בכמה זוויות. דהיינו, מביאים כוח קטן לשם הטעייה בזרוע אחת ובזרוע צדדית — את הכוח העיקרי. הפעם נעשה פה דבר לא חשוב, כביכול, לא חשוב כי הוא לא הצליח, כי אילו היה מצליח העניין היה פתח לתופעות, לפי דעתי, שהיו פוגעות במעמדו של צה"ל. הפעם פגעו ביוקרה של צה"ל, פגעו ביוקרה של מוסדות ממלכתיים במדינת ישראל, ואתה, חברת הכנסת שרון, צוחקת משועשע, טוב לך.

אריאל שרון (הליכוד):

במה פגעו בצה"ל? בכך שצה"ל לא הכיר את השטח? האם לקחת על עצמך ללמד מחירש לצה"ל את השטח?

ההפגנה בסבסטיה ארבעה ימים בלבד אחרי שהממשלה החליטה לעשות למען משאומתן שלום עם ירדן פירושה שהמפגינים רצו בהכשלתה של אותה מדיניות. ההסתייגות של רוב הציבור מההפגנה, ובכלל זה ההסתייגות של המפלגה הליברלית מההפגנה, מוכיחה כי יש רוב גדול בציבור, וגם בכנסת, למדיניות הממשלה — חתירה להשגת שלום המושגת על נכונות לפשרה טריטוריאלית. על בסיס כזה אני קורא למפלגה הליברלית ואולי גם לחלקים אחרים בליכוד לשקול הצטרפות לממשלה.

אהוד אולמרט (הליכוד):

אתה הולך להקים ממשלה?

בועז מואב (תנועה ליכויות האזרח):

אני מציע להם לשקול.

רק מי שאיננו טומן את ראשו בחול ומכיר את המציאות המדינית והצבאית שלפניה אנו עומדים, רק הוא יכול להצטרף לממשלה. דבקות קנאית בסיסמאות דתיות ומיסטיות איננה יכולה להיות בסיס למדיניות שצריכה להוביל את מדינת ישראל לקראת היעד של שלום.

כנסת נכבדה, אני קורא לאורך-רוח ולמתניות בכל הכיוונים, לקנאים מימין ולקנאים משמאל, לתומכי ההתנחלות בסבסטיה ולמתנגדיה, לכולם דרוש ריסון מירבי. ננהל כולנו את הוויכוח הציבורי בלי שילחוב יצרים.

חברי הכנסת, אני מציע לנהל את הוויכוח מעל במת הכנסת או מעל במות ציבוריות אחרות ולא להקים במות חדשות ברחוב תוך הפרת החוק והסדר הציבורי.

דודי פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברת הכנסת מיכאל חריש, ואחרי לחברת הכנסת שמואל תמיר.

מיכאל חריש (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שהדבר הראשון, כבוד היושב-ראש וחברי כנסת נכבדים, שצריך לקבוע מפורשות הוא שאכן היתה עבירה על החוק, ויש נסיון טיטושו בעניין הזה.

שמעתי בקריאות-ביניים, שמעתי בצורות ההגשה של העניין, בהצגה הקלילה מאוד, המשועשעת מאוד, שבכלל לא היה "פוטש". בוודאי לא היה פוטש, היו עבירות פשוטות על החוק.

(קריאה: איזה חוק?)

ידעתי שזו תהיה קריאת-הביניים, כבר שמעתי אותה. מכיוון שאני עורך-דין, שאלתי עורך-דין: תאמר לי, האם היתה עבירה על החוק? ובכן התשובה היא שהיו. עבירות לפחות על ארבעה סעיפים של פקודת החוק הפלילי, שבהם יש עבירות שעליהן יש כמה שנות מעצר אפשרי. העניין תוכן במדינת ישראל ועל כן יש פה מבחינה זו אפשרות של קישור.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון). (חריש, קשת, בן-מאיר, שרון) —

שאליו נצטרפו מספר לא קטן של חברי כנסת, תוך הכנות לפני כן. אי-אפשר לזלזל ואסור להצטרף ל"שע-שוע", כפי שניסה לקרוא לזה חברי-הכנסת בגין ומצטרף אליה בשמחה רבה חברי-הכנסת שרון. זה לא שעשוע. מדובר פה במשטר חוק של מדינת ישראל.

בן-ציון קשת (הליכוד):

תביע דעתך על מה שהיה בחוותו של אריק שרון.

מיכאל חריש (המערך):

אני מגנה גם את זאת, וגם את האלימות שנעשתה נגד מוכיר תא הסטודנטים של מפלגת העבודה בירושלים, כנראה על-ידי חברים ממפלגתו של חברי-הכנסת בן-מאיר.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

— — בקושי הגעתם שם לעשרים איש.

מיכאל חריש (המערך):

עם זאת אני רוצה לומר כמה דברי שבת לחברים של המפלגה הליברלית, המרכז החפשי והרשימה הממלכתית, שנקטו עמדה —

אריאל שרון (הליכוד):

זה לא יועיל לך.

מיכאל חריש (המערך):

— אני מדבר על אותם חברים שנקטו עמדה לשמירה על החוק והמשטר הדמוקרטי, למרות הלחצים החמורים שוודאי הופעלו עליהם, כפי שמסתבר מן האווירה כאן בכנסת, ואני מתאר לי איך הם צריכים לפעול בליכוד. אני רואה את הדבר הזה כביטוי בכל זאת לחוזקה של הדמוקרטיה הישראלית.

לסיום עוד הערה אחת: המעשה שנעשה בסבסטיה, כאשר אנו יוצאים מהנושא של החוק, לא זו בלבד שהוא פוגע בחוק, אלא לפי דעתי הוא פוגע גם בכמה אינטרסים חיוניים של מדינת ישראל. קודם כל, אם בעת משאומתן עם ארצות-הברית מנסים לערער את סמכותה של הממשלה כממשלה היכולה לשלוט במדינת ישראל, פוגעים גם במשאומתן, בנסיון לקבלת נשק חיוני למדינת ישראל וסיוע כלכלי חיוני. יותר מזה, כאשר מרכיבים את תשומת-הלב של דעת-הקהל העולמית ואמצי התקשורת העולמיים לאקטים קיצוניים שזכו בתמיכה של מספר לא קטן של חברי כנסת, הרי שפוגעים גם ביכולת לבצע מדיניות התנחלות שהממשלה מנסה לבצע באותם תחומים שהם חיוניים לבטחונה של מדינת ישראל. משום שיוצרים על-ידי כך לחצי-נגד שיכולים לקבל עוצמה ויכולים ליצור מצבים מסוכנים למדינת ישראל.

ולאחרונה, כאשר יש סכנה של מלחמה וברור לכולנו שיש אפשרויות שנתדרדר מחדש למלחמה; כאשר מרחיקים גורמים בעלי משמעות בארצות-הברית מתמיכה בעמדתנו ויוצרים לחצי-נגד — אז יוצרים סכנה שבמקרה שאמנם תפרוץ מלחמה, הניטרול של המעורבות הסובייטית על-ידי ארצות-הברית ייחלש. וכאן הופך האקט לא רק לאקט לא-ציוני, אלא לאקט אנטי-ציוני, שפוגע בבטחון מדינת ישראל.

מיכאל חריש (המערך):

לזה מוסיפים דבר שלישי — הכנה של רקע אי-דיאלוגי שבו מסבירים לציבור, מכינים אותו נפשית, שפעולות בלתי-חוקיות הן בעצם החוק העליון.

שמעתי כבר כמה פעמים את הנוסח של חברי-הכנסת בגין. לאחרונה שמעתי אותו בראדיו ביום שישי בבוקר, שמעשה זה מבטא את הרצון של רוב חברי הכנסת, האקט הבלתי-חוקי נגד ממשלת ישראל, זו שזכתה באמון הכנסת — דווקא האקט הבלתי-חוקי מבטא את רצון רוב הכנסת; וזה בפעם השנייה וב-פעם השלישית, ועוד פעם, שזה מבטא את מדיניות המקובלת על הרוב.

בן-ציון קשת (הליכוד):

אתה לא מבין או שאתה מסלף.

מיכאל חריש (המערך):

על רקע זה נאמרו הדברים ביום שישי בבוקר. לאחר שהודיעו על העניין של נסיון ההתיישבות הזאת בסבסטיה, אז מודיעים שזה מבטא בעצם את רצון רוב הכנסת, אקט שנעשה בהטעית צה"ל, בניגוד לדעת ממשלת ישראל, בניגוד למדיניות ממשלת ישראל שזכתה פה לאמון, בניגוד לדעת אותה ממשלה שזכתה פה עוד פעם להצבעת אמון, כאשר הוגשה הצעת אי-אמון.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

ממשלת ישראל מודיעה שהמדיניות שלה להתנחל בכל ארץ-ישראל, למה אתה אומר: בניגוד למדיניות? השר גלילי הודיע את ההיפך ממה שאתה מודיע.

מיכאל חריש (המערך):

הממשלה פועלת על סמך חוקי המדינה. החלטות הממשלה נעשות על-פי חוקי הכנסת. זו פעולה הנעשית על-פי חוק ועל-פי רצון הכנסת. אין איזה רצון אבסטרקטי של הכנסת אשר מבטא אותו חברי-הכנסת בגין. הרצון של הכנסת בא לידי ביטוי בהחלטות וב-הצבעת אמון לממשלה. ניסיתם להציע הצעת אי-אמון ונכשלתם בזה. הממשלה הזאת, שזכתה באמון הכנסת, היא הקובעת את המדיניות מכוח הסמכויות שניתנות לה על-פי חוקי הכנסת. ואתם ניסיתם לתת תמיכה בפעולה נגד זה.

רצוני להוסיף הערה לגבי הרקע האידיאולוגי, כי בשבוע שעבר היה פה נסיון, לפי דעתי, ליצור צנזורה פוליטית על ביטוי חפשי במדינת ישראל. ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת לנדאן וההסברים של חברי-הכנסת בגין בקשר להתבטאות של שר המסחר והתעשייה היו נסיונות להטיל צנזורה על חופש הביטוי. ואצטט פה רק דבר אחד. נאמר באותו דיון שהבעיה היא תוכן ההופעות ולא עצם הדיבורים. ואני מצטט מתוך פרוטוקול הכנסת. אינני יודע אם שמתם לב, זו היתה קריאת-ביניים —

(קריאה: — מה אתה מנסה להוכיח בזה?)

יוצרים אווירה ונותנים אישור לפעולות בלתי-חוקיות. זו כבר שיטה. זה כבר לא הנסיון הקל של כמה אנשים שרצו להפגין, ותפסו פעם אחת בנקודה-זו ופ-עם שנייה בנקודה זו נגד מדיניות הממשלה. זה מעשה

היו"ר פ. שינום :

רשות היבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת פעיל.

שמואל תמיר (הליכוד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עומדים היינו על הרכס של שומרון בתשעה באב, תת-אלוף אריה שזו מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון, חברי המזכירות של המתנחלים ואני, כאשר סביבנו יושבים עשרות ומאות אזרחים אומרים קינות של תשעה באב על חורבן הבית. מעלינו ריחף מסוק של חיל האוויר. במרעם הטראגי הוא לא יכולתי שלא להיזכר בימים הראשונים שלאחר מלחמת ששת-הימים. לא יכולתי שלא להיזכר בקריאתי בבית הזה ב־31 ביולי 1967, עת פניתי לממשלת ישראל דאז, בדברים הבאים, וי־סולח לי אם אצטט: "עתה, בכל יום ובכל שעה, שמקיימים השטחים המשוחררים כחטיבות נפרדות מישראל, כשאין קובעים עובדות מוגמרות כפי שנקבעו שעה שנקרעה חומת ירושלים והעיר אוחדה בפועל, עתה מתחילה הנסיגה האומללה והטראגית, עתה עלולה להתחדש הבכיה לדורות". ועוד הרשיתי לעצמי לומר אז, בהקשר מקביל: "מי שמצהיר — כפי שהצהירו ראש הממשלה ושר החוץ — שבעיה זו תמצא את פתרונה רק בהיכון השלום, כמוהו כמכריז שאין אנו הריבון היחיד בשטחים המשוחררים. הטיפול בשיקום של אלה שברחו מבתיהם במלחמת העצמאות ומצויים עתה בתחום הריבוניות הישראלית הוא בראש וראשונה ענייננו המדיני ואנו מעוניינים בו, בטובתנו שלנו, לאין ערוך יותר מאשר מצרים, או ירדן או סוריה. התבונה המדינית עולה אף כאן בקנה אחד עם גישה אנושית רחבת-לב". אז, שעה שתבענו קיום התנחלות בכך מרחבי ארץ-ישראל ושיקום הפליטים ושילובם, כשני צעדים המתחילים מן המציאות החדשה ומן הניסיון לקבוע עובדות וליצור הווי של שלום — אז לא עמדה באופק סכנת מלחמה כמו היום; אז לא היו איש לשאול מי ניצח במלחמה האחרונה, והאם הנצחון היה שלם; אז לא היה אצלנו הלם כהיום, וההלם היה מנת-חלקו של הצד השני; אז עמד עולם ומלואו וציפה לכך שאחרי שנחלצנו מסכנת השמדה נקבע מפה חדשה ומציאות חדשה באזור; אז גם לא יכול היה להיות ספק לגבי סדר הדחיפויות והעדיפויות; אז לא עמדה לה הפרק לא חובת שיקום וחישולו של צה"ל, ולא כינון שעת חירום; אז לא היה אחדות בעולם הערבי ולא הופעל נשק הנפט הערבי; אז היו מגמותיה האמפריאליסטיות של ברית-המועצות בשפל, אירופה העריצה אותנו, אפריקה ראתה לה ליכות להתקרב אלינו וידידותה של ארצות-הברית היתה תד-משמעת; ומאז בוזבו שבע השנים השמנות על-ידי הנהגות שהביאו אותנו עד יום-הכיפורים, על כל האסונות הכבדים רוכים בו.

אדוני היושב-ראש, אחזור למעמד בשומרון, והר-גוני-נא ולא אבין למה יהודים מעדיפים דווקא סבסטיה על שומרון, ולמה מעדיפים גדה על יהודה ושומרון, אף לגבי אלה המוכנים לוותר עליהם בנסיבות מסויימות. אחזור למעמד בשומרון. ההתנגשות נמנעה. לא אפרט כאן את כל פרטי השיחה שלי עם מוזכירות המתנחלים. את תמציתה סיפרתי לראש הממשלה ולשר הבטחון. חברי כנסת נוספים עשו את שלהם. קראתי אל המתנ-

חלים להימנע בכל מחיר מההתנגשות עם כוחות הבטחון ולפנות את השטח בטרם יגיעו על הסף. ראיתי את הקרע הנפשי בלבם; מזה כמיהה כנה מאין כמוה להבטיח התנחלות עברית בכל מרחבי ארץ-ישראל, ומזה חשש אמיתי וכן לא להגיע אף לקצה של מלחמת אחים.

היתה גדולה נפשית בקרע הנפשי הזה, בשתי התחושות גם יחד. ראיתי כיצד נפלה ההכרעה, כיצד גבר רה האחריות הממלכתית. וכשהרמתי בצהרי תשעה באב את הטלפון ללשכת שר הבטחון וללשכת ראש הממשלה ודייווחתי: אני מאמין שהסיכויים הם טובים שהדבר יסתיים ללא התנגשות, המשיכו גם אתם ברוח הזאת — קיוויתי שאכן תוכח הבגרות הלאומית הכוח ללחם.

אדוני היושב-ראש, אני מקנא קנאה עלמוקה באלה המסוגלים לראות רק צד אחד של התמונה. אני אינני מסוגל. שמעתי טענות אל צה"ל, אל חיילי צה"ל שלא ביצעו את תפקידם נאמנה. ראיתי גם את החיילים. ראיתי חיילים שעצמו עין בפני אזרחים שהלכו לשומרון, בידועין. גם אצלם היה קרע נפשי, קרע מקביל לזה של המתנחלים עצמם. הם היו מוכנים והם היו מציינים לפקודה, אבל הם התפללו שלא יגיעו עדיה. ראיתי את התמונה האומללה כשהמשמרות אמרו: אתה ערבי — עבור; אתה יהודי — עצור. היה זה קושי עצום לחיילים. יש פה אנשים שבשביבם אין זו בעיה. לחיילים, על כל גוגיהם, זו היתה בעיה; גם לתת-אלוף שלו; גם לטייס שריחף במסוק ממעל, מבלי שהכרתי אותו. זה ברור לי. זה בלתי-נמנע.

היו אנשים שרצו שזה ייגמר אחרת. קומוניסטים וחצי-קומוניסטים לסוגיהם — אלה שהלילו שריפת דגלי הלאום האמריקני וקריעת צווי גיוס בימי מלחמת וייט-נאם וראו בהם קידמה. אלה שחשבו שהפגנה בראש שות בישוף ראוי, שבועות על שבועות, תוך כדי הסגת גבול באיקרית ובירעם, זכאית לטיפול רוגע, מאופק ומתון — ובצדק — שפתייהם נטפו הפעם קצף מר נוכח משפחות יהודיות שלמות שנטו אוהלן על קרקע המולדת. הם ציפו להנחתת ידו וזרועו של צה"ל על המשפחות הללו, מהר ובכל מחיר.

בנסיבות אלו רשאים איפוא ראש הממשלה ושר הבטחון להשתבח בכך שלא איבדו את חושיהם נוכח הרעל שטופף לאזניהם, נוכח הליבוי שניסו ללבות את תם, ולא ניסו להוכיח יד ברול שלעתיים היא היא הביטוי לחולשה פנימית. כשקראתי על הסיום שבא לידי ביטוי בכך שהמתנחלים הקיפו את הרמטכ"ל בשירה ובריקודים, הירחרתי לעצמי: אילו הבגרות שנתגלתה הפעם בטיפול בנושא זה היתה קיימת לפני עשרים ושש שנים בחוף כפר-יתקין ובחוף תל-אביב, אולי שונים היו פני ההיסטוריה הישראלית.

ודאי, היה זה מפגן בשומרון. אני לא אומר אחרת. מפגן מדיני. לא מפגן מפלגתי; מפגן של כמיהה, מפגן של אמונה בימים שבהם האופנה היא דיכודן הנפש; מפגן שכוחו היה בכך שבמרכזו ניצב גרעין המתכוון והמוכן להתמודד עם התנחלות ממשית. כמו כל מפגן של אזרחים המזדהים עם מדינתם הוא חייב אותם במגבלות עצמיות, החשובות בעיני מבחינה ממלכתית אפילו יותר מקיום החוק.

אדוני היושב-ראש, מלה אחת על מקומו של

ודאי, יש למצות עד תום את כל תהליכי ההתנחלות באזורים שכבר אושרו, בגולן, בפיתחת-רפיח, במעלה-אדומים, באופירה. אך באותה עת עצמה יש להתיר ול-עודד התנחלות עברית — עירונית וכפרית — בכל מרחבי ארץ-ישראל תוך קביעת עדיפויות לאומיות וב-חזונית.

כל גורמי ההתנחלות נקראים לבצע את פעולותיהם תוך תיאום ממלכתי. וממשלת ישראל נקראת ונתבעת להיענות להזדמנות ולאגור להורים את רוח ההתנדבות ואהבת הארץ, שנתגלתה שוב בקרב חוגים נרחבים בעם, לאפיקי היאחזות וביצור ממלכתיים.

היו"ר פ. שינון :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פעיל, ואחריו לחבר-הכנסת ורדיגר.

באיר פעיל (מוקד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנסה לתרום את חלקי לבעיה של קריאת התגר שנעשתה באזור שומרון אל מול שלטון החוק וריבונות המדינה :

כל ישוב חדש בכל מקום שהוא קם בו אינו רק מעשה התנחלות של מספר מתיישבים של מתיישבים אלא, באורח אוטומטי, הוא מחייב את מדינת ישראל לפי חזות בתחומים הבאים :

א. הפעלת האינפרא-סטרוקטורה של המדינה — דרכים, חשמל, מים, תחבורה ;

ב. הפעלת הסיוע הכספי של המדינה כדי שישוּב בתנאים חלוציים יששגג ויפרח ולא יהיה ישוב עלוב שאינו מתקיים על עמל יהודי ;

ג. הגנה על הישוב עצמו, ועל המרחב שבו הוא נמצא, כדי שמצבו הבטחוני יהא שפיר ;

ד. סידורים משפטיים של רכישת בעלות על נכסי-דלא-ניידי בדרכים חוקיות ומתורבות כמקובל במשפט ישראל, במשפט האדם ובמשפט העמים.

ואחרון אחרון, החשוב ביותר — ה. קיים השיקול הפוליטי הכולל, שעליו מופקדת הממשלה כרשות המ-בצעת של המדינה ועליו מופקדת הכנסת כרשות המ-חוקקת של המדינה.

מתוקף המשימות הקובעות הללו של המדינה במלאכת ההתיישבות נובעת מערכת החוקים הקובעת במפורש את חובת המתיישבים והמתנחלים, באשר הם, לכפוף רצונם — ואני אומר זאת שוב : לכפוף רצונם — לרצון הרשות המחוקקת והרשות המבצעת של המ-דינה, מרצון, מאהבה ומלכתחילה, ולא להתגרות בהן. אם יש כאלה שאינם מבינים מצווה דמוקרטית רא-שונית זו של התנועה הציונית, מוטל על הרשות המ-בצעת להפעיל את סמכותה, את ריבונותה ואת כוחה — בתבונה, בשכל ובסובלנות.

אכן אתגר יפה העמידו המתיישבים להתנחל בתחנת הרכבת התורכית ליד סבסטיה בפני כוחות הבטחון של ישראל. לא די להם, לכוחות הבטחון, במשימות המו-טלות עליהם כנגד האויב הערבי, אלא היו צריכים להת-פנות ולהשקיע מאמצים גם במאבק לא נעים שנכפה עליהם על-ידי פורקי עול, המנסים להכתוב לרשויות

חבר הכנסת בשעת המפגן ההוא. לפני חודשים מספר התחוללה כאן, בשערי הכנסת, הפגנה של תושבים מקריית-שמונה. אלה היו בני המשפחות של קרבנות הרצח, שבאו אל הכנסת בסערת נפש, מאות אורחים, גברים ונשים. בסערת לבם הם עקרו את השערים, ניפצו את השמשות, הגיעו עד לפתח הבית וכמעט פרצו פנימה. הוועק כוח משטרה, הופעלו סדרני הכ-נסת, ובמשך דקות ארוכות כפסע היה בין פריצה לבית פנימה, על כל מה שהיה עלול להיות כרוך בה. יד המשטרה לא הונפה עליהם, ובתבונה לא הונפה. יצאנו אז, אני וחברי כנסת נוספים, יצאנו אליהם, שעשה שחברי כנסת אחרים ביכרו לשבת בבית פנימה או להסתלק מן המקום. דיברתי על לבם במשך שעות. הכנסתי מש-לחת שלהם לבית פנימה, מתוך תחושה נפשית של הודעות עמוקה עם יסוריהם וסבלם ותביעותיהם הכ-נות והצודקות. לבסוף הם נעתרו, והפרשה נסתיימה כשיושב-ראש הכנסת, יחד אתי ועם חברי הכנסת קשת, יצאנו בעקבותיהם לקריית-שמונה — אף-על-פי שהפרו את החוק, אף-על-פי שחיללו את הריבונות של הבית הזה. מפני שהודרכנו על-ידי מגמה לאומית ממלכתית להבין את עומק יסוריהם של אלה שבאו להפגין.

אינני עושה שום השוואה. המעמד של שומרון היה בממדים הרבה יותר עמוקים מכל הבחינות. אבל עק-רונית מקומו של חבר הכנסת אינו במגדל-שן, תפ-קידו אינו להיות מנותק מן העם ולשבת כאן ולעסוק בתיאוריה גרידא. מקומו של חבר הכנסת להיות עם העם, עם כאבו, עם לבטיו. זה המקום הטבעי של חבר הכנסת, שיביא כבוד לכנסת ולעם ובאמת ייצג את אורחי המדינה. אני, לפחות, אדוני היושב-ראש, כשתבוא השעה ואצטרך לסכם את חשבוני-הנפש של פעולתי הפארלאמנטארית במשך שנים, אוכר בשעה ההיא, כאשר כתשעה באב עמדות עם מזכירות המתנחלים ותרמתי את תרומתי הצנועה לשיקול-הדעת, לסיום חיובי, למניעת התנגשות עם כוחות הבטחון, למניעת התקרבותנו לסף של מלחמת אחים ; אביט על השעה ההיא כאחת השעות שבהן שירתתי עד תום, בהתאם להצטרתי ובהתאם להתחייבותי, את הציבור ואת המ-דינה.

הרשיתי לעצמי לצטט דברים שנאמרו על-ידי לפני שבע השנים ובמשך כל שבע השנים. אדוני היו-שב-ראש חברי הכנסת, אדוני ראש הממשלה אכן מאז נשתנו פני המציאות שינוי קיצוני ומכ-איב, במידה רבה מאוד בעקב דרך-לא-דרך, בשל מחדלים ומבוכה ואולת-ידי של ממשלות ישראל. כל המבקש להתמודד היום עם האיום הנערם סביבנו אינו יכול לעצום עיניו בפני השינוי הקיצוני שהת-חולל וההכרח לנסות וליישם את המקומות היסודיות בנתונים ובמגבלות של המציאות האכזרית שטולטלנו אליה. על פני אותם יסודות דרושים עתה דגשים שו-נים. מאז קום המדינה — ועתה, כמובן, לא פחות מחמיד — נמנה אני עם אלה הרואים בחתירה לש-לום חובת קיום מדינית עליונה. קראתי ואוסף לקרוא לחיפוש כל סדק לקראת השלום. אך האם בשל כך נבלום כמו ידני, באורח מלאכותי, את המשך הת-הליך החיוני של יישוב הארץ ? ודאי, ההתנחלות כש-לעצמה, ההתנחלות בלבד, לא תוכל לפתור היום את כל המכלול הקשה של הסכך המר שבו אנו נתונים.

חוברת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (פעיל, לין, בן-מאיר, אברמוב, מודעי) —

(קריאות: דעות קדומות — — —)

כל אחד יש לו דעות קדומות משלו. לא די לך שאני משתמש במונח חוקי שנחקק על-ידי הכנסת? לא תשמע ממני "שטחים כבושים" היום. ובוודאי לא תזכה לעולם לשמוע ממני "שטחים משוחררים".

(קריאה: לעולם לא?)

אמנון לין (הליכוד):

תנסה להגיד מלה על הנסיון של חוגים שמאלניים להמריר ערבים בכפר סבסטיה.

מאיר פעיל (מוקד):

לפי דעתי זו שערוריה, אם זה היה.

יהודה בן-מאיר (חזית תתית לאומית):

מה אמרת בשידור בראיו? האם לא אמרת שה-תושבים הערבים בשכם יתמרדו? אני שמעתי במו אזני. האם זו איננה הסתה?

מאיר פעיל (מוקד):

אני אמרתי שהמעשה שנעשה בתחנת הרכבת התור-כית על-ידי סבסטיה שבשומרון יכול ללמד ערבים לעשות מעשים כאלה. ואתם נותנים להם את הרעיונות.

(קריאה: אתה נותן להם את הרעיון הזה.)

אדוני היושב-ראש, האם אני יכול להמשיך?

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני מציע שתעסוק פחות בתשובות לקריאות ביניים ותתרכז יותר בנאומך.

מאיר פעיל (מוקד):

ציטטתי על-פי הזכרון את דבריו של חבר-הכנסת בגין, שהנכוונות למסור שטחים בידי האויב היא שיא ההפקרות הלאומית.

ואני רוצה להציג בהודמנות זו את הבעיה: האם לא הגיע הזמן לחשוב על דרכים להפוך בהדרגה אויב לשכן פוליטי נסבל ואחר כך לשכן פוליטי סביר ואולי לבסוף גם לשכן המוכן להיות ידיד?

יצחק מודעי (הליכוד):

שומרון זו הנדוניה שלך?

מאיר פעיל (מוקד):

האפשרות היחידה הנמצאת בידי מדינת ישראל להשפיע על התפתחותו של תהליך התקרבות פוליטי זה — ולא הכל תלוי רק בנו — הוא לשמור את רוב השטחים המוחזקים, ובוודאי את אלה המאוכלסים בצפיפות בערבים, דוגמת שומרון, כפקדון, ואם להש-תמש בלשוננו של חבר-הכנסת יצחק מודעי מהליכוד — כנדוניה, שנהיה מוכנים להחזיר בהדרגה ותוך הסדרים צבאיים ומדיניים תמורת התקרבות לשלום. אין לנו דרך אחרת להשפיע על סיכויי ההתקרבות לשלום אלא זו של העמדת רוב השטחים המוחזקים למיקוח פוליטי עם אויבינו וכדי להציג לפניהם מוטיבאציה שתתמרן אותם אל שולחן הדיונים המדיני. מי שאינו מבין את

הנבחרות המוסמכות קו מדיני אחר על-ידי הצגת עובדות מוגמרות בשטח.

השלמת ממשלת ישראל עם נסיון ההתנחלות ליד סבסטיה היה מחייב את המדינה לתמור בישוב החדש בכל התחומים שציינתי. על-ידי כך היתה הממשלה חייבת להיגרר אחרי תפיסה מדינית בניגוד לרצונה, ובניגוד למה שאושר על-ידי הכנסת — וכידוע גם אני איני שבע-רצון מכל המדיניות שאושרה.

נסיון זה של כפייה מדינית על-ידי התנחלות, בעזרת תנועות פוליטיות ומנהיגים פוליטיים אשר חלקם פעלו בגלוי וחלקם תמכו בפרשה מאחורי הקלעים, נסיון זה הוא העומד לדיון כאן, ואותו יש לגנות בכל מכל.

נסיון זה כבר הביא לאלימות בין יהודים ליהודים בישראל, אלימות שיש לשלול אותה; גם המכות של בריונים לאומנים ביום שישי לפני הצהריים (26 ביולי 1974) שהביאו לפציעתו של הסטודנט אברהם גל בירושלים, גם ההפגנה וההתפרצות ליד חוותו של חבר-הכנסת אריאל שרון, וגם העובדה שהצבא היה צריך לבזבז זמן וכוח כדי להתגבר על ההתנגדות הפאסיבית של מתנחלי סבסטיה. מצד אחד יש לשבח את הממשלה ואת צה"ל על שהתנהגו במתינות כלפי המתנחלים. אבל ממש צובט הלב לראות שחלק מגרעין המתנחלים עדיין לא למדו את הלקח ומנסים עדיין להת-ווכח במיליטאנטיות עם הממשלה ממקום מושבם ב-שיבת מרכז הרב בירושלים. לאיוו התפתחות הם מצ-פים? לשפיכת דמים? למעצרים?

ואי-אפשר בלי לעסוק בתמצית הבעיה המדינית העומדת על הפרק — פרשת ההתנחלות בכלל, ההת-נחלות בשטחים המוחזקים וההתנחלות בשומרון. כבר הזכיר חבר-הכנסת אבן כי יש עדיין מרחב פתוח רב בשטחי ישראל, בנגב ובגליל, כדי להגשים בהם את מצוות ההתיישבות וההתנחלות. ועל כך דומה שאין ויכוח בינינו.

הוויכוח על ההתנחלות בשטחים המוחזקים כולם, ובשומרון בפרט, נטוש לא סביב הזכויות ההיסטוריות והמדיניות של העם היהודי בארץ-ישראל — דבר זה מוסכם על כולם — אלא סביב הסיכוי המדיני להשיג התקרבות לשלום עם התנועה הלאומית הערבית האויבת לנו.

חבר-הכנסת בגין אמר בנאומו, בהתריסו כנגד אלה המוכנים לפשרות טריטוריאליזם — אני מצטט על-פי השמיעה, לא עיינתי עדיין בסטאנוגראמה: "הנכוונות למסור את השטחים המוחזקים בידי האויב היא שיא ההפקרות הלאומית".

אמנון לין (הליכוד):

חבר-הכנסת בגין לא יכול היה להגיד "השטחים המוחזקים".

מאיר פעיל (מוקד):

אמרתי שלא קראתי את הסטנוגראמה. רשמתי מהר תוך כדי שמיעה.

השתוללות השמאל הקיצוני ותומכיו, השיסוי, ל"ב בוי היצרים ושנאת האחים — אלה צריכים להדאיג את ראשי המדינה בראש וראשונה, אלה צריכים להדאיג את ראש הממשלה, ולא "הפרת החוק", כביכול, על ידי קבוצת אידיאליסטים אוהבי ישראל וארץ-ישראל, אשר בהתנהגותם ובאורח חייהם יכולים לשמש דוגמה למנהיגות החילונית של הדור שלנו.

ממשלת ישראל בראשותו של מר יצחק רבין נתבעת להיענות למשאלתם של מתנחלי אלון-מורה ולאפשר להם להתנחל בהיתר על אדמת שומרון, אדמת מולדת ישראל.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שרון, ואחריו לחבר-הכנסת דיין.

אריאל שרון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו דנים היום בהתנחלות קבוצת שכס בשומרון, בשומרון ולא בסבסטיה. אני מתפלא שלא תתחילו לומר נבלוס במקום שכס, אל-קודס במקום ירושלים ותחיל במקום חברון, ואני מוכרח לומר שמן הדברים ששמעתי כאן היום נדמה לי שאנחנו מתקרבים למצב הזה. זו התנחלות ולא התמקמות, התיישבות ולא אקט הפגנתי, מעשה לאומי בעל ערך מוסרי עליון ולא, כדבריד, אדוני ראש הממשלה, עירעור אשיות המשטר הדמוקרטי; הציונות האמיתית, הטהורה ביותר, ולא מעשה אנטי-ממלכתי.

ממשלת ישראל מובילה אותנו, את כולנו, צעד אחרי צעד אל האסון הבא, שיהיה הנורא שבכלי-הא-סונות והוא — מסירת יהודה ושומרון לידי חוסיין והמחבלים. שמענו את הודעת הממשלה האומרת: קיום מדינה ירדנית פלשתינאית מורחית למדינת יש-ראל. לא נאמר, כמוכן, היכן מורחית. זוהי ההוואה הגדולה ביותר — אתם לא תקימו מדינת מחבלים, אך חוסיין יעשה זאת. הרי חוסיין הוא שדיבר על פדראציה עם מדינת מחבלים והוא יעשה זאת. אתם תמנעו זאת? אתם תצליחו כאן כמו שהצלחתם ליישב מחדש את ערי התעלה על-ידי המצרים. אתם תצליחו כאן כמו שהצלחתם ליישב מחדש את קונייטרה על-ידי אורחים סורים. ליישב מחדש. הרי כל יום מתמוטטות הנחות היסוד של הממשלה. בקונייטרה — חיילים סו-רים, מיד לאחר ההפרדה ועד היום הזה; בסואץ — לא אורחים מצרים, בסואץ ארטילריה מצרית; ובאזור החיץ הממוחק על-ידי האו"ם מצרים מתחפרים בשבע נקודות. ודיבורי מנהיגי מדינות ערב, מה עליהם? אתם בחולשתכם מובילים אותנו לאסון כבד. איך אפשר למנוע את האסון?

יש רק דרך אחת, והיא — התיישבות רחבה בשומרון וביהודה על גב ההר ומערכה לגב ההר. המתנחלים שע-לו לשכם חשו וחששו גם כיום, כמו אורחים רבים במדינת ישראל, בסכנת המתקרב. פעולתם — נסיון נואש למנוע אסון כבד. לא היתה כאן כל פעולה מאור-גנת על-ידי סיעה כלשהי, או חטיבה כלשהי, או חבר כנסת כלשהו, לא במעשה ההתנחלות ולא בהחלטה על פיגוי שקט. אינני מציע שמישהו יקח לעצ-מו לא את אירגון העניין ולא את פיגוי העניין. הכל

זה, גם אם יש לו כוונות מוסריות יהודיות עמוקות ואידאולוגיה המעוררת לפעמים כבוד, מטרפד כמו ידיו את האתגר החשוב ביותר הניצב כיום בפני הרעיון הציוני, התנועה הציונית ומדינת ישראל: לע-שות שלום!

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ורדיגר, ואחריו לחבר-הכנסת שרון.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי ברצוני להביע את הערכתי לשר הבטחון, לרמטכ"ל ולשלטונות צה"ל על גילוי אורח-רוח, הבנה, וזהירות בפרשת ההתנחלות באלון-מורה. הייתי במקום ההתנח-לות, ראיתי את משפחות המתנחלים, משפחות נפלאות, אנשים, נשים וטף, צעירים מאמינים, שומרי תורה ומצוות, המאמינים באמונה שלמה — ואני, ברוך-השם, שותף לאמונה זו — שזכותו של כל יהודי להתנחל בכל שטחי ארץ-ישראל ואסור ליהודים לנטוש מרצון את נחלת אבותיהם.

מתנחלי אלון-מורה אשר בשומרון קידשו שם שמיים בהתנהגותם מרגע ההתארגנות עד לאותן שעות הבוקר למחרת תשעה באב תשל"ד, עד לפינויים המצער. ואני לי כל ספק, ורבים רבים שותפים לדעה זו, שהת-נהגות זו היא תוצאה ישירה של חינוכם של האידיו-אליסטיים הצעירים האלה, חינוך לתורה ולמצוות, חינוך למצוות שבין האדם למקום ובין האדם לחברו. כי עצם הרצון והכמיהה להתנחלות בשטחי ארץ-ישראל שלנו מוכיחים על הקשר של היהודי המאמין עם ארץ-ישראל ועם ישראל. אילו היה סוג אחר של צעי-רים עושה פעולה דומה, אשר הממשלה היתה מתערבת כדי לסכלו, מי יודע מה היה קורה ומה היו התו-צאות, אבל ההתנהגות המופתית והמעוררת כבוד וה-ערכה של מתנחלי אלון-מורה היא תוצאה ישירה של החינוך התורני.

חברי הכנסת, נחשולי השגאה למתנחלים ותומכיהם מצד קבוצות השמאל הקיצוני על כל גונו, שנאה עמו-קה כשאול ליהודים אוהבי ארץ-ישראל, מדליקה אור אדום ודאגה עמוקה בלבנו לעתידנו במדינת היהודים, כי עלינו לזכור ולא לשכוח כי אלה השמאלנים למי-ניהם, אשר יצאו כעת בחסותה ובשיטיו נגד מתנחלי אלון-מורה אשר בשומרון, הם אשר התנגדו בזמנם לייחוד הגליל, הם אשר חסמו את כבישי הגישה והפ-רעו להקמתן של כרמיאל ונצרת-עלית, הם אשר הקי-מו מכשולים ומחסומים בדרך להקמתן של המרכז העירוני בקריית-ארבע ולעלייה המחודשת לגוש-עציון. גם מתיישבי רמת-הגולן בראשית דרכם הקימו את ישו-ביהם ללא הסכמה מפורשת של הממשלה. גם קריית-ארבע הוקמה בניגוד לדעת חלק חשוב בממשלה. ול-אחרונה התארגנה קבוצת "קשת" בסביבות קונייטרה ועלתה על הקרקע, לא כל כך בהסכמת הממשלה. ולמ-רות כל זאת נקודות ישוב אלה זוכות כולן להכרה ולהוקרה של כל דורשי שלומה של מדינתנו, כמוכן מחוץ לשמאלנים למיניהם אשר מאז ומתמיד דגלו במי-דינה פלשתינאית על חשבונה של ישראל, אשר לפי דעתם צריכה להסתפק בגבולות החלוקה.

חוברת כ"ו, ישיבה פ"א

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (שרון, אלוני, פעיל, כרמל, גרשוני, אביעד יפה, קורן, הלל, בדר, לין, ברעם, נבון) —

אריאל שרון (הליכוד) :

אתם אומרים הסתה — אם יש מישהו היום, הייתי אומר, שיוצר אווירת הסתה בקרב האוכלוסיה הערבית בארץ נוסח הימים ההם, "הממשלה אתנו" — "אלד" אוללה מענה" — זוכרים את זה היטב, "הממשלה אתנו" — זה מה שאֵתם עושים. אתם מדברים על הסתה? זאת היא הסתה.

שר-המטרה ושר-הפנים ש. הלל :

הסתה היא להתייחס לממשלה שלנו כאל שלטון זר שמנסים לרחם עליו.

(חבר-הכנסת י. בדר קורא קריאת ביניים)

חבר-הכנסת בדר, אתה חושב שחבר-הכנסת שרון לא יודע להשיב?

יוחנן בדר (הליכוד) :

אתה יותר מדי יושב במטרה.

אמנון לין (הליכוד) :

חברי הליכוד, אל תפריעו לאריק, תנו לאריק לדבר.

אריאל שרון (הליכוד) :

אדוני שר המטרה ושר הפנים, מעולם לא חשבתי ולא התייחסתי אל ממשלה זו כאל ממשלה זרה. לא חשבתי, לא אמרתי. אני מתייחס לממשלה זו כאל ממשלת ישראל, אילו לא הייתי חושב ממשלה זו לממשלת ישראל, לא הייתי עומד — —

שר-המטרה ושר-הפנים ש. הלל :

לא אמרת, אבל נהגת.

אריאל שרון (הליכוד) :

חס-וחלילה. בשום פנים ואופן.

— אילו הייתי חושב שזו לא הממשלה שלנו לא הייתי עומד כאן ומנסה לשכנע את הממשלה.

שר-העבודה מ. ברעם :

מה נוגע עניין זה לתקופת הסיוון?

(חבר-הכנסת מ. ידיד קורא קריאת ביניים)

אריאל שרון (הליכוד) :

כנסת נכבדה, אני בטוח שהמתנחלים, כמו כל אחד מאתנו, היו רוצים להתיישב לפי החלטת הממשלה ובתיאום עם מוסדות — —

(חבר-הכנסת י. בדר קורא קריאת ביניים)

יצחק נבון (המערך) :

חבר-הכנסת בדר, למה אתה מפריע לחבר-הכנסת שרון? תפסיק להפריע.

אריאל שרון (הליכוד) :

חבר-הכנסת בדר, אולי אתה מוכן לות לי לדבר? יגידו שבליכוד אי אפשר לדבר.

עשו המתנחלים על דעתם. הם החליטו להתנחל — הם אלה שהחליטו איך להתפנות. שום איש כאן לא עשה שום דבר, הם אלה שעשו זאת.

חברי הכנסת שבאו למקום לא עברו על כל חוק, אבל כבר קרה פעם — וזה היה בשנות השלושים. אני יודע ושר המטרה ושר הפנים יזכיר לי מיד שאני אמרתי שלא צריך לחזור לעבר, אבל נוכח ההתקפה הזאת שנשמעת בימים האלה אי אפשר שלא לחזור לעבר. אני אומר, זה קרה גם בשנות השלושים, וזה קרה גם בתקופת הסיוון, כשמפלגת העבודה מרגישה שהיא מתמוטטת מבחינה אידיאית והיא קרקע נשמטת מתחת לרגליה — הרי נוקטים את כל הצעדים, מהסתה פרועה שלוחת-רסן ועד לטרור אישי. אתם אומרים פרובוקאציה? מי השתמש בביטוי פרובוקאציה? פרובוקאציה היה הביטוי הערבי ביחס להתנחלות יהודית וביחס לציונות — — —

השרה ש. אלוני :

נגד שלטון זר באמת היתה פרובוקאציה.

מאיר פעיל (מוקד) :

למה לך להתעסק בהיסטוריה, זה לא השטח החוק שלך.

אריאל שרון (הליכוד) :

חבר-הכנסת פעיל, אחרי שראיתי לפני ימים אחדים את המומחיות של השטח שלך תרשה לי, בבקשה, לא להצטרף לשטח ההוא שלך.

משה כרמל (המערך) :

איזה "הוא" ואיזה "זה"?

מאיר פעיל (מוקד) :

אנחנו גם לא רוצים אותך שם.

צבי גרשוני (המערך) :

מהי הכוונה?

אריאל שרון (הליכוד) :

פרובוקאציה, אמרתי, זהו ביטוי שבו השתמשו הלאומנים הערבים נגד כל אקט ציוני בארץ.

אביעד יפה (המערך) :

מה הקשר בין נושא לנושא? זהו סתם ניצול לרעה של ביטוי אחד.

אריאל שרון (הליכוד) :

אתם אומרים פרובוקאציה, ואני אומר לכם: פרובוקאציה זו המלה שבה השתמשו פורעים ערבים נגד כל מעשה ציוני בארץ.

אביעד יפה (המערך) :

זאת גם מלה שאנחנו השתמשנו בה בעבר.

אריאל שרון (הליכוד) :

אתם אומרים הסתה — — —

דוד קורן (המערך) :

אריק עושה פרובוקאציה לכנסת במלה פרובוקאציה.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (שרון, כרמל, הורביץ, פעיל) —

את הצבא בעניינים צדדיים בימים אלה, כשצריך להתכונן למלחמה. אדוני שר הבטחון, אל תנסו להטיל את האחריות למחדלי העתיד על מתנחלי שכס ועל חברי הכנסת. אל תעשו את זה. אין כל קשר בין ההתנחלות לבין הכנת צה"ל למלחמה, דבר שיש לעשותו בכל התנופה ובכל המהירות, ושר הבטחון יודע זאת.

פעולת המתנחלים ואלפי אוהדיהם שהיוו חתך מכובד ביותר של אזרחי ישראל מקשה על הממשלה. אני מודה בזה. הם מקשים עליה מבחינה מוסרית, וזה מובן. ממשלה זו, כאשר מדובר ביהודה ובשומרון, היא ממשלת מיעוט. אתם יודעים שמבחינה מוסרית אינכם רשאים — אף שפורמאלית יש לכם רוב — לעשות כן. זוהי החלטה שאתם קיבלתם, שבנושא של יהוד השומרון ילכו לבחירות חדשות. זה מעיד שגם אתם יודעים כי מבחינה מוסרית קשה לקבל את ההחלטה — —

(קריאה: אתה הפוסק העליון?)

מאחר שבנושא זה אתם ממשלת מיעוט אתם זקוקים לכך לחברי כנסת אחדים מהליכוד שיתמכו בכם. אני מבין את השמחה והצהלה במחנה שלכם. התמיכה המוסרית חשובה לכם. אני מודה שמי שיכול להסגיר היום — וזו אולי הטראגדיה בעניין זה — את יהודה ושומרון יהיו אותם חברי הכנסת מן הצד הזה של היתר.

(קריאה: דבר אליהם.)

אני מדבר אליהם.

על כן הסתכלתי בימים אלה בתמיכה רבה על מרקדי ה"מהיפסות" מבין שורותינו, אלה שניסו להסביר את מחינות ואת הסתייגותם. הסתייגות ממה? הסתייגות מן הרעיון הציוני האמיתי? ממה ההסתייגות? בכל זאת אינני חושש מכך, בגלל סיבה פשוטה: כי בעצם מה מאחד אותם, מה קושר אותם אל המחנה הזה? מה מאחד את חברי הכנסת אברהם יפה, חברי הכנסת שוסטק, חברי הכנסת יגאל הורביץ וחברי הכנסת רימלט ובגין? מאחדת אותם הציונות האמיתית.

מאיר פעיל (מוקד):

הלאומנות.

אריאל שרון (הליכוד):

אתם אולי תקבלו אופורטוניסט אחד ושני תמימים, נאיביים; אבל תאמינו שבאותו יום שתצטרכו להחליט אנו נקבל מכם ביום ההכרעה את הטובים שביניכם. ביום שיבואו להצביע על עתיד יהודה ושומרון אנו אולי נאבד שניים-שלושה, אבל אלה שהציונות המ-קורית הבסיסית היא מטרתם העיקרית — את אלה נקבל מכם.

אדוני ראש הממשלה, בנושא יהודה ושומרון אתה עומד בראש ממשלת מיעוט. אין לכם כל זכות מוסרית לקבוע את גורלנו ואת גורל הדורות הבאים. לפניך אחת משתי דרכים: או למלא משאלות-לבם של אזרחי ישראל החרדים לגורל המדינה ולעתיד עם ישראל ולאפשר התיישבות בכל חלקי ארץ-ישראל, או ללכת לבחירות עכשיו ומיד. תלכו לבחירות ותקבלו רוב — יהיה לכם רוב. לא תקבלו רוב — לא יהיה לכם רוב. לכו לבחירות. אני חושב שהממשלה צריכה

— אני בטוח שהמתנחלים, כמו כל אחד מאתנו, היו רוצים להתיישב לפי החלטת הממשלה ובתיאום עם מוסדות ההתיישבות. וכי מה טבעי יותר מכך, וכי מה טבעי יותר מאשר להתיישב לפי החלטת המוסדות המיישבים?

משה כרמל (המערך):

בתנאי שהממשלה תחליט בדיוק מה היא רוצה.

אריאל שרון (הליכוד):

אבל הממשלה היא המונעת זאת. ושוב, תחת מסווה של החלטה תמימה, כביכול, המכירה בזכות להתיישב בכל חלקי המולדת, אבל לפי עדיפויות מדיניות ובטחוניות. מהן העדיפויות? עדיפויות אלה באו בין היתר גם כדי לאפשר מסירת שומרון לידי ירדן.

יגאל הורביץ (הליכוד):

בדיוק.

אריאל שרון (הליכוד):

כי מה עדיף וחיוני יותר? בואו נדבר ביושר, בואו נדבר אמת. דברו אמת, אתם רוצים למסור את השטח הזה לידי ירדן, תגידו באופן ברור: אנחנו את השטח הזה החלטנו למסור לידי ירדן, אל תדברו על זכות להתיישב בכל חלקי המולדת, אלא שיש עדי-פויות בטחוניות ומדיניות. אני חושב שכולנו היינו מקבלים החלטה כזאת, לא שהיינו מסכימים לה, היינו מקבלים, אילו הייתם באים כאן ואומרים: זהו דבר שאנחנו נותנים לחוסיין ולמחבלים. מובן.

מאיר פעיל (מוקד):

לא חשבת על תמורה פוליטית? על הסדרים פוליטיים? רק על שטח כל הזמן?

אריאל שרון (הליכוד):

אתם מדברים על עדיפות — איזו עדיפות כאן? כי מה עדיף וחיוני יותר מאשר שומרון לבטחונה ועתידה של מדינת ישראל? מה עדיף מלהתיישב במקום שבו גבולנו היה הקרוב ביותר אל הים. אנחנו מדברים על שטח שרק לפני שבע שנים היה בו פרוו-דור אשר קישר את דרום הארץ לצפון הארץ ברוחב של שנים-עשר קילומטר. מה עדיף מבחינה בטחונית מל-שבת במקומות שבהם היה לנו פרווודור צר ביותר שסי-כן באופן קבוע את בטחוננו, מה עדיף? מה עדיף מלשבת במקום שממנו יכול האויב לשלוט בארטילריה, בטילים נגד מטוסים ובפעולות חבלה על לבה של מדינת ישראל? אינני מכיר מקום אחר מאשר שומרון, שמבחינה בטחונית — ואני מתייחס כרגע לביטוי של-כס: עדיפויות בטחוניות ולא לעדיפויות מדיניות — מה עדיף מלשבת במקום הזה? אין מקום חשוב יותר מהמקום הזה. משם אפשר להגיע לכל מקום בפעולת מחבלים ברגל, בארטילריה, לכל ריכוז של אוכלוסיה, ובטילים ניתן משם למנוע טיסה של כל מטוס בכל מקום בארץ, פרט אולי לנגב הרחוק. מה עדיף מזה?

שמענו בימים אלה הסתה פרועה שלצערי קיבלה עידוד מחלקים קיצוניים במערך. שמענו אף דברים שנראו כשקולים. אמר שר הבטחון שאסור להעסיק

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (שרון, כרמל, גרשוני, שריר, אברמוב, דיין) —

את שאלת ההתנחלות: אפשרות מלחמה ופתח למשא-ומתן — ואקרא לו: משא-ומתן לשלום, כי לא צריך מראש לעשות פיתוח למשא-ומתן זה. גם את עניין ההתנחלות צריך לראות בהקשר זה ובמסגרת זו.

יש שוני בגבולות שונים ובמדינות שונות. בסוריה לא עומדת שאלת ההתנחלות; ישוב אחד יותר או פחות לא זה מה שישפיע על גישתה של סוריה אלינו במשא-ומתן לשלום או להסדר. מה שסוריה רוצה זה לא אי-הקמת ישובים נוספים; מה שסוריה רוצה זו נסיגה מרמת-הגולן, והלואי, חבר-הכנסת זכין, שמפ"ם לא תצטרך להחליט מה היא מעדיפה — מלחמה עם סוריה או נסיגה מרמת-הגולן. כי זו השאלה שסוריה מעמידה. אנחנו יכולים פה בשוליים לעשות לעצמנו כל מיני נוסחאות נוחות, אבל זו היא השאלה לגבי סוריה.

ולגבי מצרים השאלות היסודיות הן השאלות הצבאיות ולא שאלות ההתנחלות. בראש וראשונה מפריד בינינו לבין מצרים מדבר עם אפשרויות כלכליות מסויימות, נפט. אבל בראש וראשונה הוא מדבר והשאלה הקשה המיידית בינינו לבין מצרים היא בראש וראשונה שאלת הקווים הצבאיים וההסדרים הצבאיים בין אותם קווים. לא שאלת ההתנחלות היא שאלת המפתח בינינו לבין מצרים.

שאלת ההתנחלות היא השאלה המרכזית בינינו לבין ירדן בגדה המערבית. ראש הממשלה אמר כאן כי זכותנו על הארץ היא בלתי-מעוררת. השאלה היא: איך אנחנו מגשימים את הזכות הבלתי-מעוררת או מי מערער על הזכות הזאת?

אני חושב שלא אחטא לאמת אם אני אומר שנוציג גים רשמיים שלנו מסבירים לנוציג חוץ שבפועל תכנית-אלון היא התכנית שלפיה ממשלת ישראל נוהגת. ואם אני אחטא באמת בעיניי זה, או מה שיותר גרוע הוא שזה באמת כך. בין שאומרים ובין שאינם אומרים, באמת כך — בממשלה הקודמת ובממשלות הקודמות, פחות או יותר או במאת האחוזים.

גם הנוסחה של פשרה טריטוריאלית — במידה שמדובר על ירדן — היא נוסחה ישראלית. אינני יודע על צל של סימן שממשלת ירדן מוכנה לפשרה טריטוריאלית כמפתח לשלום בינינו לבינם בהסדר בגדה המערבית. לא על יסוד תכנית-אלון, לא על יסוד תכנית-אלון-פלס, ולא על יסוד תכנית-אלון-מינוס. זו פשרה טריטוריאלית בינינו לבין עצמנו, בין יהודים ליהודים, כשם שתכנית-אלון זו תכנית יהודית, זו לא תכנית בינינו לבין ירדן, היא תכנית בינינו לבין עצמנו.

חבר-הכנסת זכין אמר, שבשעה שארצות ערב הקיצוניות עושות מאמצים בלתי-נלאים כדי לצרף את ירדן לחזית מושלת נגד ישראל, דווקא בשעה כזאת מבצעים מעשים, כביכול פאטריוטים, כדי לשכנע את ירדן שאין כל תקווה למשא-ומתן עם ישראל.

אני מניח שחבר-הכנסת זכין, כאשר כך הציג את הפעולה בסבסטיה, לא התכוון לכך שממשלת ירדן נביה הלה מאי-החוקיות שבפעולה הזאת, ואילו הממשלה היתה מחליטה על התנחלות בסבסטיה — זה היה מעורר את ממשלת ירדן במשא-ומתן. אני מניח שת-

להחליט על בחירות, ובחירות לא אחרי משא-ומתן אלא לפני משא-ומתן.

משה כרמל (המערך):
תביא הצעת חוק.

אריאל שרון (הליכוד):
תלכו עכשיו לבחירות.

צבי גרשוני (המערך):
תביא הצעת חוק לפיזור הכנסת.

יוסי שריר (המערך):
ככה כמה חודשים אחרי סבסטיה.

אריאל שרון (הליכוד):
עלינו לצאת בקריאה לממשלה להחליט מיד על התנחלות נרחבת ביהודה ובשומרון. והבה נשלח בר-כה כמה לאותו נוער נפלא, החדור אמונה יהודית-ציונית, המוכן בגופו למלא את המשימות המקודשות ביותר של מדינת ישראל.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת דיין, אחרון הנואמים בדיון זה.

משה דיין (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המקום לערער ולנסות לשנות את מדיניות הממשלה הוא כאן, לא בשטחים. מי שאיננו מרוצה ממדיניות הממשלה על ההתנחלות בשטחים ורוצה לשנות את המדיניות הזאת — צריך לעשות זאת כאן ולא בשטחים. יתר על כן, בשטחים באופן מיוחד אנו צריכים להקפיד על כמה דברים, וקודם כל על סמכותה של הממשלה בשטחים אלה; במצב זה קודם כל ובראש וראשונה יש להקפיד על סמכותה של ממשלת ישראל — ולא רק בפיצוץ בתים ולא רק בהפקעת שטחים לצורך התיישבות.

אנו צריכים לדעת כי במצב זה המשא-ומתן בין ינו לבין הערבים הוא בין ציבור לציבור, בין סמכות כללית לסמכות כללית, ולא בין פרטים. כדי לקדם התיישבות דרושות קרקעות. יש להפקיע קרקעות, לרכוש קרקעות; וזאת לא יעשו הרב לוינגר בחברון ולא אנשי כרם-שלום בפיחת-רפח. לא כך נגלה הרב משא-ומתן, לא עלידי עווד ליפשיץ ולא עלידי הרב לוינגר, אלא עלידי ממשלת ישראל. איננו עוסקים שם באיזה עניין של רכישת קרקעות בין פרט לפרט. לא זהו העניין. על כך אסור שיהיו חילוקי-דעות ואסור שיהיו חילוקי-מעשים.

אבל הדיון בכנסת היום, ובמידה רבה גם הדיון שהתקיים בשבוע שעבר על החלטת הממשלה בעניין ירדן והפלשתינאים — הדיונים האלה עוסקים בשוליים, בשולי חיינו ולא במרכזם. אנו דנים מסביב לנקודה ולא בדברים העיקריים.

אנו נמצאים במצב של, אולי, סכנת מלחמה, בוודאי של איום בחידוש המלחמה, ובפתח משא-ומתן, אולי, לשלום. אלה הם שני הדברים העיקריים והדחופים היום, שבמסגרתם צריך לראות את השאלות האלה וגם

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (דיון) (דיין, זכין); (תשובת ראש הממשלה) — (אברמוב, רבין) —

לן. אבל השלום וירדן — עד כה מכל מקום אני אי-נני יודע על בכונות ירדנית לפשרה טריטוריאלית, שפיר רוסה חלוקת, הגדה המערבית בין ישראל לירדן, ועל יסוד החלוקה הזאת לעשות שלום אתנו. אינני יודע על זה. אולי זה קיים, אני אינני יודע על זה.

כאשר אנחנו מראש מגבילים את ההתנחלות שלנו לא על יסוד רמזים מצד ירדן או בכונות מצד ירדן או בקשה מצד ירדן או איזה שהוא דבר כזה מצד, אלא מתוך הגבלה עצמית שלנו, שאנחנו דנו עם עצמינו והחלטנו עם עצמנו ורק את עצמנו מגבילים לבך עת-הירדן ולמקומות אחרים מסויימים — אינני חושב שאנחנו בכך מתקדמים לקראת שלום עם ירדן. אני חושב שאנחנו בכך מערערים את הבסיס שלנו, הלאומי והבטחוני, בהגבלה העצמית הזאת שאנחנו מטילים על עצמנו. כאשר אנחנו קובעים לעצמנו — אנחנו, מראש — שאנחנו "פרסונה נון גראטה" מבחינת התנחלות בחלק מהארץ — זו הגבלה קשה מאוד, קשה מאוד.

הוויזה שלנו ביהודה ושומרון היא בכך שאלה הם יהודה ושומרון ואנחנו עם ישראל. גם אם ענתות נקראת ענתא וגם אם גבעון נקראת ג'בה, זוהי הוויזה שלנו. אין לנו סיכוי לקבל את הסכמתם, לא של עראפאת ולא של ממשלת ירדן ולא של נכבדי שכם, לתכניות הציוניות שלנו.

הטענה שלהם היא לא נגד אהבת שומרון, הטענה שלהם היא נגד אהבת ציון, נגד חיבת ציון, נגד הדבר מעיקרו. והדרך היחידה שאנחנו יכולים להבטיח את עמידתנו וגם את צידקת מעשינו היא לא רק להגדיר את זכותנו הבלתי-מעוררת להתנחלות בישראל, אלא גם לבצע את זה.

2. תשובת ראש הממשלה

בהודעתי בשם הממשלה לא נכנסתי לא לבעיות השלום, לא לבעיות המלחמה, לא לבעיות מדיניות ההתנחלות. יכולתי, כראש ממשלה זו המכהנת שבעה שבועות, לשאול כמה חברי כנסת שישבו במשך שלוש שנים בממשלה ולא הוקם כל ישוב בשומרון בתקופת שותפותם בממשלה; יכולתי לשאול חברי כנסת שישבו בממשלה שבע שנים ובזמן שהותם בממשלה לא קם שום ישוב באזור שכם. אבל אני מעדיף את ההיכרות הזו לנהל כאשר הממשלה תדון בצורה מסודרת בתכנית ההתנחלות ותביא אותה לדיון שנקבע לכך בכנסת.

כרגע השאלה שעומדת בפני הכנסת על רקע מעשה סבסטיה היא: זו מדינת חוק או מדינה שיש למישהו רשות לפעול בניגוד ומעל החוק? על כך צריכה הכנסת לתת את תשובתה היום. האם יש סיבה למישהו לקום ולומר: אני חושב שדעתי צודקת ולכן מותר לי לכפות אותה בניגוד לאשיות המשטר הדמוקרטי — זו השאלה העומדת בפני הכנסת, ועל כך צריכה הכנסת לתת תשובה, לכך מצפה העם, ובתחילת הכנסת תיקבע רוחו של העם ומסגרת שלמה ליכולת הפעולה הפוליטית בעתיד.

לכן אני ממליץ שהכנסת תתמוך במדיניות הממשלה כפי שבאה לידי ביטוי במעשה סבסטיה.

פיסתו היא, שעצם ההתנחלות בשעה כזאת, במקום כזה, מכבירה על המשא-ומתן לשלום בינינו לבין ירדן.

וזהו השאלה. למעשה השאלה הזאת מתחלקת לשני חלקים היום: לחלק אחד לגבי האיום בחידוש המלחמה של המדינות הערביות. כפי שאמר חבר-הכנסת זכין, ארצות ערב הקיצוניות עושות מאמצים בלתי-נלאים כדי לצרף את ירדן לחזית, וזאת היא החזית הצבאית. ובכן, אם אנחנו לא נשיב לערבים תשובה חד-משמעית שלאיום במלחמה תהיה מצד ישראל רק תשובה אחת: בכונות להשיב במלחמה, לא נסיגה ולא הפסקת התנחלויות ולא שום דבר כזה — לאיום במלחמה שהיום מושמע נגדנו, בין שהוא ברמת הגולן מצד סוריה ובין שהוא מצד מצרים ובין שיצרפו לכך את ירדן, לאיום הזה על התביעות שמצורפות אליו, לאיום הזה חייבת לבוא רק תשובה אחת: אם יפתחו נגדנו במלחמה, אנחנו נשיב מלחמה. לא נתמקח על נסיגה תמורת אי-מלחמה. לא לקשור את זה.

אפשר לקשור את שאלת הגבולות וההתנחלות עם שאלת השלום, לא עם שאלת המלחמה.

דב זכין (המערך):

על זה דיברתי בדיוק, ואתה היית בדעה זאת בפרשת חברון.

משה דיין (המערך):

חבר-הכנסת זכין, השאלה של השלום בינינו ובין ירדן — ולא ירדן היא זו שמאיימת במלחמה — שאלה זו תעמוד בחריפותה הראשונית עם סוריה ברמת-הגולן.

הו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לתשובה.

ראש-הממשלה י. רבין:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בפתח דברי חזרה תי והדגשתי כי הממשלה פעלה מתוך שיקול מרכזי אחד כאשר היה עליה לטפל בנושא סבסטיה. השיקול העיקרי היה קיום החוק והסדר. ראינו בנסיון ההתמקמות בסבסטיה קודם כל ומעל לכל מבחן לאשיות המשטר הדמוקרטי, לסמכותה של הממשלה. ידענו שיסודות אידיאליסטיים מניעים חלק מן האנשים שקמו והתמקמו בסבסטיה. אבל נקודת המוצא המרכזית הייתה איך למנוע התערערות המסגרת הפוליטית, אשיות ובסיס הממשל במדינה.

מדינת ישראל עברה זעזוע חמור לאחר מלחמת יום-הכיפורים. עברה זעזוע שפגע בכמה מן היסודות שהיו מוסכמים ומקובלים עלינו. אני רואה בזעזוע אשיות המשטר הדמוקרטי, סמכות הממשל, את הזעזוע החמור ביותר בהווה ובעתיד, ותפקיד הממשלה הוא קודם כל להבטיח מסגרת בסיסית של חיים פוליטיים. זה היה הקו שהדריך את הממשלה, ובממשלה את סמכותה היא פעלה מתוך מגמה להימנע מהחרפת העניין, אבל תוך כדי הקפדה על שמירת החוק וביטול הפרתו.

חוברת כ"ז, ישיבה פ"א

— מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (אברמוב, לורך); הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (סיכום הדיון) (אברמוב, אביעד יפה, רפאל, בן-אהרן, לבנבראון, בגין, פעיל) —

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ושלישית: חוק להגנת חייית הבר (תיקון), תשל"ד—1974 — שחזר מוועדת הכלכלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב: לפני שנעבור לסיכומים נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורך: ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונח

ג. הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה

סיכום הדיון

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה): כנסת נכבדה, הצעת סיכום של סיעת רק"ח להודעת הממשלה על נסיון ההתנחלות בסבסטיה:

1. הכנסת מוקיעה את נסיון ההתנחלות בסבסטיה מצד קבוצת קיצוניים ימניים לאומנים בעידודם של חברי הכנסת מהליכוד והמפד"ל, וקובעת שמעשה פרו-בוקאטיבי זה יש בו משום התגרות ופגיעה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי בשטחים הכבושים, נסיון ליצירת עובדות מוגמרות וחבלה במאמצים להשגת השלום באזור. פעולה מסוכנת זו נושאת בחובה גם נסיון לפוטשים וסכנה לדמוקרטיה.

2. הכנסת קובעת כי מדיניות הממשלה, המחייבת התנחלויות בשטחים הכבושים, מאפשרת ומעודדת את החוגים הקיצוניים הימניים לפעולות הפרובוקאטיביות כדוגמת נסיון ההתנחלות בסבסטיה.

3. הכנסת מביעה את התנגדותה לכל התנחלות צבאית או אזרחית בשטחים הכבושים וליצירת עובדות מוגמרות המתבלות במאמצים להשגת השלום באזור שלנו, וקוראת לחיסול ההתנחלויות הקיימות כצעד חיוני לקידום השלום.

היו"ר ש. ז. אברמוב: הכנסת תעבור להצבעה. נצביע על כל הצעה והצעה בעד ונגד. נתחיל בהצעתו של חבר-הכנסת אברהם לבנבראון.

מנחם בגין (הליכוד): מדוע? היא הטובה ביותר?

היו"ר ש. ז. אברמוב: מי בעד הצעתו של חבר-הכנסת אברהם לבנבראון — ירים ידו.

מאיר פעיל (מוקד): מי נמנע?

מנחם בגין (הליכוד): אנחנו מבקשים למנות.

הצבעה

בעד הצעת הסיכום של חבר-הכנסת

א. לבנבראון — 3

נגד — 100

הצעת הסיכום של חבר-הכנסת א. לבנבראון לא נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב: הוגשו כמה הצעות לסיכום הדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אביעד יפה, להצעת סיכום בשם סיעות אחדות.

אביעד יפה (המערך): כנסת נכבדה, בשם סיעות המערך, המפלגה הליברלית העצמאית, התנועה לזכויות האזרח — הנני מגיש את הצעת הסיכום הבאה:

הכנסת רושמת לפנייה את הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה שנמסרה על-ידי ראש הממשלה יצחק רבין בכנסת ודברי תשובתו שנמסרו היום, י"ב באב תשל"ד — 31 ביולי 1974.

היו"ר ש. ז. אברמוב: רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, להצעת סיכום מטעם סיעות אחדות.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית): כנסת נכבדה, מטעם סיעות הליכוד, החזית הדתית הלאומית, החזית הדתית התורתית — הריני מביא את הצעת הסיכום הבאה:

א. קווי היסוד של כל הממשלות מאז מלחמת ששת הימים שאושרו על-ידי הכנסת מחייבים את הממשלה ליוזם ולהקים ישובים והתנחלויות, עירוניים וכפריים, בכל חלקי ארץ-ישראל.

הכנסת קוראת לממשלה לפעול במרץ למען הקמתן של התנחלויות קבע בכל חלקי המולדת לפי תכנית רב-שנתית מקפת ונרחבת.

ב. הכנסת מציינת בסיפוק את ההתעוררות בקרב הנוער העברי למען תנועת התנחלות גדולה, וקוראת לממשלה לעודד את גילויי החלוציות וההתנדבות בחום זה.

ג. הכנסת קובעת כי ימי חירום אלה מחייבים את דות העם וכי בהתאם לכך יש לכלכל צעדינו ומעשינו.

יצחק בן-אהרן (המערך): זה חלק מ"פרקי אבות", אבל לא הצעת החלטה לכנסת.

היו"ר ש. ז. אברמוב: רשות הדיבור לחבר-הכנסת לבנבראון, להצעת סיום כום מטעם סיעת רק"ח.

— הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה (סיכום הדיון) (אברמוב, כהנא); חוק שיכון זוגות צעירים (אברמוב, מלמד, עופר) —

על-ידי חבר-הכנסת אביעד יפה. אבקש את המונים הנכבדים שיואילו למנות.

קלמן כהנא (חיות דתית תורתית):
אני מבקש למנות גם את הנמנעים.

הצבעה

בעד הצעת הסיכום של חבר-הכנסת	
אביעד יפה	— 55
נגד	— 46
נמנעים	— 4

הצעת הסיכום של חבר-הכנסת אביעד יפה
נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

נעבור עכשיו להצבעה על הצעת הסיכום שהובאה לפנינו על-ידי חבר-הכנסת יצחק רפאל. במקום לערוך שתי הצבעות — נערוך הצבעה אחת ונקבע את המונים מראש. אבקש את חבר-הכנסת שחל ואת חבר-הכנסת אולמרט למנות.

הצבעה

בעד הצעת הסיכום של חבר-הכנסת	
י. רפאל	— 47
נגד	— 56

היו"ר ש. ז. אברמוב:

נעבור עכשיו להצבעה על הצעת הסיכום שהובאה

ד. חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974 *

(הצעת חבר-הכנסת א. מלמד)

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר-השיכון, לתשובה.

שר-השיכון א. עופר:

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, ההצעה שת-בר-הכנסת מלמד הביא לפנינו היא הצעה חשובה ואמנם מראשית שנות השבעים, משנת 1971, עוסקת המדינה בצורה מאורגנת ומסודרת בעניין סיוע לשיכונים של זוגות צעירים. גם לפני שנתמנתי לתפקיד של שר השיכון הייתי סבור שהעניין הזה צריך להיות מוסדר באמצעות קריטריונים ברורים ובהירים. ואמנם מיד כשנכנסתי לתפקידי התחלתי לטפל בכך, ואני מוכרח לציין שכבר לפניכן טיפלו שר האוצר הנוכחי ושר השיכון הקודם בהכנת הצעה לסיוע כולל לזוגות צעירים, וגיבשו עכשיו במשרד השיכון, בהתייעצות עם המשרדים הנוגעים בדבר, תכנית לסיוע לזוגות צעירים שלפיה כל זוג צעיר יהיה זכאי לסיוע. הקריטריונים יהיו גלויים וברורים, הזכאות תהיה לפי המצב הסוציאלי של הזוג ולפי האזור. למען הסדר אבי-קש לצרף, כדי שיהיה בפרוטוקול של הכנסת, טבלת ניקוד של הקריטריונים שלפיהם יינתן הסיוע. כמובן, הסיוע יינתן בהתאם לאזור, כי אנו מעוניינים לעודד את שיכון הזוגות הצעירים בערי הפיתוח ובערי עז-לים ופחות במרכז הארץ. גם כאן אבקש לצרף לפ-רוטוקול את טבלת סכומי הסיוע בהתאם לישובים כפי שקבענו אותם.

הזוגות הצעירים מחולקים לשלוש קבוצות. זוגות צעירים שמספר הנקודות שלזכותם מגיע ל-800 יהיו מעכשיו זכאים לסיוע עד 40,000 לירות בכל הארץ ועד 50,000 לירות בירושלים ובערי פיתוח; אלה שלזכותם 400 נקודות עד 1,400 יהיו זכאים לסיוע כפי שמפורט בהתאם לניקוד ובהתאם לנקודות ישוב, וההחזר יהיה בהתאם למצבו הסוציאלי של הזוג; וזוגות צעירים של-זכותם יותר מ-1,400 נקודות יהיו זכאים לתוספת סיוע או לדירה בשכירות סוציאלית.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

הכנסת תעבור עתה לדון בהצעות לסדר-היום. רא-שונה — הצעת חוק של חבר-הכנסת אברהם מלמד: חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974. רשות הדי-בור לחבר-הכנסת מלמד.

אברהם מלמד (חיות דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בגלל הדיון הקודם שהתארך יתר על המידה אשתדל לדבר בקיצור נמרץ ולא אאריך בהנמקת הצעתי.

כוונת הצעתי היא להגדיר בחוק את זכאותם של זוגות צעירים לשיכון, סוג שיכון שחשיבותו מקובלת על כולנו והמדינה מקציבה כבר היום לכל סכומים ניכרים. גם בשנה התקציבית הנוכחית יש, עד כמה שידוע לי, יותר מ-16,000 פתורות לזוגות צעירים. מטרתה של הצעת החוק שלי היא איפוא, שסוג זה של שיכון לא יתבצע בדרך אדמיניסטרטיבית גרידא; שהקריטריונים לזכאות לא ייקבעו על-ידי האדמיניס-טראציה בלבד ושיהיה פיקוח על הביצוע גם מטעם הזרוע השופטת, וכמובן גם פיקוח פארלאמנטארי.

כיוון שאין בארץ מה שיש בכל העולם כולו, לירות להשכרה, הרי זוג צעיר ברגע שנכנס לעול הני-שואין נכנס לעול גדול של דאגות לשיכון. אמנם שמעתי וקראתי היום ששר השיכון הודיע על תכנית גדולה מאוד שלמעשה פותחת את הדלת לכל הרפלק-טאנטים לשיכון כזה, ואני מניח שתכנית זו באה בין השאר בהשפעתה של הצעת החוק שהגשתי ושהיתה צרי-כה להגיע לדיון לפני שבועות מספר ובהסכמה עם שר השיכון דחינו אותה עד היום — אבל מכל מקום ברור שדרך הטיפול, ותהיה טובה ככל שתהיה, צריכה להיות מוסדרת באמצעות החוק. בגלל קוצר הזמן איני רוצה לפרט עכשיו את כל הפרטים, ואני מבקש להעביר את הצעתי לדיון בוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת להכנה לקריאה מוקדמת בכנסת.

• נספחות.
** נספחות.
*** נספחות.

לקריאה מוקדמת ואני מקווה שגם חברי-הכנסת מלמד ישתכנע בוועדה שאין צורך בחוק מיוחד, מסיבות שאינני רוצה לפרט אותו כאן. לתוכן הדברים אני מסכים. אני מסכים שההצעה תועבר לוועדת העבודה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

יש לפנינו הצעה אחת בלבד והיא הצעתו של חבר-הכנסת מלמד, ששר השיכון הסכים לה — להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה הצ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974, לדיון מוקדם בוועדה שתקבע עליידי ועדת הכנסת נתקבלה.

ה. הצעות לסדר-היום

1. מצוקת הדיור בארץ ואלפי דירות ריקות — על-פי סקר משרד השיכון

ל-20,000 זוגות שאין להם לידם לרכוש דירה בשוק הפרטי. והרי אצלנו הפכה ממשלת פועלים את כולנו לבעלי בתים ואין דירות להשכרה אלא לרכישה. מה מציעה איפוא הממשלה לזוג הצעיר? חברי הכנסת, דירה בת שניים וחצי חדרים בשיכון ציבורי, בסטאנדרט גבוה, עולה החל מהחודש 120,000 לירות, לרבות 20,000 לירות לכיסוי היוקר החזוי. הממשלה מוכנה לתת לזוג המשתכן הלוואה אפוזיטאית בשיעור של 45,000 לירות, ואני מקווה שבעתיד תהיה מוכנה לתת לעניים יותר 60,000 או 70,000 לירות. אש"מח מאוד על כך. אבל, אדוני השר, השאלה היא מאין יקח הזוג הצעיר את שאר הכסף. זו השאלה. מאין יקח את הסכום של 60,000, 70,000 או 90,000 לירות, המגורן או מן היקב? והרי עליו להשיג את הכסף הזה תוך שנה וחצי, עד כניסתו לדירה. זו המציאות הקשה.

אני חייב להזכיר כי מצב אומלל זה נושא בחובו חומרי-נפץ חברתי רב. והוא כבר היום גורם לירידה של בני הדור הצעיר מן הארץ. למרבה הצער ייבנו השנה בבנייה הציבורית 10,000 יחידות דיור פחות מן המתוכנן לכיסוי הצריכה השוטפת לזוגות צעירים ועד לים חדשים. והמצוקה עוד תגדל. אביא כדוגמה את המצב באשדוד, כפי שהתפרסם בעתונות. בשלושת החודשים האחרונים השמיד משרד השיכון לרשות ועדת האיכלוס העירונית באשדוד 140 פתרונות דיור, והיה בשנת 1973 נרשמו שם והוכרו כזכאים 700 זוגות צעירים, ומאז ראשית השנה נרשמו שם כל חודש 60 זוגות. בסך הכל יש שם היום 1,000 זוגות צעירים, ומול ביקוש זה יש 140 פתרונות.

אדוני היושב-ראש, הבעיה קיימת זה שנים והיא מחריפה והולכת את הממשלה לא טרחה לתת את הדעת למדיניות שיש עמה פתרון של ממש. יש בה איוו שגרה מחשבתית, איוו שיבוש מחשבתי. בנוסח הימים האלה אפשר לומר: מחל מחשבתי. הבה ונראה איך נפתרת בעיה זו בעולם כולו. היא נפתרת שם על-ידי בנייה להשכרה. בכל העולם עולה בימים אלה הבנייה. אך הממשלות בעולם הבינו כי לזוגות צעירים

נדאג, כמוכן, למלאי דירות מספיק במשך כדאי 16,000 הזוגות הזקוקים לסיוע יוכלו לבחור להם את הפתרון בדירה חדשה או בדירה מיד שנייה או בדמי-מפתח, כפי שירצו ובמקום שירצו. למעשה, אין איפוא חילוקי דעות באשר להסדר עצמו, מפני שכל מה שחברי-הכנסת מלמד מציע הוא ששר השיכון, בהתאם ייעוצות עם שר האוצר, יקבעו בתקנות כללי זכאות. וכאן, בעצם, נקבעו כללי הזכאות. יתר על כן, בכמה דברים מחמיר חברי-הכנסת מלמד. הוא מציע שיהיו זכאים רק אלה שנישאו אחרי א' בתשרי תשל"ב, ואילו אנחנו מציעים שהזכאות תינתן לכל אלה שנישאו לאחר 1 באוקטובר 1969, דהיינו שלוש שנים לפני-כן.

יש לי סיבות טובות להשאיר את הדברים לפי המצב הקיים ולא לקבוע אותם בהצעת חוק, ואני מוכן לפרט את הנימוקים בוועדה. אני מסכים שהצעת החוק תועבר לדיון בוועדה. לא אמליץ להכין אותה

היו"ר ש. ז. אברמוב :

נשמע הצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת חיים לנדאו על מצוקת הדיור בארץ ואלפי דירות ריקות — על-פי סקר משרד השיכון. רשות הדיבור לחברי-הכנסת לנדאו.

חיים לנדאו (הליכוד) :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, גם בימי מתח ומבוכה אלה חלילה לנו להתעלם מן החובה למצוא תשובה, לא תיאורטית ולא קריטריונית, אלא מעשית ומתירה, למצוקת הדיור הממושכת.

מדובר בשלוש קאטיגוריות של אזרחים סובלים: זוגות צעירים, עולים חדשים ודרי משכנות עוני. אבל בטרם נראה את האספקט הכמותי של הבעיה חובה להתבונן בצדה המוסרי והחברתי. הסובלים ממצוקת הדיור הם קצינים וחיילים במילואים הנושאים ברבבותיהם את בטחון ישראל על שכמם, אנשים שהקימו משפחה ואין קורת-גג מועל לראשם. אלה דרי משכנות עוני שבניהם לרבותיהם מגוננים על בטחוננו. אין זו רק מצוקה שיש עמה חרפה לחברה מתר-קנת. יש בה, לדעתי, חומר נפץ חברתי, משקע העלול לפגוע גם בחוסנו הבטחוני של עמנו. ואם לא נצליח לספק דיור לעולים החדשים תוכה העלייה קשות, והיא כבר בירידה בגלל זה, ונשקפת סכנה כי תלך ותצטמצם, ואף זה יפגע בכוחנו בכל המובנים.

אדוני היושב-ראש, אין אני רוצה להעלות לא את עניין הקריטריונים ולא את עניין הזכאות. כולם זכאים, כולם טובים. הבעיה מטרידה אותנו בעיקר מן הצד הכמותי. והנה התמונה: מדי שנה נישאים 26,000 זוגות צעירים. יש להניח כי מוצאים פתרונות לדירורם. חלקם בני אמידים, חלקם בני קיבוצים ומושבים, חלקם בני עיירות פיתוח — יש דואג להם. 16,000 הם מחו-סרי אמצעים לשיכון. משפחותיהם בעלות אמצעים מוגב-לים או ללא אמצעים כלל, ובקאטיגוריה זו נמצאים עוד 10,000 זוגות ללא קורת-גג, והם בחוקת גרעון מן השנים שעברו; הווה אומר שהשנה נצטרך לספק דיור

להם יש חשמל ומים. אומרים כי בחברת החשמל יש להמתין חודשים עד לחיבור החשמל. שהדי במרומים, אינני יודע חוסר אונים גדול מזה. בטוחני כי עובדי חברת החשמל ייאותו לעבוד שעות נוספות להתקנת חיבורים אלה אם יפנו אליהם. אבל אני בטוח שאיש לא פנה אליהם בבקשה זו. בינתיים הווגות הצעירים מתרוצצים וסובלים. ודויר ארעי עולה להם גם כסף רב, נוסף לסבל. כל זה מיותר לחלוטין.

אשר לבנייה הציבורית — "כל הכלים המטפלים בבנייה חורקים", אדוני השר, אני מניח שאתה יודע מי אמר את הדברים האלה. אמר אותם חבר-הכנסת עופר בחודש פברואר, כאשר לא היה עדיין שר השיכון. אני מקווה כי שינוי תפקידו לא ישנה דעתו זו והוא יסיק את המסקנות הדרושות.

אדוני היושב-ראש, מדי פעם, כאשר גוברת מצוקת הדיור, מחפשים הכרזה גואלת. הזכרתי שתיים של חבר-הכנסת ספיר. יש גם סוג אחר של הכרזות. הוא נקרא: "דירות ריקות. לפני ארבעה-עשר חודש פירסמה הלשכה המרכזית לסטאטיסטיקה. כי במיפקד תושבים מצאו פוקדיה 52,000 דירות. שאיש לא פתח לפנייה את דלתותיהם. לאור ממצא זה, שהיה כמובן בלתי-מדויק ובלתי-בדוק, עשתה הממשלה צעד נבון. היא הודיעה כי המשכיר דירה לסוכנות היהודית לתקופה של שנה עד שנתיים בשכר דירה עד 500 לירות לחודש יהיה פטור ממס הכנסה. בדרך זו הושכרו אמנם 5,000 דירות. זה הישג. לפני שבועיים פירסם משרד השיכון סקר שלפיו נמצאות 26,000 דירות ריקות, על פי קריטריון של אי-צריכה במים ובחשמל בדירה במשך תקופה מסויימת. באותה ידיעה נאמר גם כי שר השיכון מתכנן הטלת מסים מיוחדים על דירות אלה אם לא ישכירו אותן.

אדוני השר, אני מטיל ספק אם תשיג משהו בדרך של סאנקציות כאלה. אדם שרכש דירה בדרך הישר, רשאי להשאיר אותה ריקה אם הוא רוצה בכך. אין להטיל עליו סאנקציה, וגם לא תוכל להטיל עליו סאנקציה, אבל יש לעודדו להשכרה. ואני מציע לך דרך. אנא, תציע לשחרר כליל ממס הכנסה את שכר הדירה מדירות אלה, ללא הגבלת שיעור שכר הדירה. בירושלים עולה שיעור שכר הדירה בממוצע לאלף לירות לחודש. ובעל הדירה לא כדאי לו להשכירה אם יצטרך אז לשלם מס הכנסה. יש אנשים שאינם רוצים בכלל עסק עם מס הכנסה.

שר-השיכון א. עופר :

אתה מעודד את זאת ?

חיים לנדאו (הליכוד) :

לא, ברור שלא. אבל אני חושב שהמדינה לא תפסיד בכך דבר, כי בין כך ובין כך הדירות האלה אינן מושכרות. ודאי שמוטב היה אילו אפשר היה לקבל מס הכנסה מהשכרתן, אבל המציאות היא שאי-אפשר לקבל את המס. ובכן, המדינה תקבל לפחות היצע בדירות. יוגדל ההיצע מול ביקוש גואל.

אבל מעל לכל אלה חובה, לדעתי, לבדוק מי מבין 26,000 בעלי דירות אלה רכש את דירתו מחברה ציבורית, נהנה מסובסידיה מכספי הציבור ומוחזק אותה ריקה. את זה חובה לבדוק. לצערנו, יש רבים שהוגו

מעוטי אמצעים יש לספק דיור בשכר-דירה סביר וכי יש לסבסדו מקופת הציבור, בהתאם לסולם של נצרכות.

בארץ יש אנומאליה שאינה קיימת בשום מקום אחר בעולם. הרזרבה הקרקעית היא בידי הממשלה, ומאותו זוג צעיר היא גובה 10,000 לירות תמורת הקרקע ליחידת הדיור. על חמרי בניין מוטלים אצלנו, ורק אצלנו, היטלים למיניהם המגיעים ל-5,000 לירות לדירה. גם זאת על הזוג הצעיר, שאין לו, לשלם לקופת האוצר. נוסף לכך — ארנונות ודמי רישוי לרשויות המקומיות, על לא דבר ועל לא שירות.

צינתי כי השנה צפוי לנו משבר דיור חמור שטרם היה כמותו לישראל, ולא רק לזוגות הצעירים. בדיוור לעולים חסרות עתה 10,000 יחידות, ו-40,000 עולים מתגוררים באולפנים, במרכזי קליטה, בבת-ימלון ובדירות שגשכרו זמנית למענם. וכפי שמודיע שר הקליטה מספק משרד השיכון רק שני שלישים מן הדרוש לעלייה השוטפת. גם בתפרון לדרי משכנות עוני המצב חמור. שרים בישראל פותרים לעתים בעיות כאלה לא על-ידי דירות אלא על-ידי הצהרות. למשל, שר האוצר לשעבר, מר ספיר, הכריז במאוס 1973 כי ב-1974 תהיינה 50,000 דירות ללא דורש. פשוט, לא יהיה למי לתת אותן. כנראה, טעה. אך זה לא הפריע לו כלל לבוא ולהכריז לפני חודש כי בעיית השיכון לעולים תיפתר עד סוף יולי 1975. הוא קבע אף תאריך מדויק. צר לי, אבל זה אינו רציני. לא בדיבורים כאלה אפשר לפתור בעיות רציניות.

הבעיה שלפנינו, אדוני השר, איננה בקריטריונים אלא במעשה, והיא כפולה: (א) לאפשר דיור לכל זוג צעיר בהתאם ליכולתו; (ב) לדאוג לכך שהיקף הבנייה יספק את הצרכים לכל שלוש הקאטיגוריות שהזכרתי. לפי מיטב ידיעתי הפתרון לבעיה הראשונה הוא בעיקרו על-ידי בנייה להשכרה. לא אכנס כאן לפרטים, אך אומר זאת: היא חייבת להיות בעלת כדאיות כלכלית לחברות ציבוריות ולגורמים פינאנסיים שיקימו פרויקטים אלה. למען הכדאיות תידרש השתתפות המדינה. חובתה לשאת בעול זה של הסיבסוד וההשתתפות. אשר לבעיה השנייה, הנוגעת להיצע: חורבה להתריע כי אירגון הבנייה אצלנו הוא מן המפגרים בעולם. משך הבנייה של בית אצלנו הוא בין שנה וחצי לשנתיים, ואילו בעולם המערבי נבנה בית בשמונה חודשים.

צאו וראו, רבותי חברי הכנסת, את ההבדל העצום במחיר ההון ובכמות ההיצע. והרי בכך נקבע מחירה של הדירה. אפשר להזויל את מחירי הדירות על-ידי תכנון אתרי בנייה גדולים, עד אלף יחידות; על-ידי תכנון טווח ארוך ולטווח קצר; על-ידי הכנת התשתית בזמן; על-ידי דאגה לאספקה סדירה של חמרי בנייה ועל-ידי ביטול הביורוקרטיה, הגורמת לסחבת באישור תכניות והתחלות בנייה. כל הנתונים האלה נמצאים בידי הציבור ולא בידי אנשים פרטיים וחברות פרטיות.

אביא לידיעת הבית אבסורד עוד יותר גדול. אדוני השר, כאן בידך לפעול. יש דירות לזוגות צעירים שבנייתן על-ידי חברה ציבורית נסתיימה לפני חורבשים מספר, אך הדירות אינן נמסרות למשכתיים כולם. טרם חוברו לרשת המים והחשמל, אם כי בבית הסמוך

שר-השיכון א. עופר :

אמרתי שיש איחור, אבל לא אמרתי שייבנו פחות. אנחנו עושים הכל, מטילים הגבלות על הבנייה הציבורית ועל דירות גדולות חדשות, למען נבצע את תכנית השיכון הסוציאלי. אנחנו מתכוונים לבצע את כל התכנית שבמסגרת התקציב של משרד השיכון. נכון שבגלל המלחמה נבנו פחות דירות והיו פחות התחזלות בנייה. אבל אני רוצה לתקן טעות ולומר: אנחנו מתכוונים עד סוף השנה להתחיל את בנייתן של כל הדירות שהן בתקציב המדינה. אנחנו חושבים שאמנם נחיש את בנייתן של הדירות האלה עקב ההגבלות.

אני רוצה להבהיר עוד דבר. חברים רבים מדברים על כך, וזה נפוץ גם בקרב הציבור, כאילו המינהל הוא הגורם להתייקרות הדירות, בגלל מחיר הקרקע. יש לי הרבה ויכוחים עם מינהל מקרקעי ישראל, ואני גני מסתיר אותם, אבל לא בעניין מחיר הקרקע לשיכונים הציבוריים. חברי הכנסת, ברוב האתרים מחיר קרקע המינהל הוא כמעט סמלי לדירה. במקום שמחיר הקרקע של המינהל מגיע ל-10,000 לירות לדירה — באותו מקום מחיר הקרקע הפרטית הוא 30,000 לירות לחדר. זה מגיע ל-80,000—100,000 לירות לדירה. וזה מעוות את המדיניות. מה גם שההנחה אינה ניתנת בערי פיתוח, ששם אנחנו מעוניינים שיהיו זוגות צעירים, אלא דווקא במקומות שבהם אנחנו לא כל כך מעוניינים לעודד זאת.

לכן אני רוצה קודם כל להסיר טעות בעניין זה, כאילו זה הגורם המייקר את מחיר הדירה. להיפך, אחד הגורמים הממתנים את מחירי הדירות בשיכון הציבורי הוא מחיר הקרקע של מינהל מקרקעי ישראל. על דברים אחרים עוד נתווכח.

(חברי הכנסת ת. לנדאו קורא קריאה-א-ת-ביניים)

חבר-הכנסת לנדאו, אפילו במקום שהמחיר הוא 10,000 לירות, המחיר הוא עדיין סמלי לעומת המחיר בשוק החופשי.

איני מקבל את דברי חבר-הכנסת לנדאו שאנחנו פותרים בעיות על-ידי הצהרות ולא על-ידי דירות. 50,000 פתרונות שניתנו בשנים האחרונות לזוגות צעירים משמעם 50,000 דירות ל-50,000 משפחות — בעל, אשה, ילדים. אלה לא סתם הצהרות, אלא ממש דירות.

ואותו דבר לגבי עולים חדשים. נכון שיש פיגור בבנייה בגלל המלחמה ב-12,000—13,000 דירות לעולים. אבל, הם לא בחוץ, הם גרים בדירות, במרכזי קליטה או בדירות שכורות. אנחנו רוצים להבדיל גם את הפיגור הזה. אבל הקמנו עשרות אלפי דירות. בכל שנה אנחנו מקימים 14,000—15,000 דירות לעולים חדשים.

ועוד נקודה. נכונים הדברים בעניין משך הבנייה, גמר הבנייה. אבל זו בעיה רחבה שלא אעמוד עליה. אולם הייתי שמח אילו היתה פנייה מטעם הכנסת שהיתה מעודדת את עובדי חברת החשמל לעבוד שעות נוספות ולחבר בתים חדשים לרשת החשמל.

חיים לנדאו (הליכוד):
נסה לפנות אליהם.

את הרשויות הציבוריות ורכשו אפילו שתי דירות מבנייה ציבורית לצורך ספקולאציה באחת מהן. לגבי אלה אני מציע לאחוז באמצעים אם לא ישכירו דירותיהם ולפעול בדרך של חקיקה, לחוקק חוקים אשר יקשו עליהם להתחזק את הדירות ריקות. טוב הדבר לא רק לשם איכלוסן אלא גם למען ההיגיינה הציבורית.

אני מציע לשים לב לתופעה מצערת אחרת שעור לים היורדים מן הארץ, לצערנו הרב, אינם מפנים את דירותיהם ואינם מחזירים אותן ל"עמידר", אלא מוסיפים להחזיק בהן לשם רווחים, או סתם מחזיקים בדירה ריקה, לא משלמים שכר דירה, ו"עמידר" אינו מגלה אותם משום-מה. אני חושב שגם על עניין זה צריך לשים אצבע. כך אפשר למצוא מאות דירות בלתי-מאוכלסות.

יש לשים לב לתופעה נוספת: בבתי "עמידר" עוזבים דיירים את דירותיהם, ואין "עמידר" יודע על כך. הדירה משמשת מקור לרווחים או שהיא סגורה.

לכל התופעות האלה יש, כמובן, לשים קץ, ונעודד אותן, אדוני שר השיכון, אם תשים קץ להן. אבל בכך ישראל לא ייוושע, לא הזוגות הצעירים ולא העולים החדשים ולא שוכני משכנות עוני. העיקר שתהיה מדיניות דיור חדשה; הגדלת ההיצע; מתן אפשרות לזוגות צעירים ולקאטגוריות האחרות להיכנס לדירה ולגור בה. בעיות הדיור לזוגות צעירים, לעולים חדשים ולדרי משכנות עוני יכולות למצוא פתרון על-ידי בנייה להשכרה, ובהיקף רב, על-ידי שיטות בנייה מודרניות, על-ידי תיכנון לטווח ארוך וקצרה, וביצוע יעיל.

אנו מציעים לבית לקיים דיון בבעיה.

הו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לשר השיכון, לתשובה.

שר-השיכון א. עופר :

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, הבעיות שהעלה חבר-הכנסת לנדאו הן בעיות נכבדות. קיימת בארץ מצוקת דיור, ועם זאת יש אלפי דירות ריקות. אבל איני משוכנע שבמסגרת הדיון הזה אנחנו יכו לים לעמוד על כל האספקטים של הבעיה, וחברי הכנסת לנדאו הביא לנו מקצת מכל דבר. כמובן, הנושא כולו הוא נושא לדיון במסגרת הסקירה שמוסר שר השיכון על פעולות משרדו. או גם נדון בכל הבעיות האלה.

אעיר רק כמה הערות לדברים שנאמרו על-ידי חבר-הכנסת לנדאו. איני יודע מאין לקח את המספר שהשנה ייבנו 10,000 דירות פחות.

חיים לנדאו (הליכוד):
הכרזת והכרזת שר השיכון שקדם לך.

שר-השיכון א. עופר:
אמרתי שייבנו פחות דירות גדולות, בשטח שמעל ל-110 מטר, וילות וקוטג'ים.

חיים לנדאו (הליכוד):
באפריל הכרזת שיש איחור בהתחלת בנייה של 11,000 דירות.

שרי-השיכון א. עופר :

הנה, שנינו פונים אליהם. אתה היית שר הפיתוח, ספירת לי אן, שכאשר היית פונה בקשר לפרויקט מסוריים, היו עושים זאת. זה נכון. גם כשאני פונה בקשר לפרויקט מסוריים, עושים זאת. אבל אי-אפשר לפנות בקשר לכל הפרויקטים בבת אחת. קיים מחסור בכוח עבודה גם בחברת החשמל, יש פיגור גם שם, גם בעיריות. לפעמים הבית מוכן ובגלל העובדה שאין מחברים את החשמל או המים — עבודה שצריכה להימשך אולי שעות אחדות — אי-אפשר להיכנס ולגור בו. אנחנו מטפלים בזה.

חבר-הכנסת לנדאו עמד על עניין הזוגות הצעירים. רק דקות אחדות לפני-כן דגו על הצעת חוק בעניין זה. מסרתי את הפרטים והעניין כבר הועבר לוועדה.

אני רוצה להעמיד על דיוקן את העובדות בנוגע לדירות ריקות. יש בעיה של דירות ריקות. ואמנם במפקד אוכלוסין שנערך בשנת 1972 נמצא שיש 51,360 דירות בלתי-מאוכלסות. אבל אני צריך לתקן כאן. אחרי שבדקנו את המספר מצאנו שיש טעויות ב-1,300 דירות. בין אלה נמנו דיפלומאטים ותיירים שאינם תושבי ישראל וכן נמנו ביניהם דירות שהיו מיועדות להריסה, ובכן, בית המיועד להריסה אינו יכול להיחשב כבית ריק. לפי אותה סטאטיסטיקה, אם כמה משפחות גרות בבית והיתר עוד לא נכנסו לגור בו, הרי אלה דירות ריקות. כלומר, גם אז ידענו שהמספר הזה מוגזם.

ואמנם בסקר שנעשה חצי שנה לאחר מכן נמצא שכמחצית מהדירות האלה שאז היו ריקות נתמלאו בינתיים ואנשים גרו בהן. זאת אומרת שאנחנו מדברים על מספר קטן יותר, כלומר כ-20,000 דירות.

גם במספר הזה יש הגזמה. כי אי-אפשר שתהיה 100% תכולה. כשאדם עובר מדירה לדירה, הרי מזמן שהוא עוזב את דירתו הישנה ועד שנכנס אליה הדייר השני היא כמובן עומדת ריקה, לפעמים שבוע, לפעמים חודש. זה מה שנקרא: אנשים במעבר.

חיים לנדאו (הליכוד) :

זה לא הקריטריון בסקר ההוא.

שרי-השיכון א. עופר :

אני מדבר כבר על הסקר שלנו.

אני רוצה להגיע למצב שנוסף ל-5,000—6,000

הדירות שהוצעו למכירה בפעם הקודמת תוצענה למכירה עוד 10,000—12,000 דירות.

דבר אחד נעשה על-ידי הכנסת ולא ניתן לו פירסום. אפילו העתונאים אינם יודעים שהפטור ממס הכנסה על שכר דירה עד 700 לירות ניתן לכל מי שמשכיר דירה, ולא רק למי שמשכיר דירה לעולים. אנו עומדים להביא לאישור הצעה שיינתן למשכירי דירות פטור ממס ארנונה לעיריה. וכן אני מציע שייקבע מי-נימום של תשלום בעד צריכת חשמל ומים כדי שכדאי יהיה להשכיר את הדירה.

אני ער לעובדה שיש דירות ריקות ב"עמידר" וב"עמיגור". אבל קבלת הדירות כרוכה בפרוצדורה ארוכה. אנו מציעים לתת לנו סמכות לתפוס דירות אלו בדרך של ההוצאה לפועל. אני מניח שבדרך זו נוכל לתפוס 1,000 דירות ריקות.

כשם שעל מגרש ריק מוטל מס רכוש בשיעור גבוה יותר מאשר על דירה — שיעור מס רכוש על מגרש ריק הוא 2.5% ועל דירה 0.7% — כך מוצדק להטיל מס גבוה יותר על דירה ריקה. אני מאמין שאם ננקוט את שיטת השוט והגור תוצאנה הדירות הריקות להשכרה, והדבר יקל על מצוקת הדיור.

הנושא שהעלה חבר-הכנסת לנדאו הוא, כאמור, נושא נכבד. הוא מחייב דיון פרטי פרטים — דבר שלא ניתן לעשותו במליאת הכנסת. לכן אני מציע להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת לנדאו לדיון בוועדת העבודה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

חבר-הכנסת לנדאו, האם אתה מסכים להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה?

חיים לנדאו (הליכוד) :
כן.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת: להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת לנדאו לוועדת העבודה. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה הצ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת העבודה נתקבלה.

2. פעולה דחופה להצלת מורשת עדות המזרח

ואתר. חלק מקהילות יהודי המזרח נקלעו לשם לאחר חורבן הבית הראשון, ואחרות — לאחר חורבן הבית השני. ושם נשארו עד לעלייתן לארץ. בתקופות אלו עברו סערות אדירות על ארצות המזרח: ממלכות קמו ונפלו, דתות נוסדו ונלחמו זו בזו מלחמת חרמה ופני המרחב — המדיניים, הכלכליים, התרבותיים והחברתיים — לבשו צורה ופשטו צורה. בתוך כל אלה, במשך אלפי שנים, ניטלטלו הקהילות היהודיות השונות והן נדרפות כעלה נידף ברוח, אך לא נתחסלו ולא ויתרו על זהותן וייחודן הדתי והלאומי.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת חביב שמעוני: פעולה דחופה להצלת מורשת עדות המזרח. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמעוני.

חביב שמעוני (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, פרופסור שלמה דב גויטיין, מגדולי המורחנים בעולם, קובע במאמרו כי ליהדות המזרח היתה תקופת פריחה ועולמה הרוחני האיר באור נגהות את חיי הקהילות היהודיות, את החברה הגויית שסבבה אותן ואת היהדות בכל אתר

חבורת כ"ז, ישיבה פ"א
— הצעות לסדר-היום (שמעוני) —

אי-שוויון ביניהן. מראש הובטח מעמד עדיף ומנהיג לעדה האשכנזית. משום כך גם ברבות הימים לא הת' חוללה מויגה ביניהן ולא אירעה אלא התבוללות של שאר העדות בעדה האשכנזית. בעצם, לא התבוללות אלא התבטלות של עדות המזרח, תרתי משמע. האנ' ציקלופדיה העברית, בבואה לתאר את הבעיה העדתית בישראל, אומרת כך: "בציבור רווחת הדעה שביטול המתניות העדתיות מותנה בביטול העדות עצמן ובביטול הרגשת השייכות למסורת עדתית, וכל עוד מוסיפות הע' דות להתקיים לא תיכון אומה אחת בארץ". הלך-מח' שבה זה יכול היה להתקיים והתקיים כמעט באין מפריע עד לעלייה הגדולה שלאחר קום המדינה שהביאה מחד גיסא לשוויון מספרי בין העדות ומאידך גיסא לנחיתות עדות המזרח בכל תחומי החיים. היחס המודע של השלטון ודעת הקהל השלטת בארץ כלפי דור המ' בוגרים היה כאל רובד שיחלף, והדאגה הייתה מכוונת כלפי הדור הצעיר שהיה צריך לנתקו מעול אבותיו. ואולם החברה או שלא התכוונה או שלא התאמצה, ומכל מקום לא הצליחה אלא לפזר את המבנה המשי-פחתי והתרבותי של בני עדות המזרח שהיה המסגרת הייחודית שעמה הלכו דורות, ובכך גרמה לאבדן הע' רכים הישנים בלי להקנות ערכים חדשים. וכך נוצר המון, ערבי-רב תלוש, החי על גבול שתי תרבויות.

ביטולה כביכול של המתניות בסיסמת מיווג גלוי יות, שהיתה למטרה הצהרתית שגורה של ראשי המ' דינה והחברה, לא יכול לחפות על החלל התרבותי שנוצר בחיי העדות, כיחידים וכקבוצה. לקיפוח התר-בותי הזה הצטרף אי-השוויון באכילת פירותיה של המדינה. הדרגה הגבוהה של מיתאם בין שיוך עדתי לשיוך חברתי והשכלתי גרמה לכך שנוצרה "דמות" של יוצאי עדות מזרח, דמות שבחלקה הגדול היתה פרי דעות קדומות וחוסר ידיעה, אולם היתה לנתון אפירורי שלילי לכל בן עדות המזרח.

האזרח המצוי חסר ידיעה מספקת על העדות והתפתחות ההיסטוריה והתרבות הגלומה והעצורה בתו' כן. וכך גם התלמידים, היינו בני הדור הבא, אינם מתחנכים ואינם לומדים להכיר ולחבב את שעיוותו אבותיהם. התוצאות החינוכיות והפסיכולוגיות מכך הן זילזול והתבטלות מצד הצעירים מהעדות כלפי מורשת אבותיהם. את התהליך הזה וסכנותיו המחיש הסרט-יולוגיטי עליוה לבנברג כאומרה: "אני מניחה שאם נהיה כנים נרצה להכיר את המסורות היהודיות השור' נות ולחשוף את כולן קרבת נפש מסויימת כאל נכס לאור מי — — — אך אם ישליטו עלינו הגמוניה תרבותית של סקטור מסוים, יופיע במוקדם או במאוחר סקטור אחר שירצה לכפות עלינו את הוואריאציה שלו דווקא ואז יהפוך הדו-קיום הלא-גנוח של היום לפילוג חסר תקנה, ושותפות הגורל שאיפשרה פגישה בין אשכנזים וספרדים תישכח בגלל הרוגג, הכאב והרצון להגן על ה'אני'".

כנסת נכבדה, אט-אט הולכים החברה ומנהיגיה ומתפכחים ומבינים את אחד ממקורות המשבר של החברה בישראל, ועוברים, אם כי בקול ענות חלושה, משלב של דיבור על "מיווג גלוי" לשלב של פלוי-ראליסם חברתי ותרבותי, ויש התחלה של הבנה כי אין להסתפק עוד בהעלאת רמת החינוך או בהתבטחת בטחון כלכלי מבלי להבטיח השתלבות מעשית של מאוויים,

עם הרב סעדיה גאון, שקורותיו הקיפו שלוש ארצות — מצרים, ארץ-ישראל ועיראק — נפתחה תקו' פת הווה והפריחה של יהדות המזרח שנמשכה עד ימי הרמב"ם ובנו אברהם הנגיד. היחה זו תקופה שכל מה שכלול במושג יהדות נתגבש וקיבל בה את צורתו: ההלכה, החוק, הפולחן, הסידור, המחשבה, האמונה, נוסחי התנ"ך, אוצר הלשון, הדקדוק העברי, הפיוט והשירה ואף המסורת החסידית. לאחר תקופת המשנה והתלמוד, תקופת בראשית של מקורות ויצירה מיוחדת במינה, באה תקופת הפריחה של יהדות המזרח שעיצבה את המורשת ויצרה את הכלים שבהם יכלה להשתמר ולעבור מדור לדור. תקופת פריחה זו הגיעה לקצה עם חורבן של הארצות ששימשו עריסתה של תרבות המזרח — עיראק, ארץ-ישראל ותוניסיה. באותה עת באה גם הפריחה המוסלמית לקצה. אמנם האיס-לאם מצא מקלט בצופיות ובמיסטיקה עד שנתאושש, אולם היהדות שמעתה נרדפה רדיפה דתית לא זכתה באותו סם התחדשות שהיה דרוש כדי לעבור את ימי החושך הארוכים.

במאה השלוש-עשרה נתחוללו שינויים לרעה במצבן של הקהילות היהודיות, בייחוד בעיראק, איראן וטוריה. פשיטת המונגולים בעת ההיא הותירו אחריהן הרס וחורבן, פסי וחברתי-תרבותי. והיתה זו ליהדות תקו' פה של ירידה שנחנה אותותיה גם במצבן התרבותי של הקהילות עד המאה השמונה-עשרה בעיראק, ועד ראשית המאה העשרים באיראן. באסיה הקטנה שמחו היהודים על הכיבוש התורכי במאה הארבע-עשרה, כי תחת שלטונו השתפר מעמדם, ועם כניסת גולי ספרד, בסוף המאה התשע-עשרה, זכו לגידול מספרי ובעיקר להתרעננות דתית-תרבותית.

עם זאת, בצל האיסלאם התנהלו חיים יהודיים מלאי תוכן, לא רק בימי הווה אלא אף בתקופת ארבע מאות השנים האחרונות שהיו שנות מאבק על הקיום הייחודי, שנות יצירה בתחום הדת והרוח. קהי' לות מפוארות קידשו את שם ישראל ומורשתו בתימן, עיראק, ארץ-ישראל וחלקים אחרים של המזרח. במאה השנים האחרונות הופיעו אמנם רק מעט חיבורים בתחום הדת והידיש תורה. לעומת זאת קמה בתקופה זו שכבה, אמנם לא גדולה, של יהודים שחיברו ספרים חילוניים בערבית, בפרסית, בתורכית, בלאדינו ובשפות אירופיות. בתקופה זו נוסדו עתונים יהודיים ורבים השתלבו בתיאטרות מקומיים. המוסיקה המזרחית היתה אמונת שבה הצטיינו יהודים רבים בכל ארצות המזרח התיכון, לרבות תימן, וקמו מלחינים יהודים ידועי שם. וכמו במוסיקה הן גם באומנויות ובמלאכת מח' שבת התמחו היהודים.

כנסת נכבדה, הבשורה על תקומתה של מדינת ישראל מצאה את יהדות המזרח כחולמת, המומה ונר-עשת מהבשורה. לפתע פתאום כאילו נקרע לפניה הרקיע ונתגלה מתוכה מחזה הגאולה אשר אליו ערגו דורות בחויון משיחי. כך מתאר זאת הנשיא המנוח בן-צבי שהיה מטובי החוקרים של יהדות המזרח. הוא אומר: "בקרב יהדות זו פרצה פתאום תנועה כבירה של שיבת-ציון וחיסול גולת ישמעאל".

אדוני היושבי-ראש, הפגישה בין עדות המזרח לעדות המערב בארץ התרחשה מלכתחילה בתנאים של

פרץ מקרב בני העדה — צעירים, מבוגרים, עולים וותיקים. ישיבות פורמאליות הפכו להיות אירועים רבי-התעניינות, ופעולות תרבות צנועות הפכו לעצרות חג שאליהן נוהרים אלפים שטופי רצון להיראות ככור-דים בלבוש, בשפה, בהפגנת ריקוד, שירה וארחות חיים. ואנשים שתמול-ששום הצפינו מוצאם העדתי היו גאים על עדתם, זקפו קומתם והיו מוכנים יותר להתמודד בקשיי החיים.

כנסת נכבדה, צדקה ראש הממשלה לשעבר באמרה כי מוכרחים לעשות מאמצים דראסטיים וגדולים של טפח מורשת העדות. אולם בינתיים הים הגדול של תרבות בת אלפי שנים של קהילות המורח חלקו יבש וחלקו חילחל מתחת לפני האדמה ונותרו אך אגמים רדודים. הבעיה היא כיצד לחיות שרידים אלה ול-עשותם מים חיים. זהו ללא ספק תהליך מייגע הדורש מאמצים ואמצעים ניכרים. אמת שהפעולה להצלת מורשת העדות החלילה לא מעכשיו. ראויים לציון ולהוקרה מכון בן-צבי, יד בן-צבי, מרכז חקר הפולק-לור, המפעל לטיפוח ריקודי העדות, בית-הספר לאמנות "בצלאל", מוזיאון ישראל, להקת "ענבל", מערכות "במערכה" ו"שבת ועם" ואישים כמו הנשיא בן-צבי. פרופ' ריבלין ויידלו לחיים פרופ' גויטיין, פרופ' גוי, ד"ר בן-צבי, יצחק לוי, יצחק נבון ועוד אישים ומוסדות רבים. אולם למרות תרומתם הגדולה ועיבודתם הברוכה דומני כי מה שהספיקו לחשוף אלו רק מרצפות בודדות בפסיפס הססגוני המכסה קרקע גדולה ורחבת-ידיים אשר סחי הזמן, ההזנחה וההתנכ-רות עורמים עליה ומאכלים בפשרה. כדי להציל, לשמר ולשזור ברקמת חיינו את היפה שבתרבות זו צריך שתיעשה פעולה דחופה, יסודית ובהיקף גדול. פעולה זו צריכה להיעשות בעת ובעונה אחת עליידי בני העדות ועל ידי המוסדות והגורמים הממלכתיים. חבר-הכנסת יצחק נבון, כנסס העדות בבית-ברל, ציין את תפקיד בני העדות באמרו: "יש לטפח את המיוחד שיש בתרבותה של כל עדה — מסורת, תרבות, היס-טוריה. כל עדה חייבת לדעת מאין היא באה, מה עשתה, מה תרמה למדינה, למחשבת ישראל, לפילול-סופיה, להווי, לבניין הארץ, לבטחון. אותו מרוקני יז-קוף קומה אם יידע מי זה אלפסי, לדוגמה. זה פיג את המרירות, זה יקוף קומתו ואז יראה את עצמו מוכשר גם להנהיג אחרים."

אדוני היושבר-ראש, אוכל שוב לספר מנסיוני: לפני כשנתיים ערכנו, בני העדה הכורדית, מבצע חסר תקדים — סמינאר לחקר קישורי העדה הכורדית. אביא להלן מכתבו של ד"ר יששכר בן-עמי, מנהל המרכז לחקר הפולקלור באוניברסיטה העברית, המ-דבר בעד עצמו: "מר שמעוני היקר, ברצוני למסור לך סיכום-ביניים על עבודת היישום, ההקלטה והאי-סוף שבוצעה במשך עשרה ימים במרכז הנופש 'יער ירושלים'. במלאכה זו השתתפו כ-40 חוקרים ממספר מחלקות באוניברסיטה העברית, והן: המרכז לחקר הפולקלור, המרכז לחקר המוסיקה הדתית, החוג למו-סיקולוגיה, מפעל מסורת לשון, החוג ליהדות זמננו, המחלקה לגנטיקה של 'הדסה', וכמו כן שותפו המדור לריקודים עם של ההסתדרות והמוזיאון לאנתרופולוגיה ופולקלור של חיפה. במשך עשרת הימים האלה נעשתה עבודה אינטנסיבית. נאספו מאות רבות של סיפורי

אירחות חיים ונסיות היסטוריות תוך כדי חלוקה כל-שוני, לפחות בעמדות כוח ויוקרה. הגדיר זאת פרופ' ריבלין המנוח, האיש הגדול שהקדיש כל חייו לחקר מור-רשת יהדות המזרח: "עם ישראל שוכן לשבטיו. אין ברכה בשיטוש צורת השבט, אופיו, תכונותיו והלך רוחו ונפשו וכל המיוחד לו. מיווג העם ברכה בו אם הוא שומר על קיום שבטיו. משל למה הדבר דו-מה? לאגודת פרחים: אגודה אחת מחוברת מקיימת שמירה על הפרחים השונים." ד"ר אדלר, איש החי-נוך, הוסיף גורם נוסף, לחשיבות העניין. לדעתו, כל נער שגדל במצוקה, גם כשהוא מגלה רצון ויכולת להתקדמות כלשהי, לעתים קרובות חסרה לו התקווה. כדי שנער זה יעשה את המאמץ הדרוש בדרכו הא-רוכה במוסדות החינוך יש צורך שבבית או בשכונה או במסגרת החברתית-תרבותית שבה הוא מצוי יראה מודל חייו שממנו ייג את ההשראה ואת התקווה.

היטיב לתאר עניין זה ראש עיריית ירושלים, מר טדי קולק, באמרו בכנס ייסוד של אירגון העדה הכור-דית: "אני מאמין שמיווג גלויות יבוא רק כאשר כל עדה ועדה תהיה חזקה בעצמה, שומרת על המסורת שלה ומשתפת בכך גם אחרים, ללא התופעה שאחת רוצה לחקות את השנייה, כי חיקוי הוא בעצמו ביטוי של הרגשת נחיתות." באותו כנס הגדירה את המ-שימה התרבותית ראש הממשלה דאז, הגברת גולדה מאיר: "צודק טדי קולק, באמרו שאין לשוות פנים אחדות לכולם, שכל אחד ידמה לרעהו כמו שתי טיפות מים. אין זה טוב ואין זה נחוץ. נהיה עניים יותר אם זה יהיה כך. אבל אם נשכיל כולנו, — אומרים שאנחנו עם נבון וחכם — אם תבונתנו וחכמתנו יעמדו לנו שעם בואנו הנה למולדת יביא כל אחי ממה שירש בגלות שלו, את הטוב והנעלה, את המנהגים המאפיינים את חיי הקבוצה הזאת או האחרת, וכל אחד ישמור על שלו מבלי להיבדל מהאחר, בזה תהיה רק תוספת טובה ויסודית לעשרה של תרבותנו. נכון, כדי שיהיה כך מוכרחים לעשות מאמצים דראסטיים עוד יותר גדולים. ובזאת אינני חושבת שיש לראות כאילו הממשלה או המדינה עושות טובה למישהו. המדינה רוכשת לעצמה נכס יקר כאשר כוחות אינטלקטואליים אינם הולכים לאיבוד." אכן, אמת גדולה.

מי שעקב אחרי הרגשת התחייה התרבותית של בני העדות בשנים האחרונות יודע מה ערכה של תרבות כאשר הותרו האיסורים החברתיים וטופחו המגמות להבטלת ה"אני" התרבותי והמורשת. מי שראה את החוגגים מבני העדות במימונה — מסורת שקיבלה תנופה אדירה וגרפה רבבות לשמחה אמיתית פנימית, להרגשת הזדהות, להרגשת קניין ערכים — ומי שעקב אחרי תערוכת יהדות המגרב במוזיאון או צפה ב"בוסתן הספרדי" יודע איזה צמאון היה להתרחשויות הללו.

אדוני היושבר-ראש, יכול אני להעיד על עדתי, העדה הכורדית, שחו של נחשלות, כביכול, הודבק בה. כל-כך הריפה היתה תדמיתה עד שצעירים מהעדה עשו הכל כדי להעלים מוצאם ונטשו תוך זילזול מורשת מפוארת בת אלפי שנים, מסורת ענפה, צביון מיוחד במינו, דבקות, אמונה, עבודת אדמה, קד-מוניות וחיים ססגוניים שופעים ורבי-צורה. והנה את התחלנו, בני העדה, בטיפוח המורשת וכאשר המוסדות הממלכתיים נתנו ברכתם לפעילות זו, כמו נחשול אדיר

כנסת נכבדה, מכאן הצורך, לעניות דעתי, בהקמת משרד לתרבות שבו אחד הנדבכים החשובים תהיה פעולה הצלת מורשת העדות; משרד שיהיה ערוך, מאורגן, מצויד ומתקצב כראוי למילוי משימה זו, תוך רתימת בני העדות והגורמים הציבוריים והמחקריים בהיקף מלא ובפעולה מתוכננת.

אדוני היושב-ראש, אסיים בהגדרה קולעת של פרופסור גויטיין: "תרבות איננה גוף אורגני שגזירה עליו שימות. בעולם הרוח יש תקופות של פריחה, תקופות של הרס ושיתוק ותקופות של תחיה ותקומה. אנו לומדים מהעבר מפני שמתחת לתרבותיה של תקופה קדומה מהבהב אור גנוז, אור נשמת חיים."

ממשלת ישראל מצווה לעשות פעולה זו ולעשותה בהרגשה של חובה לאומית ומצווה חברתית — ויפה שעה אחת קודם.

אני מבקש לדון בנושא.

היו"ר מ. בן-פורת:

חבר-הכנסת שמעוני, לא רציתי להפסיק אותך כיוון שהנושא חשוב מאוד, אבל אציין שעברת הרבה על הזמן. אין דבר, זה היה מעניין.

הכיב שמעוני (המערך):

תודה. אבל, לצערך, ראיתי הרבה כסאות ריקים.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות, לתשובה.

שר-החינוך והתרבות א. ידלין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני הושב שחברי הכנסת שנשארו לדיון הזה חייבים תודה לחבר-הכנסת שמעוני על שעה קלה של קורת-רוח ושאר-רוח שהעניק לנו בדבריו המולמדים על תולדות יהדות המזרח ועל מורשתה הרוחנית והאמנותית העשירה והענפה.

אנחנו רגילים לדון ולעסוק רבות בשאלת עילויים של בני עדות המזרח, קידום החינוכי וההשכלתי של תלמידים טעוני טיפוח, אבל האמת היא שקיימת לא רק בעיית עילויים של בני דור ראשון לגאולה, אלא קיימת גם משימה כבדה ואחראית של מיזוג גלויות ועדות. אני סבור שתהליכי המיזוג התרבותי חייבים להיות דו-צדדיים ולא חד-צדדיים. הם חייבים להיות ללא התבטלות של עדה בפני זולתה וללא מחיקת קווי ייחוד תרבותיים בעלי שאר-רוח ונשמה יתרה.

אמנם תרומתה המזהירה של יהדות המזרח — וחבר-הכנסת שמעוני הזכיר את תקופת הגדולים, תקופת סעדיה גאון מחד גיסא ותקופת הרמב"ם מאידך גיסא — התרומה המזהירה של יהדות המזרח בתקופה זו אצורה כבר בצרור התרבות המשותפת של החברה הישראלית, של מדינת ישראל ושל החינוך במדינת ישראל. התרומה המזהירה הזאת תופסת מקום של כבוד בלימודי ההיסטוריה הישראלית, הספרות ומחשבת ישראל; אבל יהדות המזרח זכתה גם במאות השנים האחרונות, שהיו במידה רבה שנות מצוקה, בחיים קהילתיים חשובים וביצירה רוחנית, אמנותית, פולקלוריסטית, שאסור שתעבור מן העולם.

אני סובר שהדרך של כוונה-היתוך וסיר-לחץ וכפיית

עם, פתגמים, חידות, מסורות ואמונות, מנהגים. הוקטו שירי עם וכן שירה ליטורגית ומסורת לשון. הוסרטו ריקודי עם שונים וכן נאסף בכתב תיעוד המשלים אינפורמציה זו. רוב הקשישים צולמו וכן מספר רב של חפצים שהביאו איתם. אין מלים בפי כדי להודות כך לאירגון העדה הכורדית על היזמה הברוכה שגייסתם ועל העזרה שהגשמתם לנו במלאכת האיסוף במבצע זה שהוא ללא תקדים בצורתו, בתכנון ובהיקפו בארץ ואולי בעולם. בוודאי שמת לב להתלהבות המשותפת של הקשישים והחוקרים כשהקשישים שמחו על ההתעניינות וההערכה שמגלים החוקרים לתרבותם, והחוקרים הוקטמו ממטענם העשיר של האינפורמנטים השונים. בריצוננו להקים במסגרת המרכז לחקר הפולקלור 'אוסף כורדיסטאן' שעל השלמתו, עיבודו ופירסומו עוד נבוא בדברים. בשם כל החוקרים אני מודה לך על אירגון המפעל ועל שיתוף הפעולה שזכינו לו."

כנסת נכבדה, פעולה זו שקידמה את חקר העדה הכורדית לא נשארה בודדת. בעקבותיה באו יזמות דומות בעדה הצפון-אפריקאית, בתמינית, בעיראקית ועוד, נוסף ליזמות אחרות שהיו עוד קודם לכן. ברם, אין די באלה. על בני העדות, ובעיקר המשכילים, להירדם למשימה של הצלת מורשת העדות, הנצחתה והחיאתה, וזשיפת דמויות, חידוש מנהגים יפים, תיאור דיוקנאות של אישים ומקומות, הצלת כתבי-יד ועוד. זו פעולה דחופה, ושומה על בני העדות להיות חלוצים במלאכת קודש זו. הדבר נחוץ לנוער, זהו אתגר שימלאו או תוכן וסיפוק.

אולם, אדוני היושב-ראש, משימה זו לא יוכלו לה מבלי שתירטם לכך הממשלה ותקצה לזה המשאבים והאמצעים הדרושים. חוששני שמשרד החינוך והתרבות רחוק ממשמשה זו ריחוק גדול. תקציב המשרד למשימות מעין אלה מסתכם בפתוח מ-130,000 לירות, והתעניינותו בנושאים אלה אפשר להמשיש בהתייחסותו לכך תביעת שהוצא על-ידי העדה הכורדית לפני שנה בקירוב. למרבה הצער והתמיהה, משרד החינוך והתרבות לא נמנה עם אלה שעורו, אבל לתומנו סברנו שאולי ירצה לפחות לברך על המוגמר ושיגרו חוברת שנתגלגלה מגורם לגורם וממחלקה למחלקה עד שהותזה אלינו בצירוף הערה שלצערם לא יכולים לעזור לנו אלא בעצה שכדאי להפיצה ברבים. המדהים הוא כי החוברת והחזרה ולא נמצא בה כל חפץ מבחינת השימוש בה כמקור היסטורי, אתנוגרפי, תרבותי. זאת אותה חוברת שעליה כתב איש דגול את המכתב הבא, לפני שנה בקירוב: "רב תודות על החוברת המהודרת ועשירת התוכן 'התחדשות' המעניקה לקורא תמונה רבת-אנפין של העדה של יוצאי כורדיסטאן; היטבתם לעשות בשקידתכם על כתבי-עת נאה וחשוב זה למען הדורות הצעירים שלכם ולמען כל בית ישראל המתלכד לעם אחד מיוצאי ארצות שונות. מיטב הבנות להעלאתה ולקידומה של העדה התורמת תרומה קונסטרוקטיבית יקרת-ערך לחינוך המדינה." על החתום: אהרן ידלין, או לא שר החינוך והתרבות.

פעולות בסיסיות כמו הכללת מורשת העדות בכתבניות לימודים בבתי-הספר, תכניות תרבות, מחזות, ספרי קריאה, דוקומנטציה, תערוכות וכדומה וכהנה פועל משרד החינוך והתרבות צריך היה ליום אותן ולבצע — ולא עשה כן.

שונות של ריקודי העם השונים. הוקמו במסגרת המפעל לטיפוח ריקודי עדות עשרים להקות, בעיקר של שלוש עדות — הכורדית, התימנית והמארוקאנית.

הפעולה בתחום שימור מורשת יהודי המזרח איננה מתמצית בשני המפעלים האלה, אבל בגלל השעה המאוחרת יורשה לי לקצר. אולי אזכיר רק את האנתרופולוגיה החשובה של החזנות הספרדית וחומר תיעודי על בתי-כנסת בהודו.

במסגרת שלוש השנים האחרונות תמכנו בסופרים מקרב בני עדות המזרח אשר כתבו על המורשת התרבותית שלהם. והדבר שאני מחשיב לא פחות הוא המאמץ שנעשה בשנה האחרונה לכלול בתכנית הלימודים בבתי-הספר, נוסף ליצירות של יהדות ספרד בת-קופת-הזהר של יהודה הלוי, שמואל הנגיד, ישראל גג'ארה ואחרים, גם יצירות של התקופות האחרונות. אנו מעודדים הכללת מבחר יצירות מספרות יהדות המזרח במקראות השונות. כדי להקל על מחברי מקראות בשילוב יצירות ספרות על יהודי המזרח ומשל יהודי המזרח פירסם המרכז לתכניות לימודים במשרדנו רשימה ביבליוגרפית מפורטת של יצירות אלה בצירוף הערות. על יסוד רשימה זו הוכנה אנתולוגיה חשובה של יצירות ספרותיות על עדות המזרח ומשל עדות המזרח. אנתולוגיה זו מיועדת לעורכי תכניות לימודים, למחברי מקראות ולמורים. אנתולוגיה זו נמצאת כעת בהכנה לדפוס ותצא לאור בזמן הקרוב.

כנסת נכבדה, אני משבח את חברי-הכנסת שמעוני על יזמתו. הוא עצמו, עם כל הביקורת שהשמיע, סיפר על מעשים חשובים שנעשו עד עתה. אני חושב שהנושא היה ראוי לדיון בכנסת. אבל הכנסת עומדת בשלהי מושב הקיץ שלה, ואם הנושא יירשם בסדר-היום ספק אם הכנסת תגיע לדיון בו. אני מיעץ — כדי שנקדם את הפעילות בתחום זה — שנעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות, ואולי תסכים הוועדה לעבוד גם בזמן הפגרה כדי לתת תנופה יתירה לנושא חשוב זה שהועלה על במת הכנסת.

היו"ר מ. בן-פורת :

האם המציע מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות?

חביב שמעוני (המערך) :

אני מסכים.

היו"ר מ. בן-פורת :

לפנינו הצעה אחת — להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

ערכים מסויימים על כל שבטי ישראל היא דרך לא נכונה. אמנם לא הייתי רואה כאדיאל פלוראליסם תרבותי בחברה הישראלית, אבל מוטב פלוראליסם תרבותי לת-קופת מעבר — ואינני רוצה להגדיר את אורכה — כדי להקל על הסתגלות של עליות חדשות וכדי להבטיח מי-זוג אמיתי וסינתזה תרבותית חדשה שבה יש לר-אות את האדיאל, לכן טיפוח סגולות ייחוד של כל שבטי ישראל וחינוך להבנה בינתרבותית או ביגשבתית, נקרא לזה איך שנקרא, הוא המפתח למיזוג אמת של העדות.

אני מסכים עם חברי-הכנסת שמעוני שאנחנו מצויים לעשות כל מה שאפשר כדי להקפיד ולשמור על מורשת עדות המזרח השונות. כמובן, כל שנעשה נעשה במסגרות של מגבלות תקציביות קשות, ואי-נני מבין מדוע לא סייעו להוצאתה ולהרצתה של אותה חוברת שכאשר קיבלתי אותה אכן כתבתי אודותיה מכתב הערכה. אבל אני מתאר לעצמי שזהו סיפור מן העבר הרחוק. מכל מקום, אני רוצה לומר לשבחיו של משרד החינוך והתרבות שביזמת האגף לתרבות ואמנות שבו ועל-פי עצתה, יזמתה ותמיכתה של המועצה הציבורית לתרבות ואמנות הוקמו כמה מפעלים חשובים ביותר, ובגלל השעה המאוחרת אס-תפק בציון שני מפעלים בלבד. האחד — המכון לפולק-לור של האוניברסיטה העברית, העוסק בחקר, רי-שום, תיעוד וסיווג של חומר רב-ערך מהמורשת הר-חנית של יהדות המזרח. אביא לפניכם רק דוגמה אחת: הפרויקט של סיפורי עם. פירוש הדבר שעובדי המ-כון לפולקלור, יחד עם המוזיאון לאנתולוגיה ופולק-לור בחיפה, עוברים בין ריכוזי עדות, משוחחים עם זקני העדה ומלקטים כל סיפור עם שראוי לשמר אותו לדורות הבאים, בטרם יחלוף הדור הזה. כמעט כל חודש יוצאת חוברת חדשה ובה לקט של סיפורים מתחנים, סיפורים בעלי ערך.

כבר הזכיר חברי-הכנסת שמעוני את הפעולה הח-שובה של תערוכת חיי היהודים במארוקו במוזיאון ישר-אל. ואכן, גיבשנו קאטאלוג חשוב של תערוכה זו. כן יש לציין את המרכז הקהילתי בדימונה, העוסק באיסוף, מחקר ולימוד של ריקודי הודו. במרכז תרבות העמים לנוער קיימנו את תערוכת יהודי בבל. וכך אפשר היה להמשיך ולהביא דוגמאות נוספות.

אני רוצה להזכיר עוד מפעל מעניין שהגיע פער-לה ענפה, והוא המפעל לטיפוח ריקודי עדות בשיתוף עם המרכז לתרבות וההסתדרות. חשוב כאן לא רק הצד האמנותי אלא גם הערך האחר של זקיפות הקומה של בני העדות. וכמובן, לזה נוסף הצעד המדעי — הדיוקומנטאציה של המפעל. עסקו בהסטרות ובצילומים של המימונה, של החגיגות במידון, של כנס בואי תימן. נעשו צילומים ושקופיות מאורעות שונים, בוצעו הק-לטות ונערך רישום מדויק ומדעי של כוריאוגרפיות

ו. חוק מבקר המדינה (תיקון), תשל"ד—1974 *

(הצעת חבר הכנסת י. תמיר)

אדם רואים דבר חמור. יש רתיעה מנקיטת אמצעים חריפים. לכן אני מסתפק בהצעה זו, ואני מקווה שיש בה כדי לתרום להקניית סמכות לנציב התלונות להגיע את המגנגונים של הממשלה ושל המוסדות המבוקרים להתחשב בסעיף זה.

כן אני מציע כי בסעיף 43(א) תהיה חובת הנציב להצביע על הליקוי והצורך בתיקון.

למעשה, נציב התלונות במתכונת של היום — ואני יודע להבחין בהבדל — דומה כמעט למוסד של מר גדעון לביארי בשירות השידור: הוא שומע תלונות, מגיב עליהן ומפרסם אותן, ואין המשך לפעולה זו. בכל זאת, כשנתונים פירסום לדבר יש בכך כדי להשפיע על הפקיד שסרח לתקן את דרכו. הוא הדין לגבי נציב התלונות. אני רוצה להביא לידי כך שיהיה יותר תוקף מחייב לפעולתו בהוראות החוק. מכאן גם נובעת ההוראה שהוא רשאי לדרוש תיקון הליקויים.

אני עד לתופעה: חולשתו של נציב התלונות מביאה בציבורים מסוימים לרתיעה מלפנות אליו, אומרים: טוב, הוא מפרסם דו"ח נאה, מלא ציונים לשבח או לגנאי, הוא מגלה את הנקודות הראויות לתיקון ולשיפור, ובוה מסתמים העניינים.

מדוע אני מספר את הסיפור הזה? אני שמח שנמצא כאן שר העבודה, הוא ער לנושאים האלה והיה חבר הוועדה. הנה שאלתי את מר גרשון אבנר, שהיה עד לפני זמן מנהל המשרד, עוזרו של מר נבנצל, אם הוא מנסיונו במשך שלוש שנים עמד על התופעה שהפך קידות איננה מקיימת בחלקה את חוקי המדינה. הוא השיב: למה אתה מתכוון? אמרתי לו: ישנו "חוק שופמן" המחייב את הפקידים להשיב תוך שלושה חודשים תשובות מפורטות.

שר העבודה מ. ברעם:

לא רק להשיב, גם לגמק.

יוסף תמיר (הליכוד):

אמר לי מר גרשון אבנר: אני מודיע לך במלוא ההכנעה: הפקידים אינם מקיימים את החוק. זהו דבר חמור מאוד. ואם איננו מקנים לנציב התלונות הציינור סמכות לכפות עליהם כמה דברים — לאן נגיע? מכאן אני בא למסקנה שאנחנו צריכים אט-אט להתקדם לקראת הקניית סמכות למוסד החשוב הזה שפונים אליו רבבות. עליידי תיקון זה נוכל לתרום לפעולתו החשובה ואולי גם לשיפור המנגנון הרחב שאנחנו נזקקים לו יום-יום.

היו"ר מ. בן-פורת:

ישיב חבר הכנסת יוחנן בדר, יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה.

יוחנן בדר (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה): אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפי הצעת ועדת-

היו"ר מ. בן-פורת:

אנו עוברים לסעיף הבא: הצעת חוק מבקר המדינה (תיקון), תשל"ד—1974, של חבר הכנסת יוסף תמיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסף תמיר.

יוסף תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מלאו שנתיים לפעולתו המסועפת והחשובה של נציב תלונות הציבור. על שולחן הכנסת הונחו שני דינים-חשבונות שבהם משתקפות פניותיהם של יותר מאשר 20,000 אזרחים שפנו אל ד"ר נבנצל ואל מנהל לשכת התלונות במשך השנה שחלפה. מתברר שכ-50% מכלל התלונות תלונותיהם צודקות, וזהו אחוז גבוה מאוד, ואפילו מכאיב. ולא תמיד תוקנו הליקויים שנתגלו, מפני שלנציב תלונות הציבור אין מה שמכונה "שיניים". ורבות מהפניות לא הגיעו לכלל בירור סופי בגלל טיפול המכונה "סחבת", או פיגורים.

שתי התופעות האלה מורות על חשיבותה המרובה של ההערה שהעיר ד"ר נבנצל, מבקר המדינה ונציב התלונות, בפתח הדו"ח השנתי — ואני מצטט: "כאן המקום להצביע על הרתיעה במינהל הציבורי בישראל מהסקת מסקנות לגבי עובד האחראי לכשלון. על תופעה זו דרוש לתת את הדעת." כך אומר המבקר. דהיינו, אנו צריכים לעבור לשיטת פעולה של שחר ועונש: אדם שמצטיין — יש להעריך את עבודתו; ואדם שמתרשל — צריך להעניש אותו. אחרת לא נגיע לכלל יעילות בתחום זה. וממשיך המבקר וכותב: "בוודאי שיש לזכור שגם עובד ציבור זכאי למלוא ההבנה וההגנה. אולם הנכונות ללמוד לקח במישור האישי צריכה להיות מורגשת כגורם מרתיע ומדרבן." זוהי מסקנה כנה המתבקשת מאליה. לכן אני בא לכלל דעה שעלינו לתקן את החוק ולקבוע כללים בעלי משמעות שיסייעו לנציב התלונות בעבודתו.

אני רוצה להציע תיקון בחוק מבקר המדינה, והוא שבסעיף 43(ב) יבוא סעיף קטן (ג) האומר: "מצא נציב תלונות הציבור כי התלונה היתה מוצדקת וכי מידת הפגיעה חורגת מליקוי גרידא, רשאי הוא לדרוש ממי שהתלונה עליו, ואם ראה לעשות כן — גם מהממונה, לתקן את הפגיעה ולקבוע את הזמן לתיקונה." אינני מציע לכנסת לקבוע שהוא חייב לדרוש לתקן את הפגיעה, אלא אני אומר שהוא רשאי.

אני יודע את הרגישות הרבה של בני עמנו שלא להחמיר בעונשים. בסופו של דבר אני חושב שזו מדיניות שאיננה עומדת במבחן המציאות, ואנו צריכים להתקדם בנושא זה אט-אט.

הצעתי בחקיקה שאנו אף נקנה זכות לנציב תלונות לחייב בתשלום פיצויים במקרים מסוימים עבריינים האחראי לנזקים, כפי שהדבר מקובל בשבדיה, נורווגיה, פינלנד, ניו-זילנד ודנמרק. אבל חברי בהנהלת סיעת הליכוד אמרו שבהטלת פיצויים על

החוק, שהובאה לקריאה מוקדמת, לדיון בוועדה לענייני ביקורת המדינה, להכנתה לקריאה ראשונה. אנחנו נישגשים להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק מבקר המדינה (תיקון), תשל"ד—1974, לוועדה לענייני ביקורת המדינה נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת :

רבותי חברי הכנסת, הישיבה הבאה תתקיים ביום ב' הבא, בשעה ארבע אחר-הצהריים. ישיבה זו נעילה.

משנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה מ-25 ביוני 1974 החליטה הוועדה במליאתה ב-9 ביולי: הוועדה תדון לא יאוחר מאשר בחודש אוגוסט בהצעות לתיקון חוק מבקר המדינה. ואני מוכרח לציין כאן שחברי-הכנסת יוסף תמיר הגיש את הצעתו עוד ב-4 ביוני, לפני-כן. אין אני יכול להביע פה דעה מריטורית על הצעתו של חבר-הכנסת יוסף תמיר בשם הוועדה. אבל התייעצתי עם ראשי הסיעות בוועדה והם מסכימים שההצעה של חבר-הכנסת יוסף תמיר תעבור לוועדה לענייני ביקורת המדינה. לפיכך יכול אני להמליץ בשם הוועדה להעביר את ההצעה לוועדה לענייני ביקורת המדינה.

היו"ר מ. בן-פורת :

חברי הכנסת, לפנינו הצעה להעביר את הצעת

הישיבה ננעלה בשעה 17.10.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות ע"ט-פ"א

- א. שאילתות ותשובות.
- ב. חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח (קריאה ראשונה) — המשך הדיון.
- ג. חוק נכי המלחמה בנאצים (תיקון מס' 7), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- ד. חוק מילווה רכש, תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- ה. חוק מילווה חסכון (תיקון), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- ו. סקירת שר המשטרה על פעולות משרדו — תשובת השר.
- ז. סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו — תשובת השר.
- ח. סקירת שר המסחר והתעשייה על פעולות משרדו — תשובת השר.
- ט. חוק לתיקון פקודת הרשויות המקומיות (מס' עס"ק) (מס' 6), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- י. חוק מילווה מלחמה על שבת מקרקעין, תשל"ד — 1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יא. הצעות לסדר-היום.
- יב. הצעות חוק של חברי כנסת.
- יג. סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו — דיון.
- יד. המצב בבתי המשפט — דיון.
- טו. סקירת שר הדתות על פעולות משרדו — דיון.
- טז. פיזור האוכלוסיה בארץ — דיון.
- יז. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 15), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- יח. חוק הרשויות המקומיות (ייעוץ משפטי), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- יט. הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה — דיון.
- כ. הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת — דיון.
- כא. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 5), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- כב. חוק לתיקון פקודת הידיעות הטלגרפיות לעתונות, תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 6), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק אכיפת פסקי חוץ (תיקון), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק בנק הדואר (תיקון מס' 3), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק הירושה (תיקון מס' 3), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק העזרה המשפטית למדינות זרות (תיקון מס' 2), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כח. חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי הסוהר (תיקון), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- כט. חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- ל. העלאת מחירי התחבורה הציבורית — דיון.
- לא. מצב התחבורה הציבורית בתקופת חירום — דיון.
- לב. חוק המכר (דירות) (תיקון), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- לג. חוק ההסגרה (תיקון מס' 3), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- לד. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- לה. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 38), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- לו. חוק לתיקון פקודת הרשמים, תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- לז. חוק הסעד (טיפול במפגרים) (תיקון מס' 2), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- לח. חוק כפיית קיום פסקי דין, תשל"ד — 1973 (קריאה ראשונה).
- לט. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ד — 1970 (קריאה ראשונה).
- מ. חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית — הסוכנות היהודית לארץ-ישראל (תיקון), תשל"ד — 1974 (קריאה ראשונה).
- מא. חוק שיפוט בענייני התרת נישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב — 1972 (קריאה ראשונה).
- מב. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב — 1972 (קריאה ראשונה).
- מג. חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 10), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- מד. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- מה. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- מו. חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 5), תשל"ג — 1973 (קריאה ראשונה).
- מז. התערבות שר הפנים בעניין הרכבת הנהלות ברשויות המקומיות — דיון.

גב. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
 גג. חוק בית-הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א—1971 (קריאה ראשונה).
 נד. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג—1973.
 נה. הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה.

מח. שביתת הרעב של שלושת פעילי העלייה במוסקבה: רובין, אשבל וגאלאצקי — דיון.
 מט. חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
 נ. עליית יהודים מארצות המערב וקליטתם — דיון.
 נא. חוק לתיקון פקודת הטלגראף האלחוטי, תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות ע"ט—פ"א

137. מ. ירד (הליכוד): מצב המקלט.
 138. ה. לנדאו (הליכוד): מצוקת הדיור בארץ ואלפי דירות ריקות — על פי סקר משרד השיכון.
 139. ח. שמעוני (המערך): פעולה דחופה להצלת מור-שת עדות המזרח.

134. ג'. מועדי (המערך): מצב הרשויות המקומיות הערביות.
 135. ת. טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה): השל-טון המוניציפאלי בכפרים הערביים.
 136. ס. אלוזעבי (המערך): מצב האזרחים הערביים במדינה.

ג. הצעת חוק מילווה מלחמה על שבח מקרקעין, תשל"ד—1974

1. הגדרות
 בחוק זה —
 (2) עלה שווי המכירה על הסכום הפטור, יינתן למוכר זיכוי מהמילווה בשיעור הסכום הפטור מחו-לק לשווי המכירה.

5. פטורים נוספים

מי שפטור ממס שבח בשל עסקה פלונית יהיה פטור מהמילווה על השבח באותה עסקה.

6. מניעת כפל מילווה

שבח שחייבים עליו מילווה מלחמה לפי חוק מילווה מלחמה, תשל"ד—1973², לא יהיו חייבים עליו במילווה לפי חוק זה.

7. המילווה ישא ריבית

(א) המילווה ישא ריבית בשיעור של 3% לשנה —

(1) על סכומים ששולמו בשנת המס 1974 — החל מיום כ' בניסן תשל"ה (1 באפריל 1975);

(2) על סכומים ששולמו בשנת המס 1975 — החל מיום א' בניסן תשל"ו (1 באפריל 1976);

(3) על סכומים ששולמו בשנת המס 1976 — החל מיום י"ג בניסן תשל"ז (1 באפריל 1977).

(ב) הריבית תהיה פטורה ממס הכנסה.

8. המילווה צמוד למדד

(א) בסעיף זה —

(1) "מדד יוקר המחיה" — כמשמעותו בחוק מילווה בטחון, תשי"ז—1956³;

(1) תהא לכל מונח המשמעות שיש לו בחוק מס שבח מקרקעין, תשכ"ג—1963¹ (להלן — חוק מס שבח), אם אין בחוק זה הוראה אחרת;
 (2) "התאריך הקובע" — י"ב בניסן תשל"ז (31 במארס 1977).

2. הטלת המילווה ושיעורו

אדם יהא חייב למדינה מילווה מלחמה (להלן — המילווה) בשיעור של 3% מהשבח במכירת זכות במקרקעין או בפעולה באיגוד מקרקעין (להלן — עסקה), שנעשתה בין יום פירסומו של חוק זה לבין יום י"ט בניסן תשל"ה (31 במארס 1975).

3. מועד התשלום

המילווה ישולם במועד לתשלום מס השבח בשל העסקה.

4. פטור וזיכוי לדירת יחיד

במכירת כל הזכויות שיש ליחיד בדירת היחיד שלו יחולו הוראות אלה:

(1) לא עלה שווי המכירה על 200,000 לירות — ואם גרה בדירה משפחה שיש בה לפחות ארבעה ילדים שלא מלאו להם 21 שנה, הסכום האמור בתוספת 20,000 לירות בשל כל ילד שלא מלאו לו 21 שנה, החל בילד הרביעי — (להלן בסעיף זה — הסכום הפטור), תהיה המכירה פטורה ממיל-ווה;

¹ ס"ח תשכ"ג, עמ' 156.

² ס"ח תשל"ד, עמ' 3, עמ' 59.

³ ס"ח תשי"ז, עמ' 8.

מלחמה, תשל"ד—1973, יחולו על התעודות לפי חוק זה.

10. פרעון המילווה והריבית

הוראות סעיף 7 לחוק מילווה מלחמה, תשל"ד—1973, לגבי פרעון המילווה לשנת 1974 והריבית עליו, יחולו לגבי המילווה שלפי חוק זה.

11. מילווה שלא שולם עד התאריך הקובע

מילווה שלא שולם עד התאריך הקובע ייהפך למס.

12. תחולת הוראות חוק מס שבה

הוראות חוק מס שבה יחולו על המילווה כאילו היה חלק מהמס והוא במידה שאין בחוק זה הוראה אחרת לאותו עניין.

13. ביצוע ותקנות

שר האוצר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.

(2) "מדד יסודי", על סכומים ששולמו בכל אחת משנות המס 1974, 1975 ו-1976 — מדד יוקר המחיה שיתפרסם לדצמבר של השנה שבה שולם;

(3) "מדד חדש" — מדד יוקר המחיה שיתפרסם לדצמבר 1989.

(ב) קרן המילווה תהיה צמודה למדד יוקר המחיה; נתברר בעת פרעונו של המילווה כי המדד החדש עולה על המדד היסודי, ייפרע המילווה כשהוא מוגדל באופן יחסי לשיעור העלייה של המדד החדש.

9. תעודות מילווה

(א) על סכומי מילווה ששילם אדם עד התאריך הקובע יינתנו לו עד ליום כ"ג באדר ב' תשל"ח (1 באפריל 1978) תעודות הרשומות על שמו.

(ב) הוראות סעיף 6(ג) עד (ו) לחוק מילווה

הסתייגות לחוק הנ"ל

לסעיף 2

א. לכנבראון מציע :

במקום "3%" יבוא "1%".

ד. הצעת חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974

(הוגשה על-ידי חבר-הכנסת א. מלמד)

1. הגדרות

בחוק זה —

"צעיר" — מי שלא מלאו לו ארבעים שנה.

"זוג צעיר" — בני-זוג צעירים שנישאו לאחר א' בתשרי תשל"ב.

"צעירים העומדים להינשא" — בני-זוג צעירים, שנרשמו כדין לנישואין ומועד נישואיהם יחול תוך שישה חודשים מיום הירשומם.

"דיוור לזוגות צעירים" — דירה הראויה למגורי זוג צעיר לפי כללים שייקבעו על-ידי השר.

2. לשכות שיכון לזוגות צעירים

שר השיכון יקים ברחבי המדינה לשכות לשיכון זוגות צעירים וצעירות העומדים להינשא (להלן לשכת שיכון) ויקבע את תחום שירותן.

3. תפקידי לשכות שיכון

(א) לשכת שיכון תנהל רישום של צעירים העומדים להינשא ושל זוגות צעירים.

(ב) תנחה צעירים העומדים להינשא וזוגות צעירים בדרכים להשגת דיור לזוגות צעירים וב-הבטחת מימוש זכויותיהם לדיור על-פי חוק זה ועל פי כל דין.

(ג) תקבע את זכויותיהם של צעירים העומדים להינשא וזוגות צעירים לדירה לזוגות צעירים, ותודיע להם זכויותיהם על פי חוק זה ותסייע להם במימושו.

(ד) תנחה צעירים העומדים להינשא וזוגות צעירים בבחירת תכניות חסכון לשיכון הנהוגות בישראל.

4. הזכות לשיכון

שר השיכון, בהתייעצות עם שר האוצר ובאישור ועדת העבודה, יקבע בחודש ניסן של כל שנה, בתקנות, את כללי הזכות לשיכון צעירים אשר נרשמו לנישואין ולזוגות צעירים ואת המבחנים שעל פיהם יקבעו לשכות השיכון את זכויותיהם של הנרשמים.

5. כללי זכאות לשיכון

כללי זכאות שיוקנו, כאמור, יתייחסו בין היתר להכנסותיהם ורכושם של בני-הזוג והוריהם, מספר הנפשות התלויות בהם ובהוריהם, צפיפות הדירה של בני הזוג והוריהם ואיכותה, ורשאי השר לקבוע כללים מיוחדים לסוגי זוגות צעירים, לסוגי דירות לזוגות צעירים, לישוב מסויים או לסוגי ישובים.

6. פומביות ופירסום

בכל שנה במועד שייקבע על-ידי השר ובדרך שתקבע על-ידי תפורסם רשימה מעודכנת של זכאים לדיור לזוגות צעירים שנרשמו בלשכות השיכון ורשימת הזכאים שקיבלו דיור לפי חוק זה.

7. ערר

ערר על קביעת לשכת שיכון, על הכללת זוג צעיר-ים או זוג שנרשם לנישואין ברשימת הזכאים או אי-הכללתו יוגש על-ידי מי שרואה עצמו נפגע לוו-

לדיוור יובא בחשבון משך נישואיהם שקדם למועד פירסום הכללים.

9. ביצוע

שר השיכון ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי לקבוע בצווים את הגופים שבאמצעותם תמומש זכותם של זוגות צעירים לדיוור.

עדת ערר שתמונה על-ידי השר, אשר יקבע את דרכי מינויה, הרכבתה, סדרי עבודתה, סמכויותיה והכללים המנחים אותה.

8. הוראות מעבר

בני זוג צעירים שנישאו לאחר א' בתשרי תשל"ב, ולפני פירסום כללי הזכאות לראשונה, ייראו כמי שנישאו ביום פירסום הכללים, אך בקביעת זכויותיהם

ד ב ר י ה ס ב ר

מטרת החוק היא להקל על מצוקת הנרשמים לנישואין ועל הזוגות הצעירים על-ידי הטלת חובה על שר השיכון לקבוע מדי שנה ולפרסם ברבים את אלה: א. כללי זכאות לשיכון של נרשמים לנישואין ושל זוגות צעירים; ב. רשימות מקומיות של זכאים ושל פתרונות שהוצעו להם.

כל זוג צעיר הנרשם לנישואין יוכל לברר את זכותו לשיכון ולכלכל על פי מידע זה את צעדיו בבניין ביתו.

רבים הצעירים העומדים להינשא שדוחים את נישואיהם, ומתרבים הזוגות הצעירים הדוחים את לידת ילדם הראשון, ואף נזקקים לביצוע הפלות מלאכותיות, בגלל מצוקת השיכון שהם נתונים בה. מצוקה זו גוברת והולכת עם עלייתם המסחררת של מחירי הדירות בשנים האחרונות. מצוקת השיכון נעשתה חמורה ביותר בגלל תעלומת הכללים והמבחנים שעל פיהם מסייע משרד השיכון לזוגות צעירים לפתור את בעיית מצוקתם. לאחרונה אמנם נמצאו הסדרים, אך הדרך הטובה לפתרון הבעיות היא על-ידי הסדר חקיקתי.

ה. הצעת חוק מבקר המדינה (תיקון), תשל"ד—1974

(הוגשה על-ידי חברי הכנסת י. תמיר)

היתה מוצדקת וכי מידת הפגיעה חורגת מליקוי גרידא — רשאי הוא לדרוש ממי שהתלונה עליו, ואם ראה לעשות כן — גם מהממונה, לתקן את הפגיעה ולקבוע את הזמן לתיקונה.

(ב) סעיף קטן (ג) יסומן (ד) וסעיף קטן (ד) יסומן (ה).

1. תיקון סעיף 43(א)

בסעיף 43(א) לחוק המקורי, במקום המלים "ור" שאי הוא להצביע" יבוא "ויצביע".

2. סמכות לדרוש תיקון הפגיעה

(א) בסעיף 43 אחרי סעיף קטן (ב) יבוא: "(ג) מצא נציב תלונות הציבור כי התלונה

ד ב ר י ה ס ב ר

על חומרת העבירות והפגמים בשירות הציבורי ובגופים המבוקרים. מה שתמור לא פחות הוא שהעוברים על סדרי התקינים של הממשל לסוגיו אינם צפויים לתת את הדין על כך והדבר משפיע, לדעתי, באופן שלילי על ארצות חיינו, על מערכות המוסר וטיב השירותים לציבור. מוצע לכן להזמיר בנדון. זאת לדעת שבשבדיה (כה פועל ה"אומבדסמן" מאז ראשית המאה הקודמת), בנורבגיה, בפנילאנד, בדניה, ובניו-זילאנד, ראה המ"ח חוק צורך לצייד את נציב התלונות בסמכות המוצעת בתיקון שלפנינו.

בארצות אלו ובאחרות פועל הכלל הזה בהצלחה.

בעת כינון נציב תלונות הציבור (הוא מבקר המדינה) ובמהלך החקיקה והקשורה במוסד ובסמכויותיו נתקיימו דיונים בדבר מידת הכוח שיש להעניק ולפקיד בידי נציב תלונות הציבור כדי להילחם בעוברים על החוק והמפירים את סדרי השלטון התקין כדי להעמידם על אחריהם למעשים החורגים מהסדר הטוב ולהענישם.

בשתי הוועדות המיוחדות שהכינו את החוק (בכנסת השישית והשביעית) נחלקו הדעות בסוגיה זו והוסכם לדחות את ההצעה לדרוש תיקון הפגיעה עד שנלמד מנסיון פעולתו של הנציב.

לפנינו עתה שני דוחות שנתיים. הממצאים מורים

נספח מס' 1

1. טבלת ניקוד על פי הקריטריונים

הנ"ש	פרטים	ניקוד	משקל	הערות
משך זמן נישואין • צורת מגורים	עד שנה — בשכירות	100	10%	שאר צורות המגורים האפשריות ישתלבו באחת משתי צורות המגורים שצויינו.
	עם ההורים	50		
	2 — 1.1 — בשכירות	100		
	עם ההורים	100		
	3 — 2.1 — בשכירות	150		
	עם ההורים	150		
גודל משפחת הזוג	3.1+ — בשכירות	200	15%	אשה בהריון מחודש חמישי ומעלה נחשבת לנפש נוספת.
	עם ההורים	200		
	2	0		
	3	100		
צפיפות הדיור	4	250	15%	
	5+	300		
	עד 2.0	0		
	2.1 — 2.5	100		
הכנסה כוללת למשפחה	2.6 — 3.0	300	30%	1. לא עובד, פרט לסיבה רפואית, יקבל את מחצית הניקוד על ההכנסה = 300 נק'. 2. אשה עובדת תקבל תוספת 100 נקודות ללא התחשבות בגובה ההכנסה.
	עד 1,000 ל"י	600		
	1,001—1,300	500		
	1,301—1,600	400		
	1,601—1,900	300		
	1,901—2,200	150		
מספר נפשות כולל במשפחה המוצא (בעל)	2,201+	0	7.5%	
	עד 4	0		
	5	50		
	6	100		
	7	120		
	8 +	150		
מספר אחים/אחיות לא נשואים (בעל)	1	0	7.5%	
	2	50		
	3	100		
	4	120		
	5 +	150		
מספר נפשות כולל במשפחת המוצא (אשה)	עד 4	0	7.5%	
	5	50		
	6	100		
	7	120		
	8 +	150		
מספר אחים/אחיות לא נשואים (אשה)	1	0	7.5%	
	2	50		
	3	100		
	4	120		
	5 +	150		

נספח מס' 2

סכומי הסיוע למשתכנים

ישובי פיתוח		ערי עולים		ישובים אחרים	
קבוצה א'		קבוצה ב'		קבוצה א'	
95,000 ל"י		80,000 ל"י		70,000 ל"י	
60,000 ל"י					
קריית-שמונה	טבריה	רמת-ישי	גדרה	חדרה	כפר-סבא
חצור	כרמיאל	אור-עקיבא	אור-יהודה	חיפה	הוד-השרון
מעלות	צפת	בנימינה	באר-יעקב	טבעון	הרצליה
שלומי	מגדל העמק	גבעת-עדה	גן-יעבנה	נהריה	חולון
בית-שאן	ראש-פינה	זכרון-יעקב	יהוד	קריית-ביאליק	נתניה
ירוחם	נצרת	טירת-הכרמל	כפר-יונה	קריית-מוצקין	פתח-תקווה
מצפה-רמון	עפולה	יקנעם	לוד	אזור	קריית-אנו
אילת	עכו	נשר	מזכרת-בתי	אשדוד	ראשון-לציון
ירושלים	בית-שמש	עתלית	קדימה	בני-ברק	רחובות
	יבנה	פרדס-הנה	קריית-עקרון	בת-ים	רמת-גן
	קריית-מלאכי	קריית-אחא	רמלה	גבעת-שמואל	רמת-השרון
	קריית-גת	קריית-ים	אשקלון	גבעתיים	רעננה
	שדרות	רכסים	מבשרת-ירושלים	גני-תקוה	הל-אביב
	נתיבות	אבן-יהודה	נס-ציונה		
	אופקים	באר-שבע			
	ערד				
	דימונה				
	מנחמיה				

ז. מסקנות ועדת העבודה בדבר פיטורי עולים ממקומות עבודתם והמשבר החמור בקליטה

מסקרים של משרד המסחר והתעשייה מתברר שרק 3% מן העובדים בתעשייה הישראלית הם אקדמאים, כשמחציתם בעלי מקצועות בטכנולוגיה, הנדסה ומדעי הטבע, לעומת 5%—6% בתעשייה בארצות מפותחות אחרות. נציגי המשרדים הממשלתיים מסרו כי בשנים הבאות צפוי עודף ניכר של אקדמאים בישראל, ולפי נתונים שנמסרו על-ידי נציגי משרד העבודה היה בסוף מאי 1974 ביקוש עבודה מצד 820 מהנדסים ואדריכלים שמהם 85% הם עולים, חדשים. מדיוני הוועדה מתברר, כי בעיית העסקתם של עולים אקדמאים משתקפת בפיטורי עולים ממקומות עבודתם — בקשר לפיטורי עובדים במפעלים לפי הנוהל "ראשון נכנס — אחרון יוצא" במקרה של צמצומים בתעסוקה. כן נתבררה הבטיחה של התאמת עולים אקדמאים לתפקידיהם החדשים, מגבלות גיל וזמניות בעבודה.

אחת הסוגיות המרכזיות שהועלו במישור זה בוועדה היתה שאלת העסקתם של מהנדסים עולים בתפקידי הנדסאים וטכנאים. נציגי משרד הקליטה מסרו כי אם לא ישתנה אופי התעשייה בשנים הקרובות עלול להיווצר בארץ עודף מסוים של היצע מהנדסים לשוק העבודה, אך לעומת זאת יהיה מחסור גדול בטכנאים והנדסאים.

בישיבת הכנסת מיום י"ט באדר תשל"ד (13 במארס 1974) הוחלט להעביר לדיון בוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום שהגיש חבר-הכנסת שובל בנושא הנ"ל. ועדת העבודה קיימה שלוש ישיבות לדיון בנושא זה ושמעה את נציגי המשרד לקליטת העלייה, משרד העבודה, משרד המסחר והתעשייה, ההסתדרות הכללית, ההסתדרות המהנדסים, ואת נציגי ההסתדרות הדסאים והטכנאים. בגלל חשיבות הנושא הרחיבה הוועדה את דיוניה על בעיות התעסוקה לעולים אקדמאים והבעיות הכרוכות בקליטה המקצועית והחברתית של עולים אלה במקומות עבודה.

לפי נתוני משרד הקליטה שנמסרו לוועדה על שנים האחרונות ציבור בעלי מקצועות מדעיים ואקדמיים חפשיים וטכניים בקרב עולים, ובשנת 1973 הגיע ל-44.2% מכלל בעלי משלח-יד מבין העולים. עם אלה נמנו כ-2,500 מהנדסים, 1,100 רופאים, 1,800 מורים ו-850 בעלי תארים במדעי הרוח והחברה. עולים אקדמאים אלה מיתוספים על ציבור בעלי מקצועות דורמים בישראל שהיו ב-1972 כ-17% ולפי האומדן לגבי 1973 18% מכלל המועסקים, שהוא מן הגבוהים בעולם.

הקמת תעשיות ומלאכה באזורי פיתוח, לרבות תעשיות מתוכנמות, למען הרחבת מקורות התעסוקה לעולים ולמען פיתוחם הכלכלי והחברתי של אזורים אלה.

5. הוועדה קוראת ללשכת התיאום של האירגונים הכלכליים ולהתאחדות בעלי התעשיה, וכן למשרדים הממשלתיים, לעשות להגדלת אחוז האקדמאים בתעשיה הישראלית, בהתאם למגמה בתחום זה בארצות מפורחות אחרות.

6. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת הסתדרות ההנדסאים והטכנאים כי אם יש אקדמאים הרוצים בהסבה לתארי הנדסאי וטכנאי — אין הסתדרות ההנדסאים והטכנאים מתנגדת להסבה מקצועית, בתנאי שהסבה כזו תיעשה בצורה מסודרת למשרות אלו. הוועדה הסתדרות ההנדסאים והטכנאים מתייחסת למשרות שאינן ייחודיות למהנדסים על-פי החוק. הוועדה סבורה כי יש לעשות לשילובם הנאות של עולים במקומות העבודה.

7. הוועדה מביעה הערכה למשרד לקליטת העלייה ולמשרד העבודה, אשר נקטו יוזמות לעריכת קורסים להסבה מקצועית לעולים אקדמאים, וממליצה להרחיב את רשת הקורסים. הוועדה פונה למשרד העבודה לנ"קוט, בשיתוף עם המשרד לקליטת העלייה וההסתדרות, יוזמות, נוספות לעריכת קורסים ופעולות להתאמת תפקידים של עולים אקדמאים — דבר המתחייב מקשיי השפה, שוני במושגים, דרכי העבודה והתפעול שבהם עסקו העולים בעבודותיהם בארצות מוצאם לעומת המצב בישראל. הוועדה בדעה כי יש לעשות מאמצים למצוא מקומות תעסוקה לעולים במקצועותיהם, אך עם זאת ממליצה לפעול להסבה מקצועית במקרים שבהם לא ניתן למצוא תעסוקה כזו.

8. הוועדה רושמת לפנייה את הודעות נציגי ההסתדרות, כי בכוננת הוועדה המרכזת של ההסתדרות הכ"לית לערוך דיון בעניין פעולת הקליטה, ובמיוחד בעיית העולים האקדמאים, וכי המחלקה לקליטה של ההסתדרות תיוונו יחד עם הוועדה לאקדמאים ביור מערכת היחסים שבין הסתדרות המהנדסים ובין הסתדרות ההנדסאים והטכנאים, בכל הנוגע לקליטת עולים, כדי למנוע היווצרות מצב בו חסבול הקליטה.

הוועדה רושמת לפנייה גם את החלטת המחלקה לקליטה בהסתדרות הכללית ליוונו דיון בדרכי הביור והביצוע של החלטות הוועידה ה-12 של ההסתדרות נגד הפליה גילית ונגד מושג ה"ומניות" בעבודה, גורמים הפוגעים בעיקר באפשרויות תעסוקתם של עולים חדשים.

9. הוועדה קוראת למוסדות הממשלה, הסוכנות היהודית, ההסתדרות ואירגונים וולונטאריים בישראל להגביר את ההסברה בקרב הציבור הרחב, ובמיוחד במקומות עבודה, בדבר החשיבות האומית העליונה שטמונה בקליטה נאותה של העלייה הזורמת לישראל והתולדת המשקית והחברתית שתצמח לחברה הישראלית מעלייה זו הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך.

עם זאת פונה הוועדה לציבור העולים החדשים, בכלל זה ציבור האקדמאים העולים, לראות לעצמם את גוראמי ואנושי בפנייה להתיישבות באזורי פיתוח ישובי ספר, לרבות נטילת יומה ונכונות לשרת בתפקידים המתחייבים מצרכיה ומגבלותיה של המדינה.

לאחר העיון שהובא לידיעת הוועדה ושמיעת נציגי המשרדים הממשלתיים, נציגי ההסתדרות הכ"לית ונציגי האירגונים באה ועדת העבודה לידי המסקנות הבאות:

1. הוועדה מביעה דאגה עקב התחזיות המצביעות על סכנת היווצרותה של בעיה חמורה בשל העדר תעסוקה מלאה לציבור אקדמאים עולים, דבר העלול להיות מכלול למגמות עידוד העלייה.

2. הוועדה ערה לעובדה כי בעיית תעסוקת אקדמאים בישראל דומה לתופעה מקובלת בארצות מפורחות שבהן גדל ציבור גומרי אוניברסיטאות ובעלי תארים אקדמיים, בעוד אשר קצב היצע התעסוקה במוסדות להשכלה גבוהה, בשירותים ובתעשיה אינו מדויק תמיד את צרכי ציבור מבקשי העבודה בתחומים אלה. בישראל מיתוסף לכך ציבור אקדמאים עולים. עם זאת הוועדה בדעה, כי צרכי קליטת העלייה דורשים פתרון לבעיות התעסוקה בתחום זה, והיערכות הציבור ומוסדות הממשל כדי לנצל את הפוטנציאל המשקי שבגידול ציבור האקדמאים בארץ ומניעת היווצרותה של בעיות כלכליות וחברתיות על רקע זה. הוועדה בדעה כי על המשק להיערך לצרכי העלייה וכי קיים צורך בהסברה נרחבת בקרב העולים למען יתאימו עצמם בקבלת מקומות עבודה לפי צרכי הממשל בישראל.

3. הוועדה רושמת לפנייה את הודעות נציגי הממשלה על האמצעים שנקטו המשרד לקליטת העלייה ומשרדי ממשלה אחרים, לפתרון בעיית תעסוקתם של אקדמאים עולים. בין האמצעים הללו יש לציין את פעולותיה של המועצה האומית למחקר ולפיתוח שהצליחה לסדר, תוך שנת 1973, בעבודה 150 עולים אקדמאים. הוועדה מברכת גם על הנסיגות להקמת קואר פראטיבים לעולים אקדמאים, לייסוד חברות ומפעלים עתיריידע, לניצול מיוונו הידע המצטבר בישראל לשם ייצוא לחוץ-לארץ. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת מנכ"ל המשרד לקליטת העלייה כי הוקמה קרן מיוחדת בסך 100 מיליון דולאר, שמהם 25 מיליון דולאר מיועדים ליצירת מקורות תעסוקה לעולים אקדמאים ו-75 מיליון דולאר ליצירת מקורות תעסוקה לכלל ציבור האקדמאים בישראל תוך העדפת אזורי פיתוח להשקעות בתחום זה. ועדה בין-משרדית מיוחדת הוקמה למימוש הפעולות בתחום זה, לרבות אי-תורם והכנתם של מקומות התעסוקה.

הוועדה רשמה לפנייה את הודעת מנכ"ל המשרד לקליטת העלייה בדבר היוזמה להקים קריית-מדענים בדימונה, שנועדה בין היתר למשוך עולים לאזור זה ולסייע בפיתוחה של אוניברסיטת בן-גוריון בגב. כן רשמה הוועדה לפנייה, כי המשרד לקליטת העלייה ומשרד החינוך והתרבות החליטו, יחד עם הסוכנות היהודית, על הקמת אגודה לקידום התרבות והאמנות שנועדה, בין היתר, לשלב את גלי העלייה החדשה בחיי התרבות בישראל.

4. עם זאת מצינת הוועדה בצער את הערכותיהם של נציגי משרדי הממשלה והמוסדות הציבוריים הנוגעים בעים בדבר, כי התעשיה בישראל אינה בנויה לקליטת מהנדסים רבים נוספים הבאים עם גלי העלייה החדשה. הוועדה בדעה כי על משרד המסחר והתעשיה לבדוק בדחופות אפשרויות למימוש הציפיות בדבר

ת. מסקנות ועדת הכלכלה בדבר קנסות ותשלומים מיוחדים למתיישבים העוברים את מכסת המים של 70%

בפועל אינן מגיעות לכדי 70% (או 80% בישובי הנגב, ההר ובישובים דומים) ממכסות המים המתוכננות שלהם.

ב. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר החקלאות ונציגי המים על החזר של 80% מן הקנסות ליעול רשת המים, אך היא רואה לציין שאין בכך כדי לפתור את הבעיה כולה.

ג. הוועדה ממליצה לפנייה שר החקלאות ונציגי המים לעכב את גביית פיקדוני הקנסות, המגיעים בידי שוברים האמורים לעשרות מיליוני לירות, עד לגיבוש הסדר חוקי כולל לבעיה.

5. הוועדה ממליצה על ייעול מידי למניעת ביזבז מים מחמת נזילות, דליפות וכדומה, ושיקום מהיר של מוביל מים שמערכת צינורותיו פגומה.

6. לאור המצב הקשה במשק המים ממליצה הוועדה לא לראות בקיצוץ והמכסות את הפתרון היחיד או העיקרי למחסור במים. הוועדה ממליצה לבדוק מחדש את נושא ההתפלה ולהקציב את הסכומים הדרושים לפיתוח המחקר ליצירת מקורות מים חדשים.

7. הוועדה ממליצה על קביעת תשלומים מיוחדים תמורת מים על-פי מבנה אשר לפיו שיעורי התשלום יעלו ככל שהקצבה גבוהה יותר וככל ששיעור החריגה ממנה גבוה יותר.

8. הוועדה ממליצה שהשיעורים של כמויות המים הנצרכות בעונות השנה השונות, והתשלומים המיוחדים בגין חריגות, ייעשו על בסיס שנתי.

9. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר החקלאות כי הוא עומד לבדוק בדרך יסודית את הנושא הקשור בעיוותים בהקצבות המים.

הוועדה מבקשת משר החקלאות להחיש ככל האפשר את הבדיקה ולדווח לה תוך שלושה חודשים על התקדמות הבדיקה ותוצאותיה.

בישיבת הכנסת מיום כ"ט בסיון תשל"ד (19) ביוני 1974) העלה חבר הכנסת א. זילברברג הצעה לסדר-היום בנושא הנ"ל. הכנסת העבירה את הנושא לוועדת הכלכלה.

הוועדה קיימה חמש ישיבות ושמעה את נציגי המים, מר מ. קנטור, את באי-כוח המרכז החקלאי, התאחדות האיכרים, האיחוד החקלאי, ונציגי במחלקת ההתיישבות של הסוכנות.

ביום כ' בתמוז תשל"ד (10 ביולי 1974) הניחה ועדת הכלכלה על שולחן הכנסת מסקנות ביניים בנושא הנ"ל. כן בחרה הוועדה בוועדת משנה בהרכב: מ. דרובלס — יושב-ראש, והחברים א. זילברברג, א. אבטבי, פ. גרופר, מ. חריש.

ועדת המשנה קיימה חמש ישיבות ושמעה בהן את שר החקלאות מר א. און, את נציגי המים, את יושב-ראש מחלקת ההתיישבות של הסוכנות פרופסור רענן וייץ, את מנהל מחלקת ההתיישבות מר י. אדמוני ואת נציגי תנועות ההתיישבות השונים.

על יסוד סיכומי ועדת המשנה באה ועדת הכלכלה ליד המסקנות הבאות:

1. כל הגורמים שהופיעו לפני הוועדה קבעו שאין יש עיוות חמור וקיפוח בחלוקת המים בין המתיישבים.

2. הוועדה בדעה שיש לתקן את חוק המים באופן שתהא בו קביעה לגבי התיכנון והחלוקה של מכסות המים ביחס למטרות מים בחקלאות ובהתיישבות על כל צורותיה.

3. הוועדה מודעת למחסור החמור במים במדינה ומחייבת שמירה קפדנית של השימוש במים לצרכים השונים; הוועדה רואה בקביעת תשלומים מיוחדים לצריכה חריגה אחד האמצעים המוצדקים להרתעת המש-תמשים במים מעל לכמות המוקצבת והמותרת.

4. א. הוועדה סבורה שאין הצדקה להטיל קנסות על מתיישבים שהקצבות המים הניתנות להם

ט. מסקנות ועדת החינוך והתרבות בדבר אפשרות של אי-שידור קינות ט' באב ברחבת הכותל המערבי עקב שביתת טכנאי הראדיו

א. יריב, כי הוא פנה אל טכנאי הראדיו והטלוויזיה בבקשה כי יאפשרו את העברת הקינות בכותל המערבי בליל ט' באב באמצעי התקשורת הללו. טכנאי רשות השידור נענו לבקשת השר והשידור בוצע במלואו.

ועדת החינוך והתרבות רשמה לפנייה את הודעת השר — בהמשך לדיון בכנסת וההצעה לסדר-היום.

ביום ו' באב תשל"ד (25 ביולי 1974) החליטה מליאת הכנסת להעביר לדיון בוועדת החינוך והתרבות הצעה לסדר-היום שהגישה חברת הכנסת ג. כהן בנושא הנ"ל.

ועדת החינוך והתרבות של הכנסת שמעה ביום שני, י' באב תשל"ד (29 ביולי 1974), מפי שר ההסברה מר

סיכום הישיבות

- ישיבה ע"ט (י' באב תשל"ד — 29 ביולי 1974)**
 היו"ר — י. ישעיהו; ב. צ. קשת.
 א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
 ב. שריהבריאות ו. שמיטוב השיב על 5 שאלות של חברי הכנסת: מ. ידיד, ז. שובל, א. אבטבי, ג. כהן, ש. ארבלי-אלמוזלינו.
 ג. בהמשך הדיון על חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח, קריאה ראשונה, השתתפו: שריהמשפטים ח. י. צדוק, י. בארי, א. רונן, השר ג. האוזנר, א. אנקורי, יון, נ. אליעד, מ. פרידמן, השרה ש. אלוני.
- ישיבה פ"א (י"ב באב תשל"ד — 31 ביולי 1974)**
 היו"ר — י. ישעיהו; פ. שינמן; ש. ז. אברמוב; מ. בן-פורת.
 א. ראש-הממשלה י. רבין מסר הודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה. בוויכוח השתתפו: מ. בגין, א. אבן, ז. המר, ד. זכין, מ. נסים, ש. לורנץ, י. שערי, י. שריד, א. לבנבראון, מ. כרמל, א. לין, ב. מואב, מ. חריש, ש. תמיר, מ. פעיל, א. ורדיגר, א. שרון, מ. דיין. ראש הממשלה השיב למתווכחים.
 ב. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
 ג. בהמשך הדיון בהודעת הממשלה על נסיון ההתמקמות בסבסטיה הוגשו הצעות סיכום על-ידי: אביעד יפה בשם סיעות המערך, המפלגה הליברלית העצמאית, תנועה לזכויות האזרח; י. רפאל בשם סיעות הליכוד, חזית דתית לאומית, חזית דתית תורתית; א. לבנבראון בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.
 הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי אביעד יפה.
 ד. א. מלמד הגיש הצעת חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974. שריהשיכון א. עופר השיב להצעה. הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
 ה. ח. לנדאו הגיש הצעה לסדר-היום בדבר מצוקת הדיור בארץ ואלפי דירות ריקות — על-פי סקר משרד השיכון. שריהשיכון א. עופר השיב להצעה. הוחלט: להעביר את העניין לוועדת העבודה.
 ו. ח. שמעוני הגיש הצעה לסדר-היום בדבר פעולה דחופה להצלת מורשת עדות המזרח. שריהחינוך והתרבות א. ירדן השיב להצעה.
 הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החינוך והתרבות.
 ז. י. תמיר הגיש הצעת חוק מבקר המדינה (תיקון), תשל"ד—1974. י. בדר (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה) השיב להצעה.
 הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדה לענייני ביקורת המדינה.
- ישיבה פ"ב (י"א באב תשל"ד — 30 ביולי 1974)**
 היו"ר — מ. בן-פורת; י. דרגיזקי (יו"ר); ב. צ. קשת.
 א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
 ב. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) הודיע על חילופי גברי בוועדת הכנסת.
 ג. שריהבטחון ש. פרס השיב על 17 שאלות של חברי הכנסת: י. גולן, מ. פרוש, פ. גרופר, א. ורדיגר, ז. שובל, ש. תמיר, ח. שמעוני, ע. נוף, מ. פעיל, ח. קורפו, א. הרליץ, י. ארידור, ג. כהן.
 ד. שריהאוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק נכי המלחמה בנאצים (תיקון מס' 7), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתפו: ה. זיידל, א. לבנבראון, ח. גרוסמן. שר האוצר השיב למתווכחים.
 הוחלט: להעביר את החוק לוועדת העבודה.
 ה. שריהאוצר י. רבינוביץ הביא לקריאה ראשונה חוק מילווה רכש, תשל"ד—1974; חוק מילווה חסכון (תיקון), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתפו: ח. קורפו, א. אפרת, י. בן-מאיר, ז. שובל, ש. לורנץ, י. גולן, ת. זיידל, ב. מואב, מ. פעיל, ג. פת. שר האוצר השיב למתווכחים.
 הוחלט: להעביר את שני החוקים לוועדת הכספים.
 ו. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק מילווה מלחמה על שבת מקרקעין, תשל"ד—1974.
 הוחלט: לקבל את החוק.
 ז. ג'. מועדי ות. טובי הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר מצב הרשויות המקומיות הערביות ובדבר השלטון המוניציפאלי בכפרים הערביים. שריהפנים ש. הלל השיב להצעות.
 הוחלט: להעביר את העניין לוועדת הפנים.
 ח. א. אלזועבי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר מצב האזרחים הערביים במדינה. שריהפנים ש. הלל השיב להצעה.
 הוחלט: להעביר את העניין לוועדת העבודה.